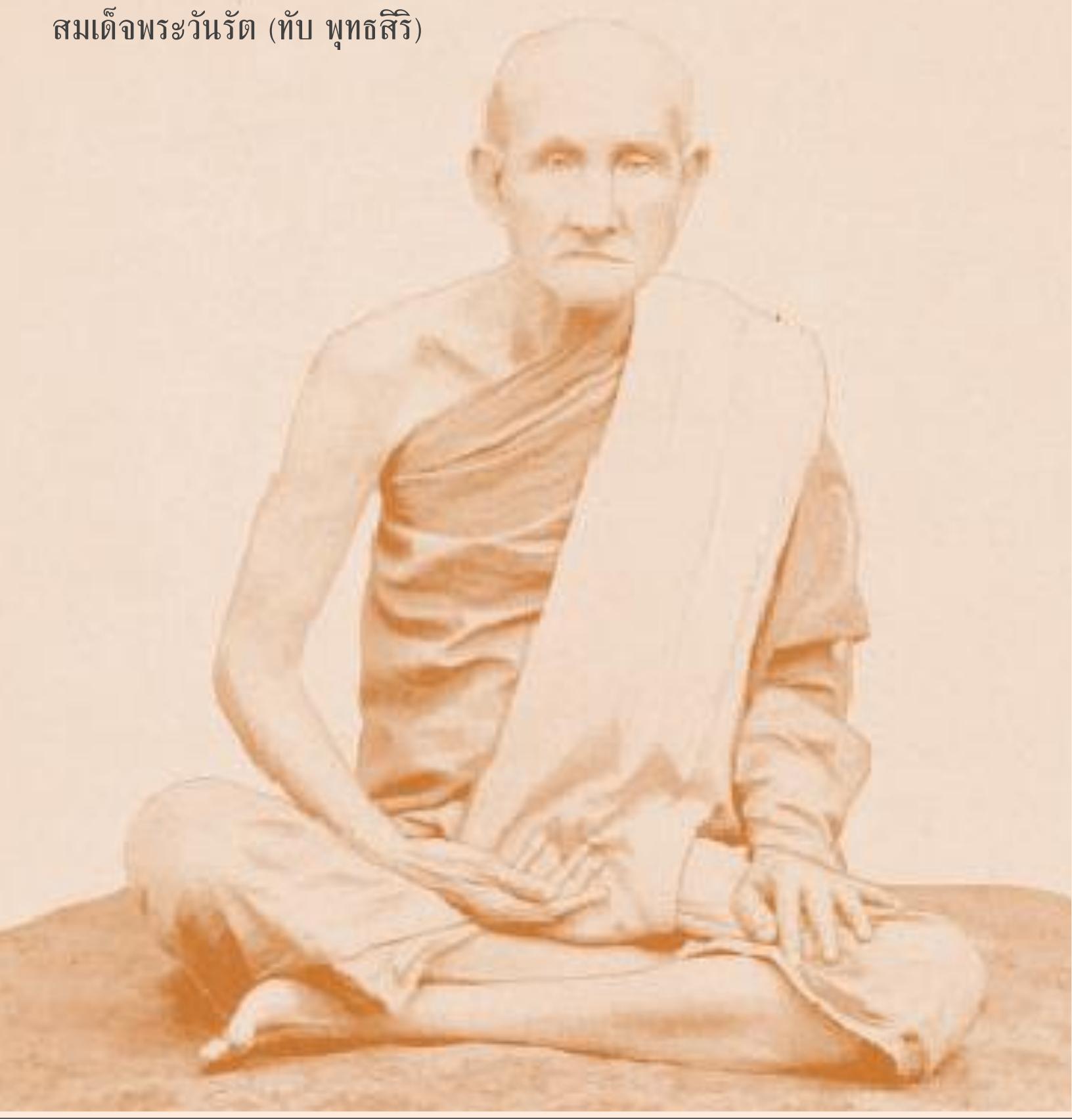

ສີຣີແທ່ງພຸຖະ

ປະມາລນິພນອບອງ

ສມເດືຈພຣະວັນຮັດ (ທັບ ພຸຖອສີຣີ)

ข้อมูลหนังสือ

เรื่อง “ประมวลนิพนธ์ของ สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ ทับ) วัดโสมนัสวิหาร”

เรียบเรียง ยุคนิร

ผู้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์ล้านเพียง
ถ. พระราม ๗ บางโพงพาง
ยานนาวา กรุงเทพฯ
๑๐๑๒๐

พิมพ์เมื่อ เมษายน ๒๕๕๗

หมายเหตุ จัดทำขึ้นเพื่อแจกจ่ายให้กับสาธารณะชน
ผู้สนใจในพระพุทธศาสนา และเพื่อเป็น
ประโยชน์ในการวิชาการ และเพื่อเผยแพร่
คำสอนของพระอวัยเจ้าองค์สำคัญของ
วงการพุทธศาสนาในประเทศไทย

หน้าปก

ภาพถ่ายของสมเด็จพระวันรัต

(ทับ พุทธสิริ) ซึ่งปรากฏอยู่ใน

หนังสือ “The pearl of Asia.

Reminiscences of the court of a
supreme monarch;

or, Five years in Siam” ตีพิมพ์

เมื่อปี ก.ศ. ๑๙๕๒

สิรแท่งพุทธะ

ประมวลนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

เรียบเรียงโดย

ยุคনธร

พระประสาทในพระอุโบสถวัดโสมนัสวิหาร พระนามว่า “พระสัมพุทธสิริ” หน้าตักกว้าง ๒ ศีบ ๖ นิ้ว ซึ่งเป็นพระที่สมเด็จพระวันรัต พุทธสิริมหาเถระ ได้สร้างและอัญเชิญมาจากวัดราชวิหารราษฎรากวัด

“

อะไรๆ หมดทั้งสิ้นไม่ใช่ของเรา
ตายแล้วทั้งเสียหมด เอาไปไม่ได้
อย่าหลงมัวหมาไปเลย

”

สารบัญ

คำนำ	๖
ประวัติสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)	๗
ประวัติวัดโสมนัสราชวรวิหาร	๑๗
วิชีญชาพระ ไหว้พระ รักษาศีล	๑๕
จตุරารักษ์	๒๗
สังขิตโตวาท	๔๙
วิชีเจริญวิปัสสนา	๘๘
อุบາຍແයນຄายจากความตาย	๑๔๕
ชาติ ชา มนราธิกถา	๑๒๓
มรโณบาย	๑๓๙
กิตติกรรมประกาศ	๑๕๐

คำนำ

หนังสือ “สิริแห่งพุทธ : ประมวลนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ)” ข้าพเจ้าเรียบเรียงขึ้น โดยมีเหตุผลสำคัญคือ ประการแรก ข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสศรัทธาในสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลังจากที่ได้อ่านพระธรรมเทศนาของท่านแล้ว บังเกิดความกระจั่งมากในทางธรรม เกิดความปีดินนค์ในธรรมอย่างยิ่ง และ ปราโมทย์เหลือประมาณที่ได้ทราบว่า แม้ในพระครรภอันวุ่นวายก็ยังมีพระเดาราจารย์ผู้ทรงความรู้ถูกซึ้งในพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ในเวลาต่อมา เมื่อได้ศึกษาประวัติของท่านและประวัติของพระกระรุนต่อมาฯ ที่ได้รับศึกษาพระธรรมเทศนาของท่าน ยิ่งบังเกิดความศรัทธาให้ญี่หูลง ครรต์ที่จะเผยแพร่ประวัติของสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) และเผยแพร่พระธรรมเทศนาของท่านให้มหาชนได้ลึมรสอันเป็นอนตะคีร สพพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ได้แล้ว โดยมีพระสงฆ์ผู้ใจรุ่มเป็นผู้สืบทอดและสั่งสอนอบรมชนทั้งหลายในพระธรรมอันงาม

หนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้ามีหน้าที่เป็นผู้พิมพ์รวบรวมจากแหล่งต่างๆ ทั้งทางอินเทอร์เน็ตและจากหนังสือต่างๆ มาไว้รวมกัน มิได้มีคุณงามความดี อันใด คุณความดีทั้งปวงนั้นอยู่ที่ท่านผู้มีจิตกุลสละกมายที่ได้เผยแพร่คำเทศนาของสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) ในแหล่งต่างๆ ซึ่งข้าพเจ้านำมาเรียบเรียงไว้ให้เป็นรูปเล่ม เพื่อให้ผู้สนใจได้กันกว้าง และศึกษาได้อย่างสะดวกเท่านั้น

หากจะมีคุณความดีประการใดแหลืออยู่บ้างอันเกิดจากการเผยแพร่ พระธรรมเทศนาของสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) แล้ว ข้าพเจ้าขออุทิศ ผลงานนี้แก่องค์ผู้นิพนธ์พระธรรมเทศนาอันประเสริฐ ท่านทั้งหลายผู้ร่วมกันเผยแพร่พระธรรมเทศนานี้ รวมถึงบุพการี ครูบาอาจารย์ อุปัชฌาย์ เจ้ากรรมนายเวร ญาติพี่น้องทั้งหลายของข้าพเจ้าด้วยเทิญ

ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายคงเป็นสุขเป็นสุขแก่

ยุคหน้า

ประวัติ

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

สมเด็จพระวันรัตน์ (พุทธสิริ) เป็นหนึ่งในคณะสงฆ์ที่ร่วมในพระราชพิธีทรงพระยาน華ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัวเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยสมเด็จพระวันรัตน์ (พุทธสิริ) ศีกูรูปที่ ๔ นับจากทางขวา ส่วนพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจ้าอยู่หัวทรงประทับอยู่ทางด้านซ้ายสุด ภาพนี้ถ่ายที่พระบรมราชูปถัมภ์ วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

สมเด็จพระวันรัต(ทับ พุทธสิริ) วัดโสมนัสวิหารเป็น สมเด็จพระวันรัตองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ท่าน เป็นมหาเถระองค์หนึ่งในจำนวนพระมหาเถระ ๑๐ องค์ผู้เป็นต้นวงศ์ธรรมยุติกนิกาย เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ เป็นพระมหาเถระที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นนักกรรมฐานที่ขอบขุ่งค์ เป็นผู้ที่มีปฏิปทามุ่งพระนิพพาน และเป็นนักปฏิบัติที่เคร่งครัด ต่อ

พระราชบรมวินัยมาก ท่านมีอาจารสมบัติที่น่าประทับใจ นำเอื่อมไสและเป็นสมเด็จที่ทรงเกียรติคุณ
ควรแก่ การเคารพบูชามากองค์หนึ่งของประเทศไทย

ชาติภูมิ

สมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัสวิหาร มีนามเดิมว่า ทับ มีฉายาว่า พุทธสิริ ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๔๕ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ณ. หมู่บ้านสกัดคำน้ำมัน ปักคลองผดุงกรุงเกยม ฝั่งตะวันออก ใกล้วัดเทราชาภุญชร กรุงเทพมหานคร โภมบิดาชื่อ อ่อน ผู้คนนิยมเรียกว่าท่านอาจารย์อ่อน โภมมารดาชื่ออง ท่านเป็นบุตรคนโตในตระกูลนี้ กล่าวกันว่าครอบครัวของท่านเป็นชาวกรุงเก่า แต่เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ก็ได้อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ

การศึกษาเมื่อปฐมวัย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ เมื่อท่านมีอายุ ๕ ขวบ ได้เข้าเรียนอักษรสมัยอยู่ที่วัดภคินีนาถ แล้วต่อมาได้เข้าเรียนบาลีโดยเรียนสูตรมูลกัจจายน์ อยู่ที่วัดมหาธาตุ คือ ได้เรียนบาลีตั้งแต่สมัยที่ยังไม่ได้บวช ครั้นนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกเชอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงพอพระราชหฤทัยในตัวท่าน จึงทรงให้อุปการะในการเล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมของท่าน ทรงจัดสอบความรู้ที่เรียนสูตรเรียนมูลที่วังเนื่องๆ ท่านได้ไปสอบถวาย โปรดทรงประทานรางวัล จึงได้ทรงเมตตาในตัวท่านแต่นั้นมา

การบรรพชาอุปสมบท

ท่านได้บรรพชาเมื่ออายุเท่าไหรังไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบแต่ว่าท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสังเวชวิหาราม บางลำภู ครั้นได้บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว รัชกาลที่ ๓ ในสมัยที่ยังดำรงพระศีลเป็นกรรมหมื่นเจยฎาบดินทร์ได้ทรงโปรดให้ท่านไปอยู่ที่วัดราชโอรส อันเป็นวัดที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น แล้วให้อัญเชิญในสำนักของพระโพธิวงค์ (ขาว) ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่พระญาณไตรโลก ต่อมาเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระพุทธ โมฆาจารย์ (คง) วัดอรุณราชวาราม แต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระวินัยมนี ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎประทับที่พระราชวังเดิม ได้เสด็จไปวัดอรุณฯอยู่เสมอ จึงรู้จักคุ้นเคยกับท่านมาแต่ครั้งนั้น

ครั้นเมื่ออายุครบอุปสมบทแล้ว คุณ โยม ของท่านจึงให้ท่านมาอุปสมบทที่วัดเทราษกุณชร อันเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านเดิม ท่านจึงได้อุปสมบท เมื่อปีจศ พ.ศ. ๒๓๖๕ ที่วัดเทราษกุณชร โดยมีพระธรรมวิโรจน์ (เรือง) วัดราชากิจิวาส เป็นอุปัชฌาย์ พระพุทธ โมฆาจารย์ (ขุน) วัดโมกพีโลภาราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระวินัยมนี (คง) วัดอรุณราชวาราม เป็นพระอนุกรรมวาจาจารย์ เมื่อบวชแล้วก็ได้อยู่ในสำนัก พระธรรมวิโรจน์ที่วัดราชากิจิวาส ตั้งแต่นั้นมาท่านได้ไปอยู่และศึกษาเล่าเรียนในสำนักอาจารย์พัฒน์ ที่วัดไทรทอง (วัดเบญจบพิตร) บ้าง ที่พระมหาเกี้ยวดชนะสังคրามบ้าง นี่องฯ

สอนได้เปรียญ ๕ ประโยชน์

ลูกถึงปีอก พ.ศ. ๒๓๗๕ เมื่อท่านมีพระชรา ๑ อายุ ๓๐ ปี ยังเป็นพระอันดับอยู่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอราชนานพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ขณะที่ทรงพนวช) เสด็จไปครองวัดบวรนิเวศวิหาร และในสมัยนั้นพระสังฆวัดราชากิจิวาสมีทั้งพระ

มหานิกายและพระธรรมยุตออยู่ด้วยกัน แต่อธิบดีสังฆเป็นมหานิกาย จึงได้โปรดให้ท่านอยู่กรองฝ่ายธรรมยุตที่วัดราชากษิวาส ครั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศ วิหารเรียบร้อยแล้ว จึงโปรดให้ท่านเข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ครั้งแรกท่านแปลได้ถึง ๗ ประโยค แล้วท่านไม่แปลต่อ roma อีกระยะหนึ่งจึงเข้าแปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๙ ประโยค หลังจากท่านเป็นเบรียญ ๙ ออยู่ไม่นาน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วกีทรงแต่งตั้งท่านเป็น พระราชาคณะที่พระอธิคมนี และท่านคงอยู่ที่วัดราชากษิวาสต่อมา

ทั้งนี้ เมื่อสรุปรวมสมณศักดิ์ขององค์ท่านแล้ว จะมีรายละเอียด ดังนี้

- ในปีใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่หลังจากเป็นเบรียญธรรม ๕ ประโยคแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตั้งเป็นพระราชาคณะที่ พระอธิคมนี
- พ.ศ. ๒๔๐๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่ พระพรหมมนูนี คัมภีรญาณนาภก ตรีป្វกปัญญาคุณลา้งกรณ์ มหาคุณ บวรสังฆาราม ความว่าสี
- พ.ศ. ๒๔๑๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม
- พ.ศ. ๒๔๒๒ ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระวันรัตน์ ปริยัติพิพัฒน์พงศ์ วิสุทธิสังฆปรินายก ตรีป្វกโภศด วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณคณฑร บวรสังฆาราม ความว่าสี อรัญวาสี

เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดโสมนัสวิหาร

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบว่า วัดโสมนัสวิหาร โดยทรงวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๓๕๖ ทรงสร้างเป็นพระราชานามชื่น โภชั่นราชวรวิหาร ในเนื้อที่ ๓๑ ไร่เศษ ครั้นสิ่งก่อสร้างสำเร็จลงบ้าง พอเป็นที่อาศัยอยู่จำพรรษา ของภิกษุสามเณรได้บ้างแล้ว ใน พ.ศ. ๒๓๕๕ พระองค์ก็ได้ทรงอาราธนาสมเด็จพระวันรัต ในสมัยที่ยังเป็นพระอธิการในวัดโสมนัสวิหาร ท่านจึงได้เป็นเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดนี้ ท่านปกครองวัดโสมนัสวิหารมาจนกระทั่งได้ถึงมรณภาพลงเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๔

ว่าด้วยจริยावัตร

สมเด็จพระวันรัตเป็นผู้แต่งนานในพระไตรปิฎก ท่านเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัยและการปฏิบัติกรรมมัฏฐานเป็นอย่างยิ่ง มีความชำนาญและเข้าใจสมณะและวิปัสสนา กัมมัฏฐานอย่างลึกซึ้ง หนังสือธรรมจำนวนมากที่ท่านนิพนธ์นั้น มีทั้งด้านปริยatti และการปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐาน เช่น หนังสือ จตุරรักษกัมมัฏฐาน หรือ จตุรรักษ์ และสังขิต โวท เป็นอาทิ

นอกจากนี้ ท่านยังเคร่งครัดในพระธรรมวินัยเป็นอย่างยิ่ง สมกับเป็นที่เป็นหนึ่งใน ๑๐ ต้นวงศ์ธรรมยุติกนิกาย โดยคุณภัทระ คำพิทักษ์ บรรพชิการหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ ได้เล่าถึงจริยัติ ด้านนี้ของท่านไว้ทบทวนเรื่อง “สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) ก่อตั้งธรรมยุต บรรลุพระนิพพาน” ความตอนหนึ่งว่า

ปกติท่านจะจำวัดผู้เดียวในกฎิกาญ่าคณะ ๕ แต่มีคืนหนึ่งอสูรกายปรากฏขึ้นในรูปหล่อสาหัส นับแต่นั้นมาท่านจึงให้พระเณรมาอนเป็นเพื่อน เพราะเกรงว่าจะมีผู้พบแล้วเข้าใจผิด

นอกจากศึกษาปริยัติแล้ว สมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) ยังมุ่งปฏิบัติโดยเนพะอสุกกรรมฐาน แม้แต่ภาพถ่ายของท่านที่ตกมาถึงคนรุ่นหลังก็ยังเป็นรูปที่ท่านกำลังนั่งพิจารณาองกระดูกอยู่

ตามประวัตินั้นบ่งชัดว่า สมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) เป็นผู้มั่นคงในพระธรรมตรัยมาก ท่านจะสาดมนต์ให้วันละ ๓ ครั้ง กล่าวคือ หลังฉันเข้าแล้วจะให้วันสาดมนต์ที่กฎิพึงลำพัง พอ ๔ โมงเช้าจะให้วันในพระอุโบสถพร้อมพระภิกษุสามเณร พlobคำกจุดเทียนให้วันพร้อมกับลูกวัด

ครั้งหนึ่งซึ่งพิเคราะห์กันแล้วเชื่อว่าจะเป็นสมัยรัชกาลที่ ๕ มีพระราชบัญชาดสาดมนต์ในวังหลวง สังฆการีได้มานิมนต์ท่านเข้าไปร่วมสาดมนต์ด้วย โดยนิมนต์ท่านให้เข้าวังในเวลา ๔ โมงเย็น ท่านก็ตอบว่า “๕ ทุ่มข้าจะไป” เพราะที่วัดโสมนัสฯ สาดมนต์เย็นให้วันเสร็จกันตอน ๓ ทุ่ม

พอพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออก พระภิกษุทั้งหลายก็เข้าประจำที่ ขาดแต่สมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เลยทรงถามสังฆการี ว่า “ไปนิมนต์ท่านอย่างไร ท่านถึงยังไม่มา สังฆการีก็บอกตามความดังกล่าว จึงมีรับสั่งว่า “ท่านไม่อยากเข้าวังแล้ว ทีหลังอย่าไปนิมนต์ท่าน”

พอสังฆการีไปกราบเรียนให้สมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) ทราบ สมเด็จฯ ท่านจึงว่า “เออ ข้างๆ วัดของข้านี้ก็อิ่มแล้ว”

คุณวิเศษของสมเด็จพระวันรัต

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) มีพระจริยาลักษณะอันเคร่งครัดและดงด茫ตามสมณสาขาวป เป็นที่ยกย่องเชิดชูอย่างยิ่ง จากพระเจ้าแผ่นดินถึง ๓ รัชกาล นั้นคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงองค์หลัง ทรงมีพระราชศรัทธามนต์ให้เข้าไปประจำที่พระพุทธวัฒนาสถาน ซึ่งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อถวายพระธรรมปริยາyaแด่พระองค์ ในระหว่างที่ทรงผนวชนจนกระทั้งล้านนา อิกทึ้งยังได้ทรงสถาปนาให้ท่านดำรงตำแหน่งสมเด็จพระวันรัต

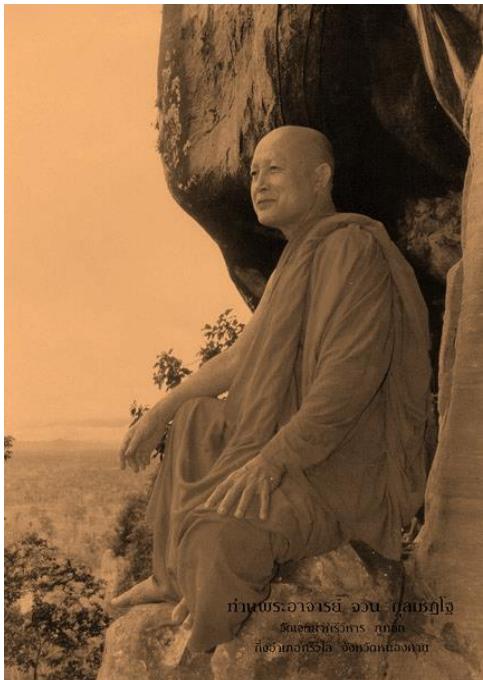
นอกจากนี้ สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) ยังมีคุณลักษณะอันดีอีกซึ่ง โอพาริก จนพระครະสายพระปานำนำไปใช้ปฏิบัติสั่งสอนอบรมคนจะส่งมา ดังเช่นหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล ก็มักเอ่ยถึงคำสอนของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) อยู่บ่อยครั้ง หรือจะเป็นพระอาจารย์จวน กลดเซน โภ กำได้รับอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงจากคำสอนของท่าน กระทั้งตัดสินใจครั้งใหญ่ในชีวิต

ในหมู่พระสงฆ์สายอื่นๆ ของฝ่ายธรรมยุติกยังคงท่านอยู่บ่อยเช่นกัน ดังปรากฏความใน “สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) ก่อตั้งธรรมยุต บรรลุพระนิพพาน” ดังนี้ว่า

“พระพรหมนูนี (บู่ สุจิณุ โน) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส ว่า สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสุ โน) วัดบรมนิวาส เคยเล่าว่า “ครั้งสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) มีชีวิตอยู่นั้น พระสงฆ์ในคณะธรรมยุตันับถือท่านมากเป็นพิเศษ ถือท่านเป็นแบบอย่าง เป็นอาจารย์ ถึงกับมีธรรมเนียมเกิดขึ้นในสมัยนั้นว่า พระภราṇีหรือเจ้าคณะจังหวัดต่างๆ ตามหัวเมืองทุกภาคของประเทศไทยเมื่อเข้ามาในกรุงเทพฯ ต้องไปปัดໄสมนัสฯ ขอ尼สสัยกับสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) และในการเข้าขอ尼สสัยกับท่านนั้น ต้อง

สวัสดิ์ ไม่กุบากาหารีอค่าาแต่คงอุบายในการพื้นทุกข์ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงนิพนธ์เอาไว้ในสมัยเมื่อทรงผนวชให้ท่านฟังด้วย”

แม้ในหมู่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปมองต่างก็เชื่อมั่นกันว่าสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) ได้บรรลุ
ธรรมขั้นสูง เป็นพระอริยะเจ้าผู้มุ่นคิดถึงกิเลสแล้ว ณ ภูมิของท่าน ในวัดโสมนัสฯ นั่นเอง
นับเป็นอีกหนึ่งพระอริยะเจ้ากลางกรุงที่พุทธศาสนิกชนสมควรรู้จักและศึกษาพระธรรม^๑
เทคโนโลยีของท่าน เพื่อเป็นกุศลปัจจัยไปสู่พระนิพพานในกาลข้างหน้า ๆ

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

กับพระอาจารย์จวน กุลเชฐี

พระอาจารย์จวน กุลเชฐี แห่งวัดเจดีย์วิหาร (ภูทอก) อ.บึงกาฬ จ.หนองคาย พระเถระและพระอริยะเจ้าผู้เป็นที่รักยิ่งของพุทธศาสนิกชาวไทยโดยทั่วไป รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเป็นพระป่าที่เคร่งครัดเป็นหนึ่งในศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

แต่ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจสละทางโลก แล้วมาเป็นศิษย์ของหลวงปู่มั่น เพื่อแสวงหาโมกขธรรมนั้น น้อยคนนักจะทราบว่า มีหนังสืออญี่ ๒ เล่ม ที่สร้างแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่แก่พระอาจารย์จวน ถึงกับทำให้ตัดสินใจสละชีวิตมาราสอย่างเด็ดขาด และนำเพี้ยนเพิ่ยรณะทางพระอริยสัจจ์ในพระศาสนา จนกระทั่งกล้ายมาเป็นพระอริยะเจ้าผู้ยิ่งใหญ่

นั่นคือ หนังสือ “จตุරรักษกัมมภูฐาน” และ “สังขิตไตรภาพ” งานนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต วัดโสมนัส นั่นเอง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ “จตุรรักษกัมมภูฐาน” นั้น หลังจากที่พระอาจารย์จวนได้อ่านแล้ว ถึงกับเกิดความสลดสังเวชใจว่า คนเราทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย แล้วให้บังเกิดนิพพิทา หรือความเมื่อยหน่ายในสังสารวัฏ ท่านจึงตัดสินใจหันเข้าสู่เส้นทางของพระศาสนาในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังมีผู้เข้าใจผิดว่า “จตุรรักษกัมมภูฐาน” เป็นผลงานของหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล หนึ่งในพ่อแม่ครูอาจารย์ของคณะสงฆ์สายพระป่า ซึ่งในความจริงแล้ว หนังสือเล่มนี้เป็นงานนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) แต่ได้รับความนิยมและยกย่องบูชาจากคณะสงฆ์สายพระป่าเป็นอันมาก เช่นเดียวกับผลงานของพระอุบาลีกุญแจป่า จันทร์ สิริจันทร์ ซึ่งเป็นพระเมืองที่พระป่าเคราพย่อองเช่นกัน

“

...มีพระราชบรมฯ เจริญมาก ประกอบด้วยรัตตัญญุมหาเจระ
ธรรมยั่งยืนมานานปัลเมปปฏิภาณปริชาตรีปฎกกาลาโกศล
ฉลาดในธรรมโมนาย ขวนขวยในการสั่งสอนนิกابرรษัทหั้ง
คุณหัสดีบรรพชิต เป็นพาหุลกิจนิตย์สามารถมิได้ย่อหย่อน
เป็นที่มหานิกรนับถือ เป็นปูชนียสถานบุญญาเขตที่ควรเคารพ
บูชา และมีสุตามและศิลาริคุณมั่น...

”

ประวัติ

วัดโสมนัสราชวิหาร

วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระอารามหลวงราชวิหารชั้นโท เรียกชื่อเต็มว่า “วัดโสมนัสราชวิหาร” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระราชอุทิศ สมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัตนาวดี จึงได้พระราชนามว่า “วัดโสมนัสวิหาร” ในดินรัชกาลของพระองค์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ เมื่อวัน ๑ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๑๙๑๕ ตรงกับวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ เนื้อที่วัดประมาณ ๓๐ ไร่เศษ(รวมทั้งที่บดку) พระราชทานเป็นวิสุกรรมสีมา ด้านหน้าจุดคลองพุดกรุงเกย์ ด้านข้างบดคุเป็นเขตทั้ง ๓ ด้าน

ในเนื้อที่วิสุกรรมสีมาที่เป็นด้วยดินน้ำ ได้สมนुติเป็นมหาสีมาเฉพาะภัยในกำแพง เว้นออกกำแพงไว้เป็นอุปจารสีมาและคู เพื่อกันเขตบ้านในที่ธรณีสงฆ์ กับมหาสีมาที่อยู่ของพระสงฆ์ให้ห่างกัน เนพะพระอุโบสถ สมนุติเป็นขันฑสีมา มีสีมนตริกที่ล้านรอบพระอุโบสถ ภัยในกำแพงจากด้านหน้าไปด้านหลังแบ่งออกเป็น๓ ແตน มีพระอุโบสถ พระวิหาร วิหารคด พระเจดีย์ ซึ่งเป็นเขตพุทธาวาสอยู่แยกกัน

หมู่ภูภูมิที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเขตสังฆาวาส อยู่แยกข้างทั้ง ๒ ແຕນ ແຕນละ ๓ คณะ ระหว่างคณะนั้นๆ มีอุปจาร มีบริเวณเป็นระเบียงไม้ยัดเยียดกัน ส่วนด้านหน้าวัดมีลานกว้าง ในปัจจุบันใช้เป็นเขตโรงเรียน ด้านหลังวัดใช้เป็นเขตมาปนสถานของกองทัพบก ด้านข้างเป็นสุสานด้านหนึ่ง เป็นถนนทางเข้าผ่านไปหลังวัดด้านหนึ่ง.

ครั้นถึงก่อสร้างสำเร็จลงบ้าง พอเป็นที่อาศัยจำพรรษาของภิกษุสามเณร ได้แล้ว พอดีงเดือนแปด ขึ้นเก้า ค่ำ วันพุธทัศบดี พ.ศ. ๒๕๓๕ เวลาเช้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงอราชนา “พระอริยมุนี” (พุทธสิริกระ ทับ ป, ๕) จากวัดราชอาชีววิทยา พร้อมด้วยพระสงฆ์รวม ๔๐ รูป โดยบวนแห่ทางเรือ เสด็จมาประทับที่กุฎិ ทรงถวายอาหารบิณฑบาตและสมณบริหารแก่พระอริยมุนีและพระภูริษานุกรรมเปรียญอันดับทั้งปวงแล้ว เสรีจกับพระภูริษานุกรรมทั้งปวง มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาป่าวเรศวิรยาลงกรณ์ เสด็จมาประทับเป็นประธาน ณ ที่นั้น ได้ถวายดอกไม้สูงเพียงแก่พระอริยมุนีโดยจันทน์ท่านรักษา ตามธรรมเนียมขึ้นกุฎិใหม่ทุกองค์

ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯ เลื่อนตำแหน่งพระอริยมุนีเป็นพระพรหมมุนี ในปีมະเส็ง ๒๕๐๐ ถึงรัชกาลที่ ๕ ในปีออก ๒๕๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯ เลื่อนตำแหน่งพระพรหมมุนีเป็นพระพิมลธรรม และในปีถัดมา พ.ศ. ๒๕๒๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ฯ สถาปนาพระพิมลธรรมเป็นสมเด็จพระวันรัต ॥

“

จะรังวังปิดกั้นบ้าปอกุศลเสียได้
ก็ต้องอาศัยการปฏิบัติ
ในธรรมะรรมวินัยนี้

”

ວິຊີບູชาພຣະ ໄກສະ ຮັກມາສີລ

ສມເດືອນພຣະວັນຮັຕ (ທັບ ພຸຖທສີຣີ)

ວັດໂສມນ້ສະຫະວິຫາර ກຽງເທັນທະນາ

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

○ ນໂມ ຕສຸສ ກຄວໂຕ ອຣໂຫໂຕ ສມມາສມພຸຖສຸສ ၅

ຂ້າພເຈົ້າຂອນອບນ້ອມແດ່ພຣະຜູ້ມີພຣະກັບຍື ຂຶ້ອນບຸລູ ເປັນອົງກໍພຣະອຣ້හັນຕໍ່ ຕຣ້ສົງ
ຂອບແລ້ວເອັນ ຜຶ່ງເປັນທີ່ພື້ນຂອງຂ້າພເຈົ້າພຣະອອກຄົນນີ້

○ ຍມໍາ ສມມາສມພຸຖ ກຄວນຸຕໍ ສຣລຳ ຄໂຕ (ໜູ້ງວ່າ ຄຕາ)

ພຣະຜູ້ມີພຣະກາກ ພຣະອອກຕໍ່ສົງສົງແລ້ວໂດຍຂອບ ພຣະອອກໄດແນ່ ຂ້າພເຈົ້າສົງ
ແລ້ວວ່າເປັນທີ່ພື້ນກຳຈັດກັຍຈິງ

ອົມືນາ ສກຸກາເຮັນ ຕໍ ກຄວນຸຕໍ ອກົງປູ້ຍາມີ

ຂ້າພເຈົ້ານູ້ຈາພຣະຜູ້ມີພຣະກາກເຈົ້າພຣະອອກຄົນນີ້ ດ້ວຍເຄື່ອງສັກກາຮະອັນນີ້

○ ຍມໍາ ສຸວາກຸຫາຕໍ ກຄວຕາ ທມມຸນ ສຣລຳ ຄໂຕ (ໜູ້ງວ່າ ຄຕາ)

ພຣະທຣມທີ່ພຣະຜູ້ມີພຣະກາກຕໍ່ສົງສົງແລ້ວແລ່ລ່າໄດແນ່ ຂ້າພເຈົ້າສົງແລ້ວວ່າເປັນທີ່
ພື້ນກຳຈັດກັຍຈິງ

ອົມືນາ ສກຸກາເຮັນ ຕໍ ທມມຸນ ອກົງປູ້ຍາມີ

ຂ້າພເຈົ້ານູ້ຈາພຣະທຣມນີ້ ດ້ວຍເຄື່ອງສັກກາຮະອັນນີ້

○ ຍມໍາ ສຸປັກົນຸນໍ ສຸ່ນ ສຣລຳ ຄໂຕ (ໜູ້ງວ່າ ຄຕາ)

พระองค์ที่ท่านปฏิบัติได้หมดแล้วว่าเป็นที่พึงกำจัดภัยจริง

ອົມືນາ ສກຸກາເຣນ ຕໍ່ ສູງໝໍ ອົກປຸ່ຍາມີ

ข้าพเจ้าบูชาพระสังฆ์หนุ่นนี้ ด้วยเครื่องสักการะอันนี้

◦ នីវិចិប្បុជាគកុម្មៈនូវបញ្ជីពេពីនៅ

A horizontal row of fifteen black circular dots, evenly spaced, representing the number 15.

- ยอมรับ สมมัสุมพนธ์ ภควนต์ สรณ์ คโต (หลิ่งว่า คตา)

พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสรู้ดีแล้วโดยชอบ พระองค์ได้นำ ข้าพเจ้าถึง
แล้วว่าเป็นที่พึงกำจัดภัยจริง ตั้งความนุต อกิဘเเทมิ ข้าพเจ้าให้พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าพระองค์นั้น (กราบลง)

- ყმა სუვაკუხატი ეკვთა ზოგადი სრული კოტი (აღნიშვნა კთა)

พระราชบรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วเหล่าได้นะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่
พึงกำหนดภัยจริง ตั้นนั่น นามสถาณิ ข้าพเจ้า ให้ว่าพระราชบรมนั้น (กราบลง)

- ყმა სუპერინუნ საუმ სროლ კოტ (ალუვა კთა)

พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติเดล้ำหมู่ได้แน่น ข้าพเจ้าถึงเดล้ำว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัย
จริง แต่สูงวันนุ่ามิ ข้าพเจ้าให้ไว้พระสงฆ์หมู่นั้น (กราบลง)

๙๘

A horizontal row of 15 small black circles, evenly spaced.

๐ สุกมัตถุ ขอความจำความดึงมีแก่ท่านผู้สัปบุญทั้งหลาย เมื่อท่านจะถือศีลรับศีล จนมีสติคิดด่วนจริง ๆ ทุกสิกขานบทไปให้ครบทั้ง ๔ ให้ได้ถ้าผลอยู่ไปไม่คิดเว้นในสิกขานบทใด สิกขานบทนั้นเป็นอันไม่ได้รับไม่ได้ถือ ก็ขาดองค์ไป หากครบทั้ง ๔ ไม่ผู้ถือศีลไม่ครบทั้ง ๔ เป็นผู้ทุกศีล ว่ามีศีลชั่ว เหตุนั้น เมื่อจะรับศีล ให้มีสติตั้งจิตต์คิดด่วนจริง ๆ ทุกสิกขานบทไป ให้ครบทั้ง ๔ ให้ได้ จนตั้งจิตคิดด่วนจริง ๆ ดังนี้ว่า

เราจักไม่แก้ลังทำสัตว์ให้ตายที่ ๑

เราจักไม่น้อลักษณะของฯ เขา ที่ ๒

ถ้าชายให้คิดด่วนว่า เราจักไม่คบสนธิอื่นด้วยล่วงประเวณี ถ้าหญิงให้คิดด่วนว่า เราจักไม่คบบุญรุษอื่นด้วยล่วงประเวณี ที่ ๓

เราจักไม่ล่อลงปดผู้หนึ่ง ที่ ๔

เราจักไม่กินเหล้า เครื่องดองของมาต่างฯ ที่ ๕

ตั้งจิตคิดด่วนครบทั้ง ๕ ให้ดังว่ามนีแล้ว อย่างนี้ท่านกล่าวว่า ถือศีลรับศีล ด้วยดีนั้นที่เดียว ครั้นรับศีลตั้งจิตคิดด่วนครบทั้ง ๕ ดังว่านี้แล้ว จงรักษาเจตนาที่คิดด่วนทั้ง ๕ นั้น ๆ ไว้ให้ดี ให้เป็นนิตย์ อาย่าให้ขาดได้ อย่างนี้ท่านกล่าวว่า รักษาศีล ๕ ด้วยดี เป็นผู้มีศีล ๕ นั้นเที่ยว ถ้าล่วงสิกขานบทใดด้วยกายหรือด้วยวาจา สิกขานบทนั้นก็แตกไป ท่านกล่าวว่า ศีลขาด เป็นคนทุกศีลที่เดียว ๆ

๐ ถึงในอุโบสถก็ปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อจะสามารถ จะถือ จนมีสติคิดด่วนทุก ๆ สิกขานบทไปให้ครบทั้ง ๘ ให้ได้ที่เดียว ถ้าผลอยู่เสีย ไม่ได้คิดด่วนในสิกขานบท

ใจ สิกขานทันก็เป็นอันไม่ได้สามารถ ไม่ได้ถือ ขาดองค์ ไปหาเป็นอุโบสถไม่ เพราะอุโบสถพร้อมด้วยองค์ ขาดเสียไม่ได้ ไม่เป็นอุโบสถ เหตุนี้เมื่อจะสามารถ จะถือ อุโบสถ จงตั้งจิตคิดดิเว่นทุก ๆ องค์ไปให้ครบทั้ง ๙ ให้ได้ดังนี้ว่า

เราจักไม่แกล้งให้สัตว์ตาย ที่ ๑

เราจักไม่ล้อ ลักษ้าของ ๆ เขา ที่ ๒

เราจักไม่เสพเมณุน เป็นข้าศึกแก่พระมหาจารย์ ที่ ๓

เราจักไม่ล่อลง ปดผู้ไดผู้หนึ่ง ที่ ๔

เราจักไม่กินเหล้า เครื่องดองของมาต่าง ๆ ที่ ๕

เราจักไม่กินโภชนาหารในเวลาวิกาล ตั้งแต่เที่ยงແล้าไป ที่ ๖

เราจักไม่ฟ้อนรำของ ดูขาดฟ้อนรำ ขับร้องของ พึงขาดขับร้อง ไม่ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่บุญ แก่กุศล ไม่ตกแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้ของหอม ทำกายให้วิจิตรงามด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ ๗

เราจักไม่นั่ง นอน เตียงตั้ง ม้าที่มีเท้าสูงเกินประมาณ และฟูกเมะໄส່ นุ่นและสำลี และเครื่องปูปลาดันวิจิตรงามด้วยเงินและทองต่าง ๆ ที่ ๘

ถ้าสามารถตั้งจิตคิดดิเว่นทุก ๆ สิกขานที่ให้ครบทั้ง ๙ ดังว่ามานี้แล้ว อย่างนี้ แหล่งจึงเป็นอันสามารถ เป็นอันถือ อุโบสถด้วยดี ครั้นสามารถดังว่านี้แล้ว ก็จะรักษาเจตนาที่คิดดิเว่นทั้ง ๙ นั้นไว้ให้ดี อย่าให้ขาด ให้ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง อย่างนี้ ท่านกล่าวว่า รักษาอุโบสถด้วยดี ถ้าล่วงสิกขานที่ได้ด้วยกาย หรือด้วยวาจา สิกขานท

นั้นก็ขาดไป ไม่เป็นอุโบสต เพราะอุโบสตพร้อมด้วยองค์ ๘ นั้นนั่นแหล่ เหตุนั้นเมื่อจะรับศีล ๕ เมื่อจะสามารถอุโบสตอย่าเหลือไป จนตั้งจิตคิดเว้นทุก ๆ สิกขบทให้ครบองค์ ๕ และให้ครบองค์ ๘ ด้วยดีให้ได้โดย แล้วจะรักษาเจตนาที่งดเว้นนั้น ๆ ไว้ให้ได้ที่เดียว ทั้งในศีล ๕ และอุโบสตที่พร้อมด้วยองค์ ๘ นั้น อย่าล่วงด้วยกายหรือด้วยวาจาดังว่ามานี้เท Olson ๆ

○ อนึ่ง ศีลวิบัติไม่บริสุทธิ์นี้ พระพุทธเจ้าแสดง อาทินพโทยก ไว้ & อย่างโดย ๙ & อย่างนั้น คือ

**ผู้ที่มีศีลวิบัติเป็นคนทุศีล ย่อมถึงชั่งความฉิบหายแห่งสมบัติใหญ่
เพราะเหตุประมาทในศีล เป็นโทยกที่ ๑**

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ อันวิญญาณรู้แล้วย่อ้มติเตียน กิตติศพท์ข้างชั่ว
ย่อมปรากฏทั่วไป ได้ชั่งความร้อนใจ เป็นโทยกที่ ๒

อนึ่ง ผู้มีศีลวิบัติ เมื่อเข้าไปในลับบริษัทใด ๆ ย่อ้มเกรงกลัวครั้นครรัม
หวาดหวั่นไป เป็นโทยกที่ ๓

อนึ่ง ผู้มีศีลวิบัติ เมื่อจะตาย ไม่ได้สติ หลงให้ตายไป เป็นโทยกที่ ๔

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ ตายไปแล้วเกิดในคติอันชั่วคือตายทั้ง ๔ เป็นโทยก
ที่ครบ ๕

○ อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดเป็นมนุษย์นี้ มีอายุน้อย สั้นตายเร็วพลัน นี้เป็นเศษผลของปานาติบาต, อนึ่งผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ มีโภคตน้อย ยากจน ไร้ทรัพย์สมบัติไป นี้เป็น

เศษผลของอทินนาทาน, อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ มีศัตรูคิดประทุยร้ายมาก หาความสุขยาก นี้เป็นเศษผลของการมิจฉาจาร, อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ อยู่ดี ๆ มีผู้มากล่าวตู่ใส่ไทยชัดขว้างເວາເປົ່າ ຈະ ต้องເສີຍທຣພູບ້າງ ຕ້ອງຕິດຈຳໄທພູບ້າງ ນີ້ເປັນเศษผลของมนุสาวาຫ, อนັ້ນ ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์ໂລກນີ້ ເປັນນຳ ເສີຍຈົບຄັ້ງໄກລ໌ເສີຍຄຸນໄປ ນີ້ເປັນเศษผลດື່ມກິນສຸຮາມຮັບ

ເມື່ອປະສົງຈະໄກຮ່າພັນໄທພາຈາກຖຸສີລົດຕ່າງ ຈະ ດັ່ງວ່າມານີ້ແລ້ວ ກົງອຸດສ່າໜ້າ
ປົງປັບຕິໃຫ້ໃນສີລົດ ແລະ ນີ້ເຄີດ

○ ກົງສີລົດ ແລະ ນີ້ ພະພຸທນເຈົ້າທຽບແສດງອານີສັງສົ່ງໄວ້ ແລະ ອ່າງ ອານີສັງສົ່ງ ແລະ ອ່າງ
ນັ້ນ ຄືອ

ຜູ້ທີ່ມີສີລົດໄດ້ຊື່ທຣພູບ້າງສົມບັດືມາກ ເພຣະເຫດຸໄມ່ປະມາຫຼັກສີລົດ ເປັນ
ອານີສັງສົ່ງທີ່ ๑

ອນິ່ນຜູ້ທີ່ມີສີລົດ ອັນວິລູ້ລູ່ນັກສຽງເສີມ ກົດຕິສັບທີ່ຢ່ອມລື້ອ້າປ່າປາກງານ
ທ້ວໄປໄດ້ຊື່ຄວາມບັນເທິງໃຈ ເປັນອານີສັງສົ່ງທີ່ ๒

ອນິ່ນຜູ້ທີ່ມີສີລົດ ເມື່ອເຂົ້າໄປໄກລັບຮີ້ມັດໄດ້ ຈະ ຍ່ອມເປັນຜູ້ກໍາລຳຫາລູ ໄນກໍລັວ
ໄມ່ຄຣັນຄຣັມ ເປັນອານີສັງສົ່ງທີ່ ๓

ອນິ່ນ ຜູ້ທີ່ມີສີລົດ ເມື່ອຈະຕາຍ ຍ່ອມເປັນຜູ້ມີສົຕີ ໄນພື້ນເຝືອນ ໄນ່ຫລົງຕາຍ
ເປັນອານີສັງສົ່ງທີ່ ๔

ອນິ່ນ ຜູ້ທີ່ມີສີລົດ ຕາຍແດ້ວຍ່ອມໄປເກີດໃນສຸກຕີ ກົມນູ້ມູ່ແລະໂລກສວຣຣົກ
ເປັນອານີສັງສົ່ງທີ່ ๕

อนึ่งศิลนี้ มีอัน ไม่วิปปภิสารเดือดร้อนใจเป็นคุณ เป็นอาโนสังส์ เป็นทรัพย์อัน
ประเสริฐ ให้สำเร็จความปรารถนาของคนตามประสงค์ด้วย เป็นเหตุ เป็นปัจจัยแก่อัน
บัลลูมรถผล และทำให้แจ้งชื่งพระนฤพานด้วย

อนึ่ง อุโบสถที่พร้อมด้วยองค์ ๙ อันนราชาติหภูมิชัยรักษณาตลดคืนหนึ่งวัน
หนึ่งค่วยคืนนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เริญไว้ว่า มีผลอาโนสังส์ยิ่งใหญ่ มีความสว่าง
รุ่งเรืองแผ่ไปคลามากยิ่งนัก ถ้าจะเบรียบด้วยสมบัติในมนุษย์โลกแล้ว ก็ให้แบ่ง
ออกเป็น ๑๖ ส่วน ๑๖ เสี้ยว ๑๖ หน ส่วนเสี้ยวที่สุดครบ ๑๖ นั้นก็เลิศประเสริฐวิเศษยิ่ง
กว่าสมบัติของพระเจ้าจกรพระดีและกษัตริย์หมดหั้งสื้นในมนุษย์โลกนี้ เพราะอุโบสถ
นั้นให้ผลเป็นทิพย์

เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอย่าประมาทเลย อุตส่าห์หปภูบัติในศิล ๕ และอุโบสถ
นี้ให้ดีเดิม จะได้ประสพผลที่เลิศ เป็นอันไม่เสียที่เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา
เทオญ ๑

◎ นี่วิธีรักษาศิล ๕ และอุโบสถ ๑

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) พิจารณาอสุการกรรมฐาน มีโครงกระดูกมนุษย์วางไว้ ณ เปื้องหน้าเป็นเครื่องนิมิต

จตุරारักษ์

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

○ อนึ่งเมื่อจะระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พึงระลึกดังนี้ก็ได้ว่า เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ลูกโพลงรุ่งเรือง ไหనสัตว์เผาสัตว์ให้รุ่มร้อนอยู่เป็นนิตย์ในภพทั้ง ๓ เพลิงกิเลสนั้น คือ ราคะ ความกำหนดดินดี และ โโภะ ความเคืองคิดประทุยร้าย และ โโมหะ ความหลง รู้ไม่จริง ราคะ โโภะ โโมหะ ทั้ง ๓ นี้ ท่านกล่าวว่าเป็นเพลิง เพราะเป็นเครื่องร้อนนรนกระวนกระวยของสัตว์ เพลิงทุกข์นั้น คือ ชาติ ความเกิด คือขันธ์และ อายตนะ และนามรูปที่เกิดปรากฏขึ้น และชรา ความแก่ทรุด โกร姆คร้ำคร่า และ มรณะ ความตาย คือ ชีวิตขาด กายแตก วิญญาณดับ และโสก ความเหื่อดแห้งเสร้าใจ และ ปริเทวะ ความบ่นเพ้อ คร้ำครวญ รำไร และทุกข์ทนาياกเจ็บปวด เกิดขึ้นในกาย และ โภมนัส ความเป็นผู้มีใจชั่ว เสียใจ และอุปปยาส ความคับแค้น อัดอึ้นใจ ทุกข์มีชาติ เป็นต้นเหล่านี้ ท่านกล่าวว่าเป็นเพลิง เพราะเป็นทุกข์ให้เกิดความร้อนนรน กระวนกระวยต่าง ๆ แก่สัตว์ เพลิงกิเลส เพลิงทุกข์เหล่านี้ ยกพระพุทธเจ้าเสียแล้ว ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งในโลกดับໄได้ แต่ผู้ที่จะรู้ว่าเป็นเพลิง เครื่องร้อนเท่านั้นก็หายากเสียแล้ว ผู้ที่จะดับเพลิงนั้น จะได้มาแต่ไดเล่า ก็ในโลกหมดทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งดับໄได้ จึงพากันร้อนรนกระวนกระวยอยู่ด้วยเพลิงหมดทั้งโลก ก็ไม่รู้สึกตัวว่า เพลิงมัน ใหม่มันเผาอา ให้ร่าร้อนอยู่เป็นนิตย์ เพราะอวิชาความหลงไม่รู้จริง

สมมาสมพุทธิ ภาคฯ พระผู้มีพระภาคที่เป็นที่พึ่งของเรา พระองค์ตรัสรู้ขอบ ตรัสรู้ดีแล้วเอง ตรัสรู้จริงเห็นจริง ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระ

นฤพาน ได้ด้วยพระองค์นั้น จึงเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ ประเสริฐกว่าสัตว์ เป็นผู้อัศจรรย์ ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ๆ

สุวากุโต ภาวนा ဓมโม พระธรรมที่เป็นที่พึงของเรา ที่พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้วว่า ทรงคุณ คือดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ของสัตว์ผู้ปฏิบัติชอบ ช่วยให้พ้นจาก ทุกข์ภัยทั้งสิ้น ได้ คือ ศีล สามัช ปัญญา มรรคผล นฤพาน พระธรรมนี้ ท่านทรงคุณ คือดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้อย่างนี้ จึงเป็นอัศจรรย์ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ๆ

สุปฏิปนุโน ภาวนो สาวกสูโน พระสงฆ์ผู้สาวกของพระผู้มีพระภาค ที่เป็น ที่พึงของเรา ท่านปฏิบัติได้ ทำให้บริบูรณ์ในศีล สามัช ปัญญา บันถุณมรรคผล ทำให้ แจ้งซึ่งพระนฤพาน ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ของตน ได้ด้วย และเป็นเขตต์ให้เกิดบุญ เกิดกุศล แก่เทวตามนุษย์มากมายนัก พระสงฆ์นั้นท่านปฏิบัติได้อย่างนี้ จึงเป็นอัศจรรย์ ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ๆ ๆ

○ เมื่อนึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ รัตนะนี้ ตรีกตรองด้วยปัญญา ครั้นเห็นจริง เกิดความเลื่อมใสขึ้นแล้ว จะนึกแต่ในใจ หรือจะเปล่งวาจาว่า **อโห พุทธ** **โธ** พระพุทธเจ้าเป็นที่พึงของเรา พระองค์ตรัสรู้จริง เห็นจริง สำเร็จประโยชน์ตน สำเร็จประโยชน์อื่น ได้แล้ว ควรซึ่งทักษิณາอันเลิศ เป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหมด ทั้งสิ้น เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง **อโห ဓมโม** พระธรรมเป็นที่พึงของเรา ท่านทรงคุณ คือ ดับกิเลสเครื่องร้อนใจของสัตว์ได้ นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้ เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใส จริง **อโห สูโน** พระสงฆ์เป็นที่พึงของเรา ท่านปฏิบัติได้แล้ว เป็นเขตต์บุญอันเลิศ หา เขตต์บุญอื่นยิ่งกว่าไม่มี เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ภารนาดังนี้ ก็ได้ดีที่เดียว ๆ

○ เมื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ รัตนะนี้เป็นที่พึงของตนจริง ๆ เสนอ ด้วยชีวิตแล้ว ท่านกล่าวว่าถึงสาระแล้ว มีผลอาโนสังส์ใหญ่ยิ่งกว่าทานหมุดทั้งสิ้น อนึ่งผู้ใด ได้ความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ รัตนะนี้แล้ว ผู้

นั้นชื่อว่าเลื่อมใสแล้วในที่อันเลิศ ผลที่สุกพิเศษ เลิศใหญ่ยิ่งกว่าผลแห่งกุคลอื่น ๆ ทั้งสิ้น ย่อมมีแก่ผู้เลื่อมใสในรัตนะทั้ง ๓ นั้น อนึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้ เป็นรัตนะอันเลิศวิเศษยิ่งกว่ารัตนะอื่นหมดทั้งสิ้น ย่อมให้สำเร็จความปรารถนาแก่ สัตว์ผู้ที่เลื่อมใสได้ทุกประการ เหตุนั้นเราทั้งหลายจะอุตสาห์นีกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้เกิดความเลื่อมใสทุก ๆ วันเดียว จะได้ไม่เสียที่ประสภาพ พระพุทธศาสนานี้ ๆ

○ นิธิธีระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ๆ

๑ อนึ่งเมื่อจะเจริญเมตตา พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า

สพุเพ สดุดา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน หมดทั้งสิ้น **อเวรา** จะเป็นสุข เป็นสุข เถิด อย่าได้มีเรวงแก่กันและกันเลย

สพุเพ สดุดา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน หมดทั้งสิ้น

อพุยาปชญา จะเป็นสุข เป็นสุข เถิด อย่าได้มีความเจ็บไข้ลำบากภายใน ลำบากใจเลย

สพุเพ สดุดา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน หมดทั้งสิ้น

อนีมา จะเป็นสุข เป็นสุข เถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย

สพุเพ สดุดา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน หมดทั้งสิ้น

สุข อุตุาน ปริทราบ ดู งาม ใจ รักษาตนพ้นจากทุกข์ ภัยทั้งสิ้นเด็ด ๆ

○ เมตตาภานานี้ เป็นข้าศึกแก่พยาบาทโดยตรง เมื่อเจริญเมตตามีอยู่ในเมตตาภานานี้ ให้ด้วยดี เมตตาที่ชื่อว่า เจตโวภูติ เพราะเป็นเครื่องหลุดพ้นจากพยาบาทของใจ มีผลอนิสงสัยในอยู่กว่าทานและศีลหมดทั้งสิ้น อนึ่งเมตตามี พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่ามีอาโนนิสงส์ ๑ ประการ อาโนนิสงส์ ๑ ประการนั้น กือ ผู้เจริญเมตตามี

หลับก็เป็นสุขที่ ๑

ตื่นก็เป็นสุข ที่ ๒

ฝันเห็นก็เป็นมงคล ไม่لامก ที่ ๓

เป็นที่รักของมนุษย์ ที่ ๔

เป็นที่รักของอมนุษย์ ที่ ๕

เทวดาอย่อมรักใครรักษาไว้ให้พ้นภัย ที่ ๖

ไฟก็ไม่ไหม้ ไม่ทำให้ร้อนได้ และ พิษต่าง ๆ และสาตราวาซก็ไม่ประทุร้ายทำอันตรายแก่ชีวิตได้ ที่ ๗

จิตต์กลับตั้งมั่นได้โดยเร็วพลัน ที่ ๘

มีผิวน้ำผ่องใสงาม ที่ ๙

เป็นผู้มีสติไม่หลงตาย ที่ ๑๐

ตายแล้วไปเกิดในพรหมโลกด้วยเมตตามานี้ ที่ ๑๑

เมตตามีอานิสงส์วิเศษมากต่าง ๆ ดังว่ามานี้ เหตุนั้น เราทั้งหลายจะขออย่าได้ประมาทในเมตตามากวนานี้เลย อุตส่าห์เจริญเดิจจะได้ประสพอาโนิสงส์วิเศษต่าง ๆ ซึ่งว่ามานี้เท洵 ๆ

๑ นิวชีเจริญเมตตาฯ

๑ อนึ่งเมื่อจะเจริญอสุภะ พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า

อตุถิ อิมสิมี กาย ของไม่จำเป็นของปฎิญญาแกลียดมืออยู่ในกายนี้

เกสา โลมา นา ทนตา ตโจ ก cioè ผม ขน เล็บ พื้น หนัง

มั่ส นหาร ဓัญ ဓัญ มิณุช วกุก ก cioè เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก

ม้าม

หทัย ยกน កิโลม ก ปหก ปปุพาส ก cioè เนื้อหัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด

อนุต อนุตคุณ อุตริย กรีส ก cioè ไส้ใหญ่ สายเหนี่ยวไส้ ราก ขี้

ปคุต เสนุห ปุพูโพ โลหิต เตโภ เมโก ก cioè น้ำดี น้ำเสมหะ น้ำเหลือง
น้ำหนอง น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำมันข้น

อสุสุ วสา เขโพ สิงมาลีก ลสิกา มุตุต ก cioè น้ำตา น้ำมันเปลว น้ำลาย
น้ำมูก น้ำไขข้อ น้ำเยี่ยว ๆ

๑ **ผม** นั้นงอกอยู่ตามศีรษะ คำบ้าง ขาวบ้าง **uhn** นั้นงอกอยู่ตามบุมนหนท์วากาย
เกร็งไว้แต่ฝ่ามือฝ่าเท้า **เล็บ** นั้นงอกอยู่ตามปลายมือปลายเท้า **พื้น** นั้น งอกอยู่ตาม
กระดูกกลาง ข้างบนข้างล่าง สำหรับบดเคี้ยวอาหาร ชุ่มอยู่ด้วยน้ำลายเป็นนิตย์ **หนัง** นั้น

หุ่มทั่วกายผิวนอก ออกเสียงแล้วมีสีขาว **เนื้อนั้นมีสีแดงเหมือนกะซีนเนือสัตว์ เอ็น นั้น**
รึงรัดรวม โครงกระดูกไว้มีสีขาว กระดูก นั้นเป็นร่างโครงค้ำแข็งอยู่ในกาย มีสี
ขาว เยื่อในกระดูก นั้นมีสีขาวเหมือนกะยอด hairy ที่เผาไฟอ่อนแล้วใส่ไว้ในระบบทอก
ไม้มะนันเยื่อในขมองศรษะ นั้นเป็นยาง ๆ เมื่อันกะเยื่อในหอยจูกแจง **ม้าม** นั้นคือ
แผ่นเนื้อมีสีแดงคล้ำ ๆ สองแผ่นมีข้ออันเดียวกัน เมื่อันกะผลมะม่วงสองผล มีข้ออัน
เดียวกันจะนั้น อยู่ข้างซ้ายเคียงกับหัวใจ **เนื้อหัวใจ** นั้นมีสีแดง สัมฐานดังดอกบัวตูม
ตั้งอยู่ท่ามกลางอก ตับ นั้นคือแผ่นเนื้อสองแผ่น สีแดงคล้ำ ๆ ตั้งอย่างข้างขวาเคียงเนื้อ
หัวใจ พังผีด นั้นมีสีขาวเหนียวหนังกับเนื้อ เอ็นกับเนื้อ กระดูกกับเอ็นติดกันไว้
บ้าง ไต นั้นเป็นชีนเนือสีดำคล้ำเหมือนกับลิ้นโกรดำ อยู่ช่ายโครงข้างซ้าย **ปอด** นั้นเป็น
แผ่นเนื้อมีสีแดงคล้ำ ชายเป็นแฉกปกเนื้อหัวใจอยู่ท่ามกลางอก ไส้ไหญู่ นั้นปลายข้าง
หนึ่งอยู่คอหอย ปลายข้างหนึ่งอยู่ทวาร ทบ ไปทบามมีสีขาว ชุ่มอยู่ด้วยเลือดใน
ห้อง สายเหนี่ยวไส้ไหญู่ นั้นมีสีขาว **ราก** นั้นคือของที่กินขังอยู่ในห้องแล้วถ่ายออกมากเสีย
จะนั้น คูณ นั้นคือของที่กินขังอยู่ในห้องแล้วถ่ายออกมากจะนั้น **น้ำดี** นั้นสีเขียวคล้ำ ที่
เป็นฝักตั้งอยู่ท่ามกลางอก ที่ไม่เป็นฝักซึ่งชานอยู่ในกาย **น้ำเสมหะ** นั้นมีสีขาวคล้ำ ๆ
เป็นมาก ๆ ติดอยู่กับพื้นไส้ข้างใน **น้ำเหลือง น้ำหนอง** นั้น มีอยู่ในที่สีรرمีบัดແຜດ
เป็นตัน น้ำเลือด นั้นมีอยู่ตามบุนในกายและซึ่งชานอยู่ในกาย **น้ำเหลือ** นั้นสร้านอก
ตามบุนบนในกาลเมื่อร้อนหรือกินของเผ็ด **น้ำมันข้น** นั้นมีสีเหลือง ติดอยู่กับหนังต่อ
เนื้อ น้ำตา นั้นไหลอออกจากตานในกาลเมื่อไม่สบาย **น้ำมันปลา** นั้นเป็นปลาวอยู่ในพุง
เหมือนกับปลาสุกร น้ำลาย นั้นใสบ้าง ขันบ้าง **น้ำมูก** นั้นเหลวบ้างขันบ้างเป็นยาง
ออกจากรานสิก น้ำไขข้อ นั้นติดอยู่ตามข้อกระดูก **น้ำเยี่ยว** นั้นกรอบอกมาจากราก
และคูณ

๑ **อยแมว ก้าย** กายคือประชุมส่วน เป็นของปฏิกูลน่าเกลียดนี้นั้นแหลก อุทุช
ปากตذا เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา **อโธ เกสมตุตกา** เบื้องต่ำตั้งแต่ปลายผมลงไป **ตัว**

ปริยนุโต มันมีหนังหุ่มอยู่ที่สุดรอบ **บูโร นานบุปการสุส อสุจิโน** มันเต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ มีผอม ขน เล็บ พื้น หนัง เป็นต้น **เหตุจุโฉ ปฏิกุโล** แต่ล้วนเป็นของไม่งาม มีกลิ่นเหม็น **ปฏิกุลน่าเกลียดหมดทึ้งสื้น** ๆ

○ อสุภกัมมภูฐาน อสุภสัญญาณ เป็นข้าศึกแก่รากะความกำหนดยินดีโดยตรง ผู้ใดมาเจริญอสุภเห็นเป็นของไม่งามในกาย เห็นกายเป็นของไม่งาม ปฏิกุลน่าเกลียด จนเกิดความเบื่อหน่ายไม่กำหนดยินดี ดับรากะ โทสะ โโมะเสียได้ ผู้นั้นได้ชื่อว่าดีมกันซึ่งรถ คือพระนฤพาน เป็นสุขอย่างยิ่ง เหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสรรเสริญกายคตาสติอสุภกัมมภูฐานนี้ว่า ผู้ใดได้เจริญกายคตานี้ ผู้นั้นได้ชื่อว่า บริโภคซึ่งรถคือนฤพานเป็นธรรมมีผู้ตายไม่มีดังนี้ นฤพานนั้นก็ดับรากะ โทสะ โโมะนั้นเอง เหตุนั้น เราทั้งหลายจะอย่าได้ประมาทในกายคตานี้เลย อุตสาห์เจริญເຄิດจะได้ประสพพพระนฤพานเป็นสุขออย่างยิ่ง เลิศกว่าธรรมหมดทึ้งสื้น

○ นี่วิธีเจริญอสุภ ๑

○ อนึ่งเมื่อจะเจริญธรรมสติ พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า **มรณচุมโมมุหิ มรณ อนตี โต** (หมายว่า **มรณชุมามุหิ มรณ อนตีตา**) แปลว่า เราเมื่อความตายเป็นธรรมชาติ ล่วงความตายไปไม่ได้แล้ว ความตายนั้น คือสิ่นลมหายใจ กายแทกวิญญาณดับ ๆ

○ อนึ่งพึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า **อธุ ชีวิต** ชีวิตของเรามันไม่ยั่งยืน **ธุ มรณ** ความตายของเรามันยั่งยืน **อวสุส มยา** มริตพุพ เรากจะตายเป็นแน่ **มรณปริโยสถาน เม ชี วิต** ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด **ชีวิต เม อนิยต** ชีวิตของเรามันไม่เที่ยง **มรณ เม นิยต** ความตายของเรามันเที่ยงแล้ว ๆ

○ อนิ่ง พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า **สพุเพ สตุตา มรณดิ จ** สัตว์ที่ตายอยู่เดียวันนี้ก็
ดี **มรีสุ จ มริสุสาร** ที่ตายดับศูนย์ไปแล้วก็ดี จักตายต่อไปข้างหน้าก็ดี **ตเطاห์ มริสุสา**
วิ เรายกจักตายดับศูนย์ไปเช่นนั้นเหมือนกันนั้นแหลก **นตุติ เม อคุต สำสโย** ความสงสัย
ในความตายนี้ไม่มีแก่เรา เราไม่สงสัยในความตายนี้แล้ว เหตุนั้นเราจะเร่งขวนขวย
ก่อสร้างบุญกุศลซึ่งเป็นที่พึ่งของตนเสียให้ได้ทันเป็นมีชีวิตอยู่นี้เด็ด อย่าให้ทันความ
ตายมาถึงเข้า ถ้าความตายมาถึงเข้าแล้ว จะเสียทีที่ได้เกิดเป็นมนุษย์พบ
พระพุทธศาสนานี้ที่เดียว ๆ

○ ผู้ใดได้เจริญมรณสติ นึกถึงความตายได้เห็นจริง ตนเกิดความสั่งเวชได้ ผู้
นั้นย่อมไม่มาในชีวิต ละอาลัยในชีวิตเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาท รับร้อนปฏิบัติบำบัด
บำเพ็ญบุญกุศล ชำระตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์โดยเร็วพลัน เพราะเหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึง
สรรเสริญมรณสติที่บุคคลเจริญทำให้มานานี้ว่า มีผ่านนิสังสัยให้ผู้มากนัก นับเข้าใน
พระนฤพานเป็นธรรมมีผู้ตายไม่มีดังนี้ มรณสติมีผ่านนิสังส์มากอย่างนี้ อนิ่ง
พระพุทธเจ้าก็ตรัสสั่งไว้ว่า ให้คิดถึงความตายให้ได้ทุก ๆ วัน มาในอภิมหาปัจจเวกขณ
เหตุนั้น เราทั้งหลายจะอุตสาห์เจริญมรณสติกิจถึงความตายให้เห็นจริง จนเกิดความ
สั่งเวชให้ได้ทุก ๆ วันเด็ด จะได้ประพลดานนิสังส์ที่วิเศษ เป็นเหตุไม่ประมาทในอัน
ก่อสร้างบุญกุศลซึ่งเป็นที่พึ่งของตน ๆ

○ นิวชีเจริญมรณสติ ๑

○ ที่นึกถึงคุณพระรัตนตรัย และเจริญเมตตาและอสุกแและมรณสติ ทั้งสี่อย่าง
ซึ่งว่ามานี้ ท่านกล่าวว่า **จตุරักษ** เพราะเป็นธรรมป้องกันปกครองรักษาผู้ที่เจริญนั้น
ให้พ้นจากทุกข์ภัยอันตรายวินิมติทั้งสิ้นได้ และเป็นทางสวัสดิ์และนฤพานด้วย เหตุนั้น

เรามั่งคลายลงอุตสาห์เจริญให้ได้ทุก ๆ วันเด็ด อย่าให้ขาด ได้เลย จะได้เป็นความดี ความชอบอย่างยิ่งของเรา ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์pubพระพุทธศาสนานี้เท่านั้น ๆ

◦ นี่วิธีเจริญจตุරารักษ์ ตอนนี้ไปวิปัสสนา ॥

◦ เมื่อเจ็บไข้หรือเมื่อจะตาย พึงศึกษาทำไว้ในใจดังนี้ว่า

อาทุรกายสุส เม ถโต เมื่อกายของเราอาดูรกระวนกระวายอยู่ด้วย ทุกเวทนा **จิตต อนาคต ภวสุสติ** จิตต์ของเรางักไม่อาดูรเดือดร้อนไปตามกาย **ภิกุราย กโย** กายนี้มันจักแตก **วิราคธรรมุ วิญญาณ** วิญญาณจิตต์ผู้รู้แจ้งนี้มันจะดับไป เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ช่างมันเดิด **อนิจจา สุขารา** เพราะสังขารคือร่างกายจิตต์ใจนี้มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วแตกดับไปเป็นธรรมชาติของมันอย่างนั้นเอง **ตงกุเตตุต ลพุภา** ความเที่ยงยั่งยืนอยู่นั้นจะพึงได้มاءแต่ไหน ในสังขารคือร่างกาย จิตต์ใจเหล่านี้เล่า

อนึ่ง พึงเห็นจริงแจ้งชัดด้วยปัญญาดังนี้ว่า

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย, รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ขันธ์ห้ามันเกิดขึ้น, ขันธ์ห้ามันแตกไปต่างหาก, ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ขันธ์ห้ามต่างหาก ช่างมันเดิด

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย จัก **โสดะ ฆานะ ชิวหา กาย** ใจ อายตนะหก มันเกิดขึ้น, อายตนะหก มันดับไปต่างหาก, ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน อายตนะหกต่างหาก ช่างมันเดิด

เปล่า ไม่มีไครเกิด ไม่มีไครตาย ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ วิญญาณ ชาตุภก มัน
เกิดขึ้น ชาตุภกมันแตกไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ชาตุภก
ต่างหาก ช่างมันเกิด

เปล่า ไม่มีไครเกิด ไม่มีไครตาย นามรูปมันเกิดขึ้น นามคับ_rูปแตกไป
ต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน นามรูป ต่างหาก ช่างมันเกิด

อนี่เมื่อเกิดก็ไม่ได้อาจะไรมา เมื่อตายก็ไม่ได้อาจะไรไป เข้าของที่มี
วิญญาณ และไม่มีวิญญาณหมดหงส์สื้น เป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ไม่ใช่ของไคร
ช่างมันเกิด

เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นจริงแจ้งชัดอย่างว่านี้แล้ว จิตต์ก็ไม่อาดูร
เดือดร้อนไปตามกาย ที่กระวนกระวายอยู่ด้วยทุกข์เวทนา

อนี่ ก็ไม่อลาพัพนติดข้องอยู่ในเข้าของเหล่านั้นหมดหงส์สื้น ด้วยความที่
เห็นจริงแจ้งชัดดังนี้ เมื่อปฏิบัติทำใจได้อย่างนี้ ขณะนั้น ครรุ่หนั่นนั้นก็ต ใจเชื่อว่าดีม
กินซึ่งรส ก cioè พระนฤพาน เป็นธรรมมีผู้ตายไม่มี เป็นอันได้ประสพพระสัมมาสัมพุทธ
เข้าด้วยน้ำใจ ในขณะนั้น ครรุ่หนั่นนั้น เพราะพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้
นั้นเห็นเราผู้ตถาคดังนี้

๑ อนี่ พึงพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นจริงแจ้งชัดดังนี้ว่า

รูป อนิจจ รูปเป็นของทรุดโทรม ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วแตกทำลายไป ดังฟอง
ก้อนใหญ่ตั้งขึ้นแล้วแตกละลายเป็นน้ำไปคละนั้น

เวทนา อนิจจ ความสบายนี้ไม่สบายนะและ เนย ๆ อยู่ที่วิญญาณรู้แจ้ง มันไม่
เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป ดังต่อมน้ำตั้งขึ้นใส ๆ แล้วแตกไปโดยเร็วฉะนั้น

สัญญา อนิจจา ความสำคัญจำนายไว้มันไม่เที่ยง ขึ้นแล้วหายไป ดังพยับ
แಡด เข้าใกล้แล้วหายไปหมด ไม่ปรากฏะนั้น

สุขารา อนิจจา ความคิดเป็นเครื่องตกแต่งจิตต์ที่เป็นบุญและเป็นบาป มัน
ไม่เที่ยงเกิดขึ้นแล้วดับสูญไป ไม่มีแก่นสารอันใด ดังต้นกล้าวะนั้น

วิญญาณ อนิจจ์ จิตต์ผู้รู้แจ้งอารมณ์มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นหลอกหลวงให้สัตว์ลุ่ม
ลงว่าของเราว่าเรา ว่าตัว ว่าตน แล้วดับไป ดังมายาหลอกหลวงให้ลุ่มหลงเหมือนกะ^๔
เล่นกละนั้น

รูป อนดุตา รูปเป็นของทรุดโทรม ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน

เวทนา อนดุตา สุข ทุกข์ อุเบกษา เลย ๆ ที่มีวิญญาณรู้แจ้ง ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน

สัญญา อนดุตา ความสำคัญจำนายไว้ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน

สุขารา อนดุตา เจตนาเป็นเครื่องตกแต่งจิตต์ที่เป็นบุญและเป็นบาป ไม่ใช่
ตัว ไม่ใช่ตน

สพุเพ สุขารา อนิจจา ธรรมที่ปัจจัยตกแต่งสร้างขึ้น คือ รูป เวทนา สัญญา
สังหาร วิญญาณ หมวดหึ้นสื้น มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วแปรปรวนแตกดับไป

สพุเพ ชุมมา อนดุตา ธรรมหึ้นสื้นไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา เพราะว่าตัวตน สัตว์บุคคลไม่มี มีแต่รูป เวทนา สัญญา สังหาร
วิญญาณ เป็นตัวทุกข์ และมีทุกข์ดับหมวด คือ พระนฤพาน และมีสภาวะธรรมอย่างหนึ่ง
ๆ ไปต่างหาก ไม่มีใครผู้ใดผู้หนึ่ง

เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นจริงแจ้งชัดว่า เราเขา สัตว์ บุคคล ตัวตนไม่มีดังนี้
แล้ว ก็ปล่อยวางเสียได้ ไม่ถือว่าของเราว่าเรา ว่าตัว ว่าตน ละสักกายทิฏฐิได้ใน

ขณะหนึ่ง ครรุ่หนึ่งนั้นก็ดี ก็ได้เชื่อว่าดีมกินซึ่งรถคือพระนฤพานเป็นธรรมมีผู้ตายไม่มี และได้ประสารพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยน้ำใจในขณะหนึ่งครรุ่หนึ่งนั้น เพราะพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคตดังนี้

○ อนิ่ง เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นจริงแจ้งชัดว่า เรา เขา สัตว์ บุคคล ตัวตน ไม่มีดังนี้แล้ว ใจกับบริสุทธิ์เป็นสุขใหญ่ยิ่ง ทุกปัจมณสกับแคนเครื่องร้อนใจก็ดับเสีย ได้ คุณคือใจบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า และคุณพระธรรมที่ดับเพลิงเครื่องร้อนใจได้ และคุณพระสังฆปฏิบัติ คือถะกิเลสเครื่องเศร้าหมองเสีย ได้ ก็ย่อมปรากวู hin ในใจ ของตน เป็นผู้มีความเชื่อความเลื่อมใส หยั่งลงมั่นในคุณพระรัตนตรัย เป็นอันได้ถึง สาระทั้ง ๓ นี้เป็นที่พึงของตนด้วยดี ด้วยปัญญาที่มาพิจารณาเห็นซึ่งสภาวะธรรม ทั้งสิ้นเป็นอนัตตาว่ามานี ๆ

○ กิวปัสสนานี้ มีผลอย่างสั่งส์ใหญ่ยิ่งกว่าทาน ศีล พระมหาวิหาร ภawan ย่อม ทำผู้ที่เจริญนั้นให้มีสติ ไม่หลงทำการลกิริยา มีสุคติภาพคือมนุษย์และโลกสวรรค์เป็นที่ ไปในเบื้องหน้า นี้ว่า โดยไม่บลลุผลทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพาน ถ้าอุปนิสัยมรรคผลมี ก็ ย่อมทำผู้นั้นบลลุมรรคผล ทำให้แจ้งพระนฤพาน ได้ในชาตินี้นั่นเทียว

อนิ่ง เมื่อเกิดก็ไม่ได้อาจะ ไรมา เมื่อตายก็ไม่ได้อาจะ ไร ไป ทรัพย์สมบัติเข้า ของเงินทองทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่ใช่ของเรา เป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ตายแล้วทึ่งเสีย หมด เอาไปก็ไม่ได้ อย่าหลงมัวแม่ไปเลย แต่ความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้เป็นของ ฯ เราแท้ หนี้ไม่พ้น เหตุนั้นเราจ่ออุตส่าห์รับเร่งก่อสร้างบุญกุศลซึ่งเป็นที่พึงของตน จง อุตส่าห์บำเพ็ญศีล และเจริญจตุරारักษ์และวิปัสสนา ซึ่งวามนี้เป็นทางสวรรค์และ นฤพานผล ดีกว่าประกอบกิจอื่น ๆ ที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน เตรียมตัวไว้ท่าความ ตายเด็ดดีกว่า เพราะเราจะต้องตายเป็นแท้ แต่ไม่รู้ว่าเมื่อไร

อนึ่งยานักที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะต้องตั้งอยู่ในธรรมของมนุษย์ ก็อศีล ๕ และ กุศลกรรมบท ๑๐ จึงจะได้เกิดมาเป็นมนุษย์ได้ ชีวิตที่เป็นมาแล้วได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะอันตรายของชีวิตทั้งภายในภายนอกภายนมีมากต่าง ๆ การที่ได้ฟังธรรมของสัปปบุญ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็ได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะกาลที่เปล่าไว้ทางอยู่ไม่มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกยีดยาวนานนัก บางคบบางสมัยจึงจะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกสักครั้งสักคราวหนึ่ง เหตุนั้น เราทั้งหลายพึงอยู่ด้วยความไม่ประมาท เด็ด อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้เลย ๆ

○ ขอท่านผู้สัปปบุญที่ได้รับหนังสือนี้ไป จงอ่านให้ได้ทุก ๆ วันเด็ด เมื่ออ่าน จงตระองตามไปให้ได้ความเห็นจริง เมื่อได้ความเห็นจริงแล้ว ก็เป็นอันได้ประสรพพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยน้ำใจ อนึ่งเป็นอันได้เจริญความนามยกุศล มีผลให้ผู้เลิศเกิดขึ้นแก่ตนด้วย เพราะทำความเห็นจริงให้เกิดขึ้นในจิตต์ได้นี้ จึงเป็นความนามยกุศลมีผลเลิศ ถ้ากิจการมีมาก ไม่มีโอกาสที่จะอ่านแล้ว เมื่อจะนอน พึงอ่านเสียก่อนจนหนึ่งแล้วจึงนอน จะได้เป็นนิพัทธกุศลมีผลเลิศเกิดแก่ตนทุกวัน ๆ เพราะความนามยกุศลนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญว่ามีผลให้ผู้ก่อว่าทานและศีล ในสูตรมี **เวฒานสูตร** เป็นตัวอย่างเหตุนั้น ควรที่เราทั้งหลายจะพึงไม่ประมาท ในความนามยกุศลนี้ อุตสาห์เจริญให้ได้ทุกวัน ๆ เทอญ ๆ

○ ต่อไปนี้เป็นปกรณกถาซึ่งเป็นสุภาษิต ॥

○ ว่าด้วยคนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรตีเตียนไว้มืออยู่ ๕ จำพวก

พวก ๑ เป็นอยู่ เมื่อนกับคนตายเสียแล้ว พวknี้อาศัยคนที่ประมาท ปล่อยสติเสีย ไม่คิดถึงแก่ ลึงเจ็บ ลึงตาย ทึงบุญ ทึงกุศลเสียหมด

พวก ๑ มีตาดีอยู่ เมื่อนกับคนตายอดเสียแล้ว พวknี้อาศัยตา คือปัญญาที่รู้จริงเห็นจริง ไม่มี หลงไปตามสมมติที่ไม่จริง

พวก ๑ มีเงินทองทรัพย์สมบัติมาก ก็เมื่อนกับคนจน พวknี้อาศัยอริยทรัพย์ ๗ มีศรัทธาและศีลเป็นต้น ไม่มี เป็นคนจนในธรรมวินัยนี้

พวก ๑ ปฏิบัติอยู่ในพระศาสนานี้ กลับกลายเป็นคนนอกศาสนานี้ไปเสียไม่รู้ตัว พวknี้อาศัยปฏิบัติผิดจากศาสนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า,

เมื่อรู้อยู่อย่างนี้แล้ว จะปฏิบัติให้ดีเด็ด อย่าให้เมื่อนกับคน ๕ จำพวก ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรตีเตียนไว้อย่างว่ามานี้เลย จะได้ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ ๑

○ อนึ่ง คนโง่ คนหลงมือก ๕ จำพวก

พวก ๑ ตัวของตัวไม่รัก ไปหลงรักคนอื่นมากกว่าตัว นี้ก็เป็นคนโง่ คนหลงไม่รู้ว่าตัวของตัวเป็นที่พึงแก่ตัว,

พวก ๑ สิงของที่จะนำไปได้ไม่ขวนขวยหา หลงขวนขวยหาแต่ของที่ตายแล้วทึงเสียหมด เอาไปไม่ได้ นี้ก็เป็นคนโง่ คนหลง, พวก ๑ หาเข้าของที่เอาไปไม่ได้

แต่ไม่เลือกหา ขนาดเอ้ต่ของที่ชั่ว ก็อบาปอคุณติดตน ไปเสวยทุกข์ภัยหน้า นี้ก็เป็นคนโง่ คนหลง,

พวก ๑ อยากได้ความสุขสำราญ ทางเตียน ๆ ที่จะเดินไปได้ความสุขมีอยู่ไม่เดิน หลงไปเดินทางรกร กลับได้ทุกข์ ไม่ได้สุขตามประสงค์ นี้ก็เป็นคงโง่ คนหลง,

◦ ทางเตียนนั้นคือคุณกรรมบท ๑๐

คุณกรรมบท ๑๐ นั้น คือ

บริสุทธิ์กาย ๓

ไม่เบียดเบียนสัตว์ ฆ่าสัตว์ที่ ๑ ไม่ฉ้อลักเข้าของของเข้า ที่ ๒ ไม่ประพฤติผิดในการ กือ ล่วงประเวณี หรือเว้นแม่กุณเสีย ที่ ๓ และ

ความบริสุทธิ์วิชา ๔ คือ

พุดจริง ไม่ปดใคร ที่ ๑ ไม่พูดส่อเสียดยุบให้เข้าแตกร้าว ที่ ๒ ไม่พูด หยาบช้าค่า่่าว่าผู้ใด ที่ ๓ พูดที่เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย ที่ ๔

และบริสุทธิ์ใจ ๓

ไม่เพ่ง มอง เอาแต่ของ ของใคร ที่ ๑ ไม่คิดประทุยร้ายใคร ที่ ๒ เห็นชอบไม่ผิดจากจริง ที่ ๓

นี้เป็นคุณกรรมบท ๑๐ เป็นทางเตียนไปยังสุคติ กือ มนุษย์และโลกสวรรค์

○ ทางกนนคือ อกุศลกรรมบด ๑๐

อกุศลกรรมบด ๑๐ นั้น คือ ความไม่บริสุทธิ์กาย ๓ ไม่บริสุทธิ์วาจา ๔ ไม่บริสุทธิ์ใจ ๓ นี้เป็นฝ่ายอกุศล

กรรมบด ๑๐ เป็นทางก ไปยังทุกตคิออบาย ๔ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้แล้ว ก็อย่าเพิง ปฏิบัติให้เหมือนกับคนโง่ คนหลง ๔ จำพวกอย่างว่ามานี้เลย จะได้ไม่เสียที่ประสร พบพระพุทธศาสนานี้ ๑

○ อนึ่ง เกิดเป็นคนให้พึงรู้จักคนดีคนชั่ว ถ้าไม่รู้จักแล้ว ยากอยู่ที่จะได้สุข กลับจะได้ทุกข์เดือดร้อนภัยหลังเสียอีก ด้วยความโง่ที่ไม่รู้จักคนชั่วนั้นนั่นแหล่ะ เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า เหตุที่จะไปอบายของสัตว์ที่โง่ ไม่รู้จักคนชั่วคนดี มีอยู่ ๔ จำพวก

จำพวก ๑ คนดี ๆ มีคุณควรสรรเสริญ กลับไปติดเตียนเขา

พวก ๑ คนชั่วไม่ดี ควรติดเตียน กลับไปสรรเสริญเขา

พวก ๑ คนที่มีคุณ ควรเลื่อมใส ไม่เลื่อมใส

พวก ๑ คนที่มีโทษทุจริตปฏิบัติผิด ไม่ควรเลื่อมใส ไปหลงเลื่อมใส

ทั้งนี้ก็เพราะเหตุหลงเป็นคนโง่ ไม่รู้จักคนดีคนชั่ว จึงจะไม่พ้นจากทุกข์ใน อบาย เพราามาประกอบเหตุที่จะไปอบาย ๔ อย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้อย่างว่า มนี ๑

○ อนึ่ง เกิดมาเป็นคน ให้พึงรู้จักที่พึงที่อาศัยของตน ถ้าไม่รู้จักที่พึงที่อาศัยของตนแล้ว ไม่พ้นทุกข์ ไม่ได้สุขเก Yam เลย ที่พึงที่อาศัยของตนนั้น ไม่ใช่สิ่งอื่น ก็อ บุญกุศลสุจริตความชอบนั้นเอง จำไว้เกิด อย่าประมาทเลย อุตสาห์ก่อสร้างบุญกุศล สุจริตนั้น ให้เกิดให้มีขึ้น ในสันดานของตนเกิด จะได้ความสุขพื้นจากทุกข์กัน สมดัง ความหวังของตน ๆ

○ อนึ่ง เกิดเป็นคน พึงตั้งตนไว้ชอบ อย่าพึงตั้งตนไว้ผิด ถ้าตั้งตนไว้ผิด ประพฤติทุจริตความชั่วอยู่แล้ว ไม่แคล้ว obray ไม่ได้ความสุข ไม่พ้นจากทุกข์ได้เลย เสียทีที่เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาที่เดียว ตั้งตนไว้ชอบนั้น คือทำตนให้ ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตตะ จากะ ปัญญา จึงจะได้ความสุข พื้นจากทุกข์ สมดัง ความหวังของตน ได่นั่นแหละ ๆ

○ อนึ่ง เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยอำนาจธรรมของมนุษย์ที่ตนได้สั่งสมมาแล้ว ถ้า ไม่ตั้งอยู่ในธรรมของมนุษย์ได้แล้ว ยากอยู่ที่จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีกในภายน้ำ ก็ ธรรมของมนุษย์นั้นอย่างน้อยก็ศีล ๕ อย่างใหญ่คือกุศลกรรมบท ๑๐ นี้เป็นธรรมของ มนุษย์แท้ จำไว้เกิด งดอุตสาห์ปฏิบัติให้ดี ทำให้บริบูรณ์ในศีล ๕ และกุศลกรรมบท ๑๐ เกิด จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์และได้สุคติโลกสวรรค์เสวยความสุขเก Yam สำราญ ๆ

○ อนึ่ง เกิดมาเป็นคน เมื่อต้องการสุขประ โยชน์แก่ตนแล้ว พึงมีสติระวังไว้ ให้ดี อย่าหลงไปตามลมปากพูดของคน เพราะว่าลมปากพูดนั้นมันล่อลงให้ลุ่มหลง เสียคนวุ่นวายไป เขาเกี่ยมว่าอยู่ว่า ลมแรงมัน ไม่แรงเหมือนลมปากพูด อนึ่ง เมื่อจะ ไคร่พับพระพุทธเจ้าแล้ว จงตรึกตรองคันหาของจริงให้ได้เกิด อย่าหลงไปตามสมมติ ของโลกที่ไม่จริง ถ้าหลงไปตามสมมติของโลกที่ไม่จริงแล้ว ไม่ได้พับพระพุทธเจ้า เลย

พระพุทธเจ้าไม่อยู่ที่ไหน อยู่ที่รู้เห็นซึ่งธรรมเป็นของจริงในใจนั้นเอง เพราะพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรมของจริง ผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคตดังนี้

อนึ่ง เมื่อปาราณาจะออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพานแล้ว ก็จะทำให้บริบูรณ์ในศีลและสามัช แและเจริญวิปัสสนา พิจารณาสังขาร ให้เห็นจริงตามลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตาเดียว ถ้ารู้ไม่เท่าต่อสังขาร หลงไปตามสังขารแล้ว ไม่พ้นทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพานได้เลย เพราะสังขารเหล่านั้นมันหลอกหลวงให้ลุ่มหลงอยู่เป็นนิตย์ สัตว์ที่ลุ่มหลงอยู่เหล่านั้น จึงมีแต่ความรัก ความชัง รุ่นร้อนอยู่ด้วยเพลิงกิเลสถ่ายเดียวเท่านั้น

อนึ่งความหลงของสัตว์มีอีก ๔ อย่าง คือหลงรัก หลงชัง หลงถือตัวถือตน หลงกลัวภัยต่าง ๆ ความหลง ๔ อย่างนี้คือตัวอวิชชา ความหลงที่ไม่รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารที่ไม่เที่ยว เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ๆ

○ อนึ่ง วิบัติมี ๖ อย่าง คือ วิบัติคติ และวิบัติกาล และวิบัติประเทศ และวิบัติตรากุล และวิบัติอุปธิ คือร่างกาย และวิบัติทิฏฐิ ความเห็นผิด ๆ

○ พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก แสดงธรรมนำสัตว์ออกจากทุกข์ (**ตรงนี้ความไม่ชัด น่าจะตกคำว่า แต่บุคคลผู้เกิดมาแล้ว**) ได้ไปเกิดเสียในอย่าง มีเดียรัஜานกำเนิด เป็นต้น อย่างนี้ **วิบัติคติ**

มาเกิดในมนุษย์โลกนี้แล้ว ไม่มีพระพุทธศาสนา เป็นกาลว่างเปล่า พระพุทธเจ้าไม่เกิดในโลก โลกมีด อย่างนี้ **วิบัติกาล**

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว พระพุทธศาสนาไม่แพร่ไปในประเทศทั้งสิ้น ประเทศในแผ่นดินมีมากนัก ประเทศใดที่ไม่มีพระพุทธศาสนา ไปเกิดในประเทศนั้น อย่างนี้ **วิบัติประเทศ**

มาเกิดในประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาแล้ว ประเทศไทยมีตระกูลมาก ที่เป็นสัมมาทิภูมิกิมี ที่เป็นมิจชาทิภูมิกิมี ไปเกิดในตระกูลที่เป็นมิจชาทิภูมิเสีย อย่างนี้ **วินดีติ**
ตระกูล

เกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิภูมิ และเป็นคนหุนങາວຕາບອດ เป็นง่าย เป็นเปลี่ยนบ້າ เป็นໃບ เสียจริตໄປ อย่างนี้ **วินดีติອຸປະນິ** คือร่างกาย

เกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิภูมิแล้ว บริบูรณ์ด้วยอุปचิ ร่างกายไม่เป็นคนหุนങາວຕາບອດ ไม่เป็นง่าย เป็นเปลี่ยนบ້າ เป็นໃບ บริบูรณ์ด้วยอุปชิร่างกายแล้ว ไปส่องสภาพคนที่เป็นมิจชาทิภูมิ ก็ถูกเลยเป็นมิจชาทิภูมิไปเสีย อย่างนี้ **วินดีติທິກູມ** เห็นผิด

เราทั้งหลายพื้นจากวินดีติ ๖ ประการดังว่ามานี้ เป็นลักษณะของเราแล้ว ความเป็นมนุษย์อันเราได้ด้วยดีแล้ว เพราะบุญกุศลของเราไม่ได้ก่อสร้างไว้ในชาติก่อนแล้ว จึงได้พื้นจากวินดีติ ๖ ประการนี้ ควรเราทั้งหลายจะพึงยังกุศลสุขิตความชอบที่เป็นที่พึงของตน ให้ถึงให้พร้อมบริบูรณ์ด้วยดีเด็ด ๆ

○ อนั้ง สมบัติเข้าของเงินทองหมุดทั้งสิ้น เป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ไม่ใช่ของใคร ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ ใครคิดได้อย่างนี้ ผู้นั้นคล้ายกับพระโสดา คิดไม่ได้ให้ไปดูที่ป่าช้าเดิด อะไร ๆ ทั้งสิ้นทึ่งเสียหมด เอาไปไม่ได้ สูญเปล่า เหลืออยู่แต่กระดูกอย่างเดียวเท่านั้น นี้เป็นของแท้จริงจำไว้เดิด เราทั้งหลายเกิดมาไม่กรรมอย่างเดียวนั้นแหล่เป็นของ ๆ ตัว อย่ามัวมาหลงทำบ้ากรรมความชั่ว เพราะสมบัติเข้าของเงินทองที่ตายนแล้วทึ่งเสีย เอาไปไม่ได้ แต่บ้ากรรมความชั่วที่ทำไว้นั้น ย่อมติดตัวไปให้ผลได้ทุกข์ภัยหน้า อย่างนี้ไม่ดีเลยแก่เราทั้งหลาย เสียทีที่ได้เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ที่เดียว นี้เป็นสุภาษิตสั่งสอนไว้ด้วยกรุณา หวังจะให้ปฏิบัติให้ได้สุข พื้นจากทุกข์อย่างเดียว พระพุทธศาสนานี้หายาก จะได้ประสบด้วยยากยิ่งนัก เหตุ

นั้นเราทั้งหลายจะมีสติ อุตสาห์ก่อสร้างบุญกุศล สุจริตความชอบ ซึ่งเป็นที่พึงของตน ให้ถึงพร้อม ให้บริบูรณ์ด้วยดี ด้วยความไม่ประมาทเด็ด ๆ

○ จนจตุරรักษ์แต่เท่านี้ ॥

○ หนังสือพิมพ์เล่มนี้	นามมี
ชื่อว่าธรรมเจดีย์	ดั่งอ้าง
ทวยชนทั่วคุณหัสสตีชี	เชิญท่าน จำAES
เป็นกุศลสืบสร้าง	ส่างพื้นบากษัย ๆ
○ พึงทำในจิตต์ไว	นิจกາล
สำหรับเมื่อวาน	ป่วยไข้
อารมณ์เนื่องชำนาญ	จนตลอด ตายAES
เป็นที่พึงตนได้	ดั่งนี้อย่างนั้น ๆ

“

การที่จะปฏิบัติออกจากทุกข์ ทำให้
แจ้งชี้งพระนิพพานนั่นก็ต้องปิดกั้น
ปาปกุศลเสีย อย่าให้เกิดขึ้นได้ ถ้า
เกิดขึ้นแล้วก็ต้องเพียรสเสีย เว้นเสีย
ด้วยการทำกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์

”

ສັງນິຕໂຕວາທ

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

- ◎ **จิตุตํ เจตสิก รูป** จิตต์ เจตสิก รูป เป็นเพลิงเครื่องร้อน เป็นทุกข์ของ สัตว์ **นิพุพาน ปรัม สุณัญ** ดับเพลิงเครื่องร้อนหมด เป็นสุข ศูนย์จากทุกข์อย่างยิ่ง **นิพุพาน ปรัม สุข** ดับทุกข์หมด เป็นสุขออย่างยิ่ง **ເອເຕານ ສຈຸຈວ່າຫຸ່ນ** ด้วยคำสัตย์นี้ **ສູວຕຸລິ ໂທດ ສພຸພາ** ขอความสวัสดิ์เกยມสุขนิราศภัย จงมีแก่ผู้ที่รับหนังสืออนี้ไปปฏิบัติ ในกาล ทุกเมื่อเทอญ ๆ

○ อนึ่ง บรรพชิตและคุณหัสดีสตรีและบุรุษ ผู้ปฏิบัติในเมืองวิรัต ไม่เสพ เมញุน เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ โดยที่สุดแม้กษามาอุโบสถอยู่ ก็ซื่อว่าเป็นผู้ประพฤติ พรหมจรรย์ด้วย ผู้ที่ประพฤติพรหมจรรย์เหล่านั้นให้พึงรู้ว่า พรหมจรรย์จะเคราะห์มอง ด้วยเมញุนสังโภค ๗ ประการ

คือ จิตศึกษานักยินดีในเมญ่าวนแล้ว และใช้ สติ บุรุษ ให้ปฏิบัตินวด
ฟันและพัดวิชา

គីឡូ ដែងលើកតាត់រៀបចំ សម្រាប់ ប្រុម្ភ គីឡូ ការណ៍ដែនដុំនៃរៀបចំ ១

คือ ได้ยินเสียง สตรี บุรุษ ขับร้องเจรจา เกิดความกำหนดดินดีด้วย เมฉุนราคະ ๑

คือ ได้เห็นหรือ ได้ยิน สตรีกับบุรุษบำเรอด้วยความคุณ เป็นต้นว่า คลึง เคล้าจูบกอด ก็เกิดการราคะกำหนดดินดีในเมฉุน ๑

คือ ตนแต่ก่อนได้พุดแทะ لومสัมผัสกับด้วย สตรี บุรุษ และมาคิดถึง เรื่องความแต่ก่อนนั้น ก็เกิดการราคะกำหนดดินดีในเมฉุน ๑

คือ ตนได้ทำบุญทำกุศลอันใดอันหนึ่ง ไว้ มาประทานจะเกิดเป็น เทวตา เสารยสมบัติคือการคุณอันเป็นทิพย์ ๑

บรรจบเป็นเมฉุนสังโภค ๗ ประการด้วยกัน เหตุนั้นเมื่อจะปฏิบัติ พรหมจรรย์ของตนให้บริสุทธิ์ พื้นจากความเครื่าหมายของแล้ว ก็จะปฏิบัติตัวให้ไกลจาก เมฉุนสังโภค ๗ ประการดังว่ามานี้เดิม พรหมจรรย์ของตนก็จะมีผลเดิมให้ญี่ ใกล้ต่อ พระนฤพานโดยเร็วพลันนั่นเทียว ๆ

○ อนั่ง ว่าด้วยทำบุญทำกุศล ก็คุณทุกวันนี้เดียวนี้อย่างได้บุญอยู่โดยมาก หารู้ ว่าบุญอย่างไรไม่ ครั้นไม่รู้จักทำบุญแล้ว ทำเข้าหาภูตต้องไม่ เป็นแต่เนียด ๆ เข้าบ้าง ผิดไปบ้าง ทั้งนี้ก็ เพราะไม่รู้บุญอย่างหนึ่ง เพราะจีก็ยิ่งมักง่ายอย่างหนึ่ง บุญนั้น อย่างไร บุญนั้นอยู่ที่ไหนก็หารู้จักไม่ เป็นแต่เขาว่าอย่างนี้ได้บุญ ๆ เชื่อเขาแล้วก็ หลับตาทำไป หาครึ่กตรงด้วยปัญญาของตนไม่ อย่างว่ามานี้แหลก จึงชื่อว่าเป็นผู้ไม่ รู้จักบุญ ครั้นไม่รู้จักบุญแล้ว เมื่ออย่างได้บุญทำเข้า ก็หาภูตต้องเป็นบุญเป็นกุศลไม่ เป็นแต่เนียดเข้าบ้างผิดไปบ้าง จีก็ยิ่งมักง่ายนั้นอย่างไรเล่า คือคนอย่างได้บุญแต่่ว่าจี ก็ยิ่งมักง่าย เลือกเอาแต่ที่ง่าย ๆ สบาย ๆ ตามชอบใจของตน ที่อย่างเป็นบุญเป็นกุศล

แท้หากำไร่ ท้อถอยเสีย ด้วยมาคูหมื่นเลียว่า กุศลทำได่ง่าย ๆ โดยที่สุด เมื่อจะ Kavanaugh นั่งหลับตาบริกรรมเสียครู่หนึ่ง พอดีเมื่อยาว่าได้นุญมากแล้ว ละความเพียร นอนเสียให้พึงรู้เกิดในการกุศลทั้งปวง ถ้าทำขึ้นโดยที่เกียจมักง่ายดังว่านี้แล้ว ก็หาสูกต้องเป็นบุญเป็นกุศลไม่ เป็นแต่เกียด ๆ ไป เพราะหาได้ความจริงไม่ การจะทำบุญทำกุศลต้องให้รู้จักตัวบุญตัวกุศล ครั้นรู้จักแล้ว อย่ามักง่าย อย่าเกียจคร้าน ถ้าจะทำแล้ว ทำให้เป็นบุญเป็นกุศลจริง ๆ จึงจะดี ไม่เสียที่ทำ ไม่เสียที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ ๆ

◎ บุญนั้นอย่างไร บุญนั้นอยู่ที่ไหน บุญนั้นก้อยู่ที่ใด ๆ นั้นอย่างไรจึงเป็นบุญ ใจที่บริสุทธิ์ ไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หงจนั้น เป็นมูลเป็นรากให้เกิดบุญเกิดกุศล เมื่อทำอะไรมองด้วยกาย วาจา ใจ ด้วยความไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หงจนั้นแล้ว สิ่งที่ทำนั้นล้วนเป็นบุญเป็นกุศลทั้งสิ้น ก็ความโลก ความโกรธ ความหงส์ เป็นมูล เป็นรากให้เกิดนาปเกิดอกุศล เมื่อทำอะไรมองด้วยกาย วาจา ใจ ด้วยความโลก ความโกรธ ความหงจนั้นแล้ว สิ่งที่ทำนั้นล้วนเป็นนาปเป็นอกุศลทั้งสิ้น ผู้ที่ชำระใจให้บริสุทธิ์นั้น ให้พึงรู้จักชัดชั่งบุญและนาป และเหตุเกิดบุญเกิดนาปดังนี้ด้วย อนึ่ง ว่าโดยพิสครา ใจไม่โลก ไม่เพ่ง ไม่มุ่งเอาของเข้า ไม่คิดประทุยร้ายเขา ไม่โกรธ ไม่เคือง ไม่ผูกเรหหมายมั่น ไม่ดูถูกกลบหลู่คุณเขา ไม่ยกตัวเทียมท่าน ไม่อิจฉาริษยาเข้า ไม่ตระหนนีเหนียวแน่นหงเกียจกันเข้าของ ไม่มีมารยาปกปิดบังโทยของตัวไว้ ไม่owardดีให้ยิ่งกว่าคุณที่มี ไม่กระด้างดืดดึง เมื่อเขาว่ากล่าวสั่งสอน โดยธรรมโดยชอบ ไม่ทำใจแข็งทุ่มเลียงว่ากล่าวกลบ เกลือนเขา ไม่ manus ทิภูธิถือเราถือเข้าถือตัวถือตน ไม่ดูถูกคูหมื่นล่วงเกินเข้า ไม่เมามัวอยู่ว่าตัวเป็นหนุ่มเป็นสาว ด้วยแลเห็นอยู่ว่าความชรานำเอาอายุหมดเปลือยเข้าไป ความตายใกล้เข้ามาทุกวัน ๆ สำคัญตัวอยู่ว่าชราครอบงำเป็นนิตย์ และ ไม่มัวเมัวว่าตัวสนายไม่เจ็บไข้ เข้าใจว่าตัวเป็นโรคเจ็บไข้ไม่สนายอยู่เป็นนิตย์ เพราะต้องกินยาคือข้าวน้ำทุกเช้าค่ำ ไม่ขาดสักวันหนึ่ง และ ไม่มัวเมัวอยู่ว่าตัวจะไม่ตาย ด้วยสำคัญว่า

ร่างกายชีวิตเป็นอนิจจัง พลันที่จะแตกจะดับอยู่เป็นนิตร ไม่รู้ว่าวินัยแห่งชีวิตจะมาถึงเมื่อไร เหมือนกับไฟตามไว้ที่แจ้ง อนึ่ง ไม่เมามัวทั่วไป อารมณ์อันใดที่น่ารักชอบใจยิ่ง จิตต์ให้กำหนดยินดี ก็มิได้หลงยินดีรักใคร่ต่ออารมณ์เหล่านั้น อารมณ์อันใดที่น่ากลิ่นค่าน่าซั้ง มักทำให้ใจโกรธเคือง ตั้งสติข่มจิตต์ไม่โกรธเคืองชิงชังต่ออารมณ์เหล่านั้น

ใจที่บริสุทธิ์อย่างว่ามานี้แหละ เรียกว่าใจบุญใจกุศลแท้ เพราะไม่เครื่าหมายด้วยอุปกิเลส ๑๖ ประการ

ครั้นจิตต์ไม่เครื่าหมายด้วยอุปกิเลส ๑๖ ข้ออย่างว่ามานี้แล้ว ถ้าตายลงคงจะได้คติอันดีเป็นแท้ เพราะพระพุทธเจ้าตรัสไว้ดังนี้ว่า **จิตต์ เอสุกิลภูฐานะ สุคติ ปาก្នิกุ** แปลว่า ถ้าจิตต์ไม่เครื่าหมายด้วยบริสุทธิ์แล้ว ให้พึงหวังเด็ดซึ่งคติอันดี ถึงจะไม่อยากได้คติอันดี ก็คงจะต้องไปเป็นแท้ ด้วยจิตต์ที่บริสุทธิ์ไม่เครื่าหมายนั้นเอง พระตรัสไว้ดังนี้ จึงว่า จิตต์บริสุทธิ์แล้ว ถ้าตายลงจะได้ไปคติอันดี

ถ้าจิตต์ของตัวไม่บริสุทธิ์เครื่าหมาย ด้วยอุปกิเลสเครื่องเครื่าหมาย ๑๖ อย่างอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ตายลงคงจะไปคติอันชั่ว คืออบายทั้ง ๔ เป็นแท้ เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ดังนี้ว่า **จิตต์ สงุกิลภูฐานะ ทุคุคติ ปาก្នิกุ** แปลว่า ถ้าจิตต์เครื่าหมายด้วยอุปกิเลสเครื่องเครื่าหมาย ๑๖ อย่าง อันใดอันหนึ่งนี้แล้ว ให้พึงหวังเด็ดซึ่งคติชั่ว คืออบายทั้ง ๔ ถึงใจจะไม่สมัครไป คงจะต้องจำใจไปเป็นแท้ด้วยจิตต์ที่เครื่าหมายไม่บริสุทธิ์นั้นเอง ๆ

๑ อุปกิเลสเครื่องเครื่าหมายแห่งจิตต์ ๑๖ ข้อนั้น คือ

อภิชุณາ วิสมุโโลโก ความโกรกเพ่งเลึงอยาไได้ของเข้า เป็นเครื่องศรีา
หมองจิตต้อย่างหนึ่ง

โทโซ ความคิดประทุร้ายเข้า

ໂກໂଞ ความໂกรธເຄືອງເຂາ

ອຸປະໂຫ ความຜູກເວຣໝາຍມົ້ນກັນ

ມກຸໂຂ ความລົບຫລຸ່ມຈູກເຂາທີ່ມີຄຸນແກ່ຕັວ

ປລາໂສ ความຍກຍ່ອງຕັວຂຶ້ນເທີມເຂາ

ອີສຸສາ ความອິຈາລະຍາເຂາ

ມຈຸນຮິຍ ความຕະຫຼາດນີ້ເຫັນຍາແນ່ນເກີຍຈັນ ມາວເຂົາຂອງແລະວິຊ່າ
ຄວາມຮູ້ແລະທີ່ອູ່ອາສີຍ **ມາຍາ** ความປົກປິດບັນຄວາມໜ້ວທີ່ຕັວທຳໄວ້

ສາແຍ່ຍ ความໄອ່ວັດຕັວໃຫ້ຍິ່ງກວ່າຄຸນທີ່ມີອູ່

ຄມຸໂກ ความແຈ້ງກະຕັງດື່ງດື່ງເມື່ອເຂາສັ່ງສອນວ່າກລ່າວໂດຍຂອບ

ສາຮນຸໂກ ความປຽກໄມ່ຍອມຕາມ ຂັກເຫດຜູມມາອ້າງທຸ່ມເລື່ອງຕ່າງ ທ
ເນື່ອເຂາວ່າກລ່າວໂດຍຫຮຽມໂດຍຂອບ

ມາໂນ ความເຢ່ອຫຍິ່ງຄື່ອງເຮົາຄື່ອງເຂາຄື່ອຕັວຄື່ອຕນ

ອຕິມາໂນ ມານະດູຈູກລ່ວງເກີນຜູ້ອື່ນ

ມໂກ ความເມາຫລັງໃນຮ່າງກາຍທີ່ທຽດໂທຣມດ້ວຍຄວາມໜາອູ່ທຸກວັນ ມາ
ສຳຄັງວ່າຍັງໜຸ່ມຍັງສາວອູ່ ປະມາທາໄປ ແລະມາຫລັງໃນຮ່າງກາຍທີ່ປ່າຍໄຂ້ອູ່ເປັນນິຕີ່
ຕ້ອງກິນຍາກື້ອງຂ້າວນໍ້າທຸກເຫັນມາສຳຄັງວ່າ ໄນມີໂຮຄເປັນສຸຂສນາຍ ປະມາທາໄປ ແລະມາ

หลงในชีวิตเป็นของ ไม่เที่ยงพลันดับดังประทีปจุดไว้ที่แจ้งะนั้น มาสำคัญว่ายังจะไม่ตาย ประมาณไป

ปมาโท ความมัวมาทั่วไป อารมณ์อันใดที่น่ารัก ก็ไปหลงรักใน อารมณ์เหล่านั้น อารมณ์อันใดที่น่าชัง ก็ไปหลงซิงซั่ง โทรศัต่ออารมณ์เหล่านั้น

บรรจบเป็นอุปกิเลสเครื่องศร้าหมอง ๑๖ ข้อ ๑

○ จิตต์อันใดศร้าหมอง ด้วยอุปกิเลสเครื่องศร้าหมอง ๑๖ อย่าง อย่างใด อย่างหนึ่งดังว่ามานี้แล้ว จิตตนั้นถ้วนเป็นบาปเป็นอกุศลมดทั้งสิ้น ถ้าหากตายลงด้วย จิตต์ที่ศร้าหมองนั้น ถึงจะ ไม่อยากไปสู่คติอันชั่ว ก็จะต้องไปอยู่่องโดยแท้ ด้วย จิตต์ที่ศร้าหมองอันเป็นกุศลนั้นเอง เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างว่ามานี้แหล แม่ถึงบุคคลจะกระทำกุศลอื่น ๆ ด้วยใจจะไม่ไปสู่คติอันชั่ว ถ้าไม่ชำระใจของตัวให้ บริสุทธิ์แล้ว เมื่อขณะตายจิตต์ศร้าหมองอยู่แล้ว คงไม่เคลือบตายเป็นแน่

เหตุนั้นแหล จำจะต้องชำระใจของตนให้พ้นจากอุปกิเลสเครื่องศร้าหมอง ทำให้บริสุทธิ์ไว้

ถ้าจะคิดไปว่า เครื่องศร้าหมองมากมายหลายอย่างนัก เห็นจะชำระไปไม่ได้ ตัวเราเห็นจะไม่พ้นจากตาย จะทอดธุระเสียว่า ตัวเราเห็นจะไม่พ้นตายดังนี้ ก็ไม่ ขวนข่ายชำระใจให้บริสุทธิ์ คิดเช่นนี้หาชوبไม่ เพราะว่าใจอันเดียว ถึงเครื่องศร้าหมองจะมาก ถ้าใจนึกนึงอยู่ในอารมณ์อันหนึ่งแล้ว ก็ทำให้ศร้าหมองไม่ได้ เหมือนกับต่อไม่ เนพาะนั่งได้แต่คนเดียว ถ้าคนอื่นเข้านั่งอยู่แล้ว ถึงคนอื่นจะมาก ก็ไม่ อาจนั่งได้ฉันได สันดานของสัตว์ก็อันเดียว ถ้าจิตต์ดวงหนึ่ง เกิดขึ้นนึกอารมณ์อันใด

อันหนึ่งอยู่แล้ว ถึงเครื่องเสร้ำหมองใจจะมาก ก็ไม่อาจทำใจให้เสร้ำหมองได้ฉันนั้น เหตุนั้น จำจะต้องชำระใจของตนให้บริสุทธิ์ ด้วยกัมมัฏฐาน Kavanaugh อันนี้ไว้

ถ้าจะชำระใจด้วยกัมมัฏฐาน Kavanaugh ที่พระตรัสรสั่งสอนไว้อย่างเดียวนั้น แหล่ง ก็แต่กัมมัฏฐานนั้นมีมากถึง ๓๙ ประการ มีมาในบาลีอรรถกถาเพิ่มอากาสก สิณ และอาโลกกสิณทั้ง ๒ เข้าด้วยกัน จึงเป็นกัมมัฏฐาน ๔๐ ทัศ คือ

◦ กสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อनุสสติ ๑๐ อปปमัญญา & ชาตุวัตถุ ๑ อาหาร ปฏิกรุลสัญญา ๑ อรุปภาน & บรรจบเป็นกัมมัฏฐาน ๔๐

เมื่อจะเจริญให้รู้จักลักษณะในกัมมัฏฐานเหล่านั้น ๆ จะว่าโดยสังเขปพอให้รู้จัก

ลักษณะ **กสิณ ๑๐** นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมนีก ถึงกสิณ ทำใจให้นิ่งอยู่อย่างเดียวเป็นสามาชิ

อสุภ ๑๐ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมนีกเห็นว่า เป็นปฏิกรุลเดียวยอย่างเดียว

พุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังมานุสสติ สีลามานุสสติ จานามานุสสติ เทวามานุสสติ ทั้ง ๖ นี่ เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมนีกให้เกิดความเลื่อมใส อิ่มใจจนจิตตน์นิ่งอยู่ในคุณนั้น ๆ

อนาคตสติ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมนีกถึงลมหายใจ จนใจนิ่งอยู่ได้เป็นสามาชิ

กายคตสติ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมนีกถึงกาย คือประชุมส่วนเป็นของน่าเกลียด มี ผม บน เล็บ พื้น หนัง เป็นต้น ให้เป็นของปฏิกรุล จนเกิดความเบื่อหน่าย

มรณสติ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมานีกถึงความตาย ให้เกิดความสังเวชสลดใจอยู่เป็นนิตย์

อุปสมานุสสติ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมานีกถึงคุณพระนฤพาน เป็นที่ระงับทุกข์ทั้งปวง จนใจของตนบริสุทธิ์ไม่คิดถึงสิ่งใด

อัปปมัญญา ๔ (มตตา - กรุณา - มุทิตา - อุเบกขา) นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมาปราภัสตัวไม่มีประมาณเป็นอารมณ์ นึกไปให้เข้าได้สุข และให้เข้าพื้นทุกข์ และชื่นชมอยู่ด้วยความสุขของเข้า และมัชัยสต์เฉย ๆ ไม่ดีใจเสียใจด้วยสุขและทุกข์ของเข้า

ชาตุวัตถุ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ ด้วยมาแยกกันออกให้เห็นว่าเป็นชาตุทั้ง ๔ จนไม่ถือว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นตัวเป็นตน ทำใจให้เหมือนเดิน น้ำ ไฟ ลม เช่นนั้น

อรุปภาน ๔ นั้น เป็นกัมมัฏฐานสำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ พ้นจากกฎธรรมฝ่ายเดียว

ให้รู้จักลักษณะกัมมัฏฐานเป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ โดยสังเขปดังว่านี้มา ก่อน ผู้ที่ปฏิบัติชำระใจให้บริสุทธินั้น เมื่อจะเจริญกัมมัฏฐานอันใด ก็ให้ถูกต้อง ลักษณะอย่างว่ามานี้เด็ดไม่ผิดแล้ว นี่หมายความแต่ยอดขึ้นมาว่าพอให้เข้าใจ ก็แต่รู้วิชากวนานนั้นมีอยู่มาก จะว่าในกายคตاستิก่อน ๆ

○ เมื่อจะเจริญให้เจริญโดยนัยที่มาในบาลีดังนี้ว่า

อย ໂນ ເມ ກາໂຍ ອຸຖື໌ ປາກຕລາ ອໂໂ ເກສມຕຸຄາ ຕຈປຣຍນໂຕ ບູໂຮ ນານປຸ
ປກາຮສຸ ອສຸຈິໂນ ອຕຸຄີ ອິມສຸມີ ກາແຍ ເກສາ ໂຄມາ ນາທ ທນຸຕາ ຕໂຈ ມຳສຳ ນຫາຽງ ອໝູງສີ ອໝູງສີ

ມີລຸ່ມ ວກຸກໍ ທ້າຍ ຍກນໍ ກົງໂລມກໍ ປີທັກ ປັບຸພາສໍ ອນຸທຳ ອນຸຕຸຄູຜໍ ອຸທຣີຍໍ ກຣີສໍ ປິຕຸຕໍ ເສມຸ້ທໍ ພຸພຸ
ໄປ ໂລືທິຕໍ ເສໂໂກ ເມໂໂກ ສຸສຸ ວສາ ເບໂພ ສີງມາລົງກາ ລສົກາ ມຸຕຸຕໍ ເຂວມຍໍ ເມ ກາໂຍ ອຸຖຸ໌
ປາກຕລາ ອໂໂຈ ເກສມຕຸຄາ ຕຈປະຍິນໂຕ ບູໂຮ ນານປຸປກາຮສູສ ອສຸຈີໂນຕີ

ໃຫ້ຈຳນາລືກາຍຄຕາສຕິນີ້ເສີຍກ່ອນໃຫ້ໄດ້ ແລ້ວໃຫ້ຮູ້ເນື້ອຄວາມດັ່ງນີ້ວ່າ

ອຍໍ ໂໂ ເມ ກາໂຍ ກາຍຂອງເຮົານີ້ແລະ

ອຸຖຸ໌ ປາກຕລາ ເບື່ອງບນຕັ້ງແຕ່ພື້ນເທົ່ານີ້ມາ

ອໂໂຈ ເກສມຕຸຄາ ເບື່ອງຕໍ່າຕັ້ງແຕ່ປລາຍພມລົງໄປ

ຕຈປະຍິນໂຕ ມີໜັນຫຼຸມອູ່ທໍສຸດຮອບ

ບູໂຮ ນານປຸປກາຮສູສ ອສຸຈີໂນ ເຕີມໄປດ້ວຍເຄື່ອງໂສໂໂຄຣກ ມີປະກາດຕ່າງ ຈາ

ອຕຸຕິ ອິມສຸມີ ກາເຢ ມີອູ່ໃນກາຍ ເປັນທີປະຊຸມຂອງນ່າເກລີຍດນີ້

ເກສາ ພມທັ້ງໝາຍ ທີ່ອູ່ຕາມໜັງສີຣະທັ້ງສິ້ນ ດຳບ້າງ ຂາວບ້າງ ຕໂຈ ໜັນຫຼຸມທ່ວ່າ
ກາຍ ພົວອກອກເສີຍແລ້ວມີວຽຮຮະອັນຫາວ

ໂລມາ ຂນທັ້ງໝາຍ ທີ່ອູ່ຕາມໜັງບຸນຂນທ່ວ່າກາຍ ເວັນໄວ້ແຕ່ຝ່າມມືອ ຝ່າເທົ່າ ສົມໄດ້
ດຳນັກຂາວນັກ

ໜາ ເລີບທັ້ງໝາຍ ທີ່ອູ່ຕາມປລາຍມືອ ປລາຍເທົ່າ ມີວຽຮຮະຫາວ

ກນຸຕາ ພືນທັ້ງໝາຍ ທີ່ອູ່ຕາມກະຮຸກຄາງ ຂ້າງບນ້າງລ່າງ ສໍາຮັບບດເຄີຍວ
ອາຫາຣ ຜຸ່ມອູ່ດ້ວຍນໍ້າລາຍເປັນນິຕິຍ

ນຳສຳ ເນື້ອ ມີວຽຮຮະອັນແດງ

น้ำรู เอ็นทั้งหลาย ที่รังสรรค์รวมโครงกระดูกไว้มีวรรณะอันขาว

อภิชี กระดูกทั้งหลาย ที่เป็นร่างโครงค้ำแข็งอยู่ในกาย มีรูร่องอันขาว

ประมวล ๓๐๐ ท่อน

ວກຸກໍ ມ້າມ ຄືອກົນເນື້ອ ມີສີແಡງຄລ້າ ໂ ກົນ ມີຂ້ວອັນເດີຍວກັນ ແນວິອນກັບພລ
ມະນຸງ ໂ ພລ ມີຂ້ວອັນເດີຍວກັນ ອູ່ຢ່າງໜ້າຍ ເຄີຍວກັບຫຼວໃຈ

หมาย เนื้อหาใจ มีสีแดง สัมฐานาหนึ่งมีอนคอกบัวตูม ตึงอยู่ท่ามกลางอก

ยกน้ำ ตับ คือเนื้อ ๒ แผ่น มีสีแดงคล้ำ ตั้งอยู่ข้างขวาเคียงเนื้อหัวใจ

កិឡមកំ ដងជីជុំ មីវររណះខ័ណ្ឌ ហេនីយវឌ្ឍន៍កំណែ នៅ កំណែ ក្រឡាតុកកំណែ
នៅ តិចកំណែ ។

ปักก์ ได เป็นชื่นเนื้อสีคำคล้ำ เหมือนลิน โคงคำ อญี่ปั่งชาย โคงรังปั่งชัย

**ປຸ່ມາສຳ ປອດ ເປັນແພ່ນເນື້ອມີວຽກຄະອຸນແດງຄລໍ້າ ຖ້າ ຂາຍເປັນແກກ ປກເໜືອ
ຫວ້າໃຈແລະມ້າມ ອີຍທ່ານກລາງອກ**

อนุต் ไส้ใหญ่ ปลายข้างหนึ่งอยู่กอหอย ปลายข้างหนึ่งอยู่ทวาร ทบไปทบมา มีรั้วและยันขาว ชั่มอยู่ด้วยเลือดในท้อง เหมือนกับงูขาวเขาตัดศีรษะแล้วแช่ไว้ในร่าง เคลือดจะน้ำ

อนุตคกា^น สายติดเหนนียไส้ไหหนໍ່ໄວ້ มีวรรณะอันขาว

อุทริย อาหารนอนห้อง เช่น กับข่องที่กินกลืนเข้าไปในห้องแล้วและراكออกมาเสียเช่นนี้

กรีสำคัญ ของที่กินค้างอยู่ในห้องกล้ายเป็นคุณ เช่น อุจจาระที่ถ่ายออกมากจะน้ำ

ปตุตม น้ำดี สีเขียวคล้ำ ๆ ที่เป็นฝักตั้งอยู่ท่ามกลางอก ที่ไม่เป็นฝักซึมซาบช้านอยู่ในกาย

เสมุห น้ำเสลด มีวรรณขาวคล้ำ ๆ เป็นมาก ๆ ติดอยู่กับพื้นไส้หางใน

ปุพุโพ น้ำเหลือง น้ำหนอง ย้อมตั้งอยู่ในสิริระมีบาดแพลเป็นตื้น

โลหิตดม น้ำเลือด ที่ขังอยู่ตามขุมในร่างกาย และซึมซาบช้านอยู่ในกาย

ເສໂກ น้ำแหงอที่ช้านออกตามขุมขนในกาลเมื่อร้อนหรือกินของเผ็ด

ເມໂກ น้ำมันข้น มีสีเหลืองติดอยู่กับหนังต่อเนื้อ

ອສຸສູ น้ำตา ที่ไหลออกจากตา ในกาลเมื่อทุกข์โภมน้ำสามารถ

ວສາ น้ำมันเหลว ที่เป็นปลาอยู่ในพุง เหมือนปลาสูกร

ເຫຼົວ น้ำลายໄສและข้น

ສິງມາມີກາ น้ำมูกเหลวบ้าง ข้นบ้าง เป็นyangออกจากราก鼻子

ຄສິກາ น้ำไขข้อ ติดอยู่ตามข้อกระดูก

ມຸຕຸຕົມ น้ำเยี่ยว เกรอະออกจากรากและคุณ

ເອວມຍໍ ເມ ກາໂຍ กายของเรานี้

ອຸທຸນ ປາກຕາ ข้างบนตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นมา

อโศก เกสມตุถก ข้างล่างตี้้งแต่ปลายผอมลงไป

ตอบปริญโนด มีหนังห้มอยู่ที่สุด โดยรอบ

**บูร นานปุ่ปการสุส อสุจิโนด เต็มไปด้วยเครื่องโถสโครก ไม่สะอาด มี
ประการต่าง ๆ มี ผม ขน เล็บ พื้น หนัง เป็นต้น ดังว่ามานี้**

ให้พิจารณาอาการ ๓๒ ในกายของตัวนี้ ให้เป็นเครื่องปฏิกูลน่าเกลียดทุก ๆ ส่วน ถ้าไม่เห็นเป็นปฏิกูลง ได้ ยังกำหนดยินดีอยู่ในกายของตัวนี้ ก็ให้ตามตัวว่า สิ่ง อันใดที่เป็นของหอม ของดี ของงามมีอยู่ในกายนี้ จึงมาลงกำหนดยินดี รักใคร่ใน กายนี้อยู่ แต่ล้วนเป็นเครื่องปฏิกูลพึงเกลียดสิ้นทั้งนั้น หาไม่หรือ

แล้วก็ให้ໄลไปว่า นั่นก็ผม นั่นก็ขน นั่นก็เล็บ จนถึงมูตรเป็นที่สุด แล้วจึง กลับตามตัวว่า ไหนเล่าเป็นของดี ของงาม ของหอม เป็นสะอาดในกาย จึงมาลง กำหนดยินดีรักใคร่ ถ้าพิจารณาดังว่ามานี้ ก็จะเห็นเป็นปฏิกูลพึงเกลียดลง ได้ในกายนี้ ถ้าพิจารณาไม่เห็นเป็นของปฏิกูลง ได้ทุก ส่วน ๆ ส่วนอันใดที่เป็นของปฏิกูลพึง เกลียดปรากว่าชัด คือมูตรคุณ หรือเสมอหะปุพ โพโลหิต ก้มนสิการนีกแต่ส่วนนั้น ๆ ให้ เห็นปฏิกูลไว้ เพราะเห็นส่วนหนึ่งแล้ว ส่วนอื่น ๆ ก็คงปรากว่าเป็นของปฏิกูล เมื่อกันหมดทั้งสิ้น เมื่อกันกับผักหญ้าอกขี้นที่คุณเขาเกลียดฉันได ผม ขน เล็บ พื้น หนัง ก็อาศัยมูตร คุณ ปุพ โพโลหิตชั่มอยู่ ก็เป็นของปฏิกูลพึงเกลียดเช่นนั้น เมื่อกันกัน

อนึ่ง เข้าของผ้าผ่อนอันได ถึงบริสุทธิ์สะอาดดี ถ้าแปดเปื้อนด้วยเลือดหนอง มูตรคุณแล้ว ก็เป็นของปฏิกูลพึงเกลียดฉันได ถึง ผม ขน เล็บ พื้น หนัง จะสำคัญว่า งาน ก็แปดเปื้อนอยู่ด้วยมูตร คุณ เลือด หนอง เป็นของปฏิกูลพึงเกลียด เมื่อกันฉันนั้น

อนึ่ง เมื่อจะวัดเบียนตกแต่งให้งาม ก็ข้างนอก ข้างในเต็มไปด้วยมูตรคูณเป็นปฏิภูลน่าเกลียดจันได ภายนี่เล่า ถึงจะตกแต่งประดับประดาให้วิจิตรงามด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ ก็ข้างในเต็มไปด้วยมูตรคูณ เป็นของปฏิภูลน่าเกลียดเหมือนกับหม้อจะน้ำน้ำ ถ้าพิจารณาภัยของตัวนี้เห็นเป็นปฏิภูลลงไได ด้วยอุบายน์อันใดอันหนึ่งดังว่ามาแล้ว ก็ให้รักษาปฏิภูลสัญญาณนั้นไว้ ออย่าให้หายไปเสีย ถึงจะเห็นก็ให้เห็นเป็นของปฏิภูลตามสัญญาณนั้นไว้ ออย่าให้เกิดการราคะความกำหนดขึ้นไได ถ้าปฏิบัติได้ดังว่ามาแล้ว พระมหาธรรมย์ที่ตนรักษานั้น ก็จะเป็นอันบริสุทธิ์ด้วยดี เพราะพระมหาธรรมย์จะเคราหมอง จะทำลาย ก็อาศัยการราคะ กำหนดยินดีในการารมณ์

เหตุนี้นกูลบุตร เมื่อจะบรรยายอุปสมบท ท่านบอกกัมมัฏฐานคือ กายคตา
สติ ซึ่งว่ามานี้ให้เสียแต่เดิมที่ เพราะเป็นอุบายน้ำหัวรับรองน้ำการราคะ ความกำหนดนัด
ยินดีในการมรณ์ อนึ่ง คราได้เจริญกายคตากลตินี้ ให้เกิดปฏิกูลพึงเกลียดขึ้นในใจ ก็
รองน้ำการกำหนดนัดยินดีเสียได้ เพราะกายคตากลตินี้เป็นข้าศึกแก่ราคะ ความกำหนดนัด
ยินดีโดยตรง ถึงโภสร โนหะกี เป็นอันรองน้ำเสียได้ ด้วยผู้ที่จะเจริญกายคตากลตินี้นจึง
ชื่อว่าคื่มกินซึ่งรสคือพระนฤพาน เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้วังนี้ว่า

อมตันเตสส์ กิกุขัว แน่กิกមุทั้งหลาย ไครเจริญกายคตасติ ผู้นั้นได้ชื่อว่าดีม กินซึ่งรสดือพระนฤพาน เป็นธรรมอันไม่ตายแล้ว เพราะว่าพระนฤพานเป็นธรรมดับราศะ โทสะ โนหะ กีที่เจริญกายคตاسตินี้ ทำให้เกิดปฎิภูลพึงเกลียด ระจับดับราศะ โทสะ โนหะเสียได้ พระองค์จึงตรัสว่า ดีมกินซึ่งรส คือพระนฤพาน เหตุนั้น เมื่อประณานจะรักษาพรหมจรรย์ของตนให้บริสุทธิ์ และจะ ไคร่ดีมกินซึ่งรสดือพระนฤพานแล้ว กีพึงเจริญเกิดซึ่งกายคตاسติกัมมมภูฐานนี้ เมื่อเจริญกีให้เกิดปฎิภูลขึ้นในใจของตนให้ได้ ครั้นเกิดแล้วให้รักษาปฎิภูลสัญญาณนั้นไว้ถ้าเพียรไปก็อาจให้เกิดสมາธิภานได้ อันนี้กีเป็นอย่างยิ่ง ใจให้บริสุทธิ์ เป็นกุศลอันวิเศษอย่างหนึ่ง ๆ

◎ แต่นี่จะว่าในมรณสติ เมื่อจะเจริญให้เจริญตามบาลีว่าดังนี้

มรณธรรมโมมุหิ มรณ อนตีโต (หมายว่า **มรณธรรมมุมุหิ มรณ อนตีดา**) ว่าตัว
เรามีความตายเป็นธรรมชาติ ล่วงความตายไปไม่ได้แล้ว ดังนี้ก็ได้
อนึ่งหรือจะคิดถึงความตายโดยนัยนี้ว่า

**อธุว ชีวิต ชุว มรณ อวสุส์ มยา มริตุตพุพ มรณปริโยสถาน เม ชีวิต ชีวิต เม
อนิยต มรณ เม นิยต**

แปลว่า

**อธุว ชีวิต ชีวิต ไม่เที่ยง ชุว มรณ ความตายเที่ยงแท้ อวสุส์ มยา มริตุตพุพ ตัว
เราต้องตายเป็นแน่**

**มรณปริโยสถาน เม ชีวิต ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด ชีวิต เม อนิยต ชีวิต
ของเรามิเที่ยง**

มรณ เม นิยต ความตายของเราเที่ยงแล้ว

**เมื่อจะนึกถึงความตาย ให้เห็นความตายจริง ๆ ให้เกิดความสั่งเวชจึงจะเอา
ถ้าไม่เห็นความตายแล้ว ถึงจะนึกไปก็ไม่ได้ความสั่งเวช**

**เหตุนั้น เมื่อจะเจริญมรณสติ นึกถึงความตาย ก็จำจะต้องรู้จักความตายก่อน
ความตายนั้นอย่างไร ความตายนั้นคือ ขาดชีวิตนทรีย์ที่เลี้ยงรูปกายไว้ เพราะ
ชีวิตนทรีย์ขาดแล้ว รูปกายก็嫩่าเปื่อยไป ชีวิตนทรีย์สำหรับเลี้ยงรูปกายให้สดใสอยู่**

เหมือนกະไฟอาศัยนำมันชุมอยู่ที่ไส้ติดรุ่งเรืองอยู่ได้ พอน้ำมันขาดสิ้น ไฟก็ดับจนได้ รูปกายก็เหมือนกະไฟ ชีวิตินทรีย์เหมือนนำมัน ถ้าชีวิตินทรีย์ขาด รูปกายก็แตก嫩 เปื่อยไปเหมือนกະไฟดับ

อนิ่งชีวิตินทรีย์เลี้ยงรูปกายไว้เหมือนกันนำเลี้ยงดองอุบลไว้ นำแห้งขาด ดองอุบลก็เหี่ยว พ้นได้ ชีวิตินทรีย์ขาดรูปธรรม ก็ทำลายเหมือนกันจะนั่น

เหตุนั่นความตายได้แก่ขาดชีวิตินทรีย์ นี่ว่าด้วยปรมตถสุข เห็นยาก ถ้าไม่เห็นความตายโดยนัยนี้แล้ว ก็ให้พิจารณาโดยนัยดังนี้ว่า

ความตายคือสิ่นลมหายใจ ครั้นลมหายใจสิ้นแล้ว วิญญาณดับ ตายไม่เห็น หู ก็ไม่ได้ยิน จมูกก็ไม่ได้กลิ่น ลิ้นก็ไม่รู้รส กายก็แจ้งเป็นท่อ ไม่ หารู้จักเย็นร้อนอ่อนแข็ง ไม่ ครั้นทึ่งไว้ก็เหม็นสาบเหม็นสาบ พองขึ้นพึงเกลียด เปื่อยเน่าพังไป จนถึงคนที่รักใคร่สันทิภ์เอาไว้ไม่ได้ ต้องเอาไปเผาเสียให้สูนย์ในไฟบ้าง เอาไปฝังเสียในแผ่นดินบ้าง อย่างนี้แล้ว เรียกว่าความตาย

ครั้นเห็นความตายชัดดังว่ามานี้แล้ว ก็ให้นึกน้อมเอาความตายนั่นมาใส่ตัวดังนี้ว่า

เรามีความตายดังนี้เป็นธรรมชาติ ล่วงความตายดังนี้ไปไม่ได้แล้ว หรือนีกัว่ชีวิตของเรามิ่งเที่ยง ความตายเที่ยง เราต้องตายเป็นแท้ อย่างโดยอย่างหนึ่งก็ได้ ก็แต่ให้เกิดความสังเวชสลดใจขึ้นให้ได้ เพราะมรณสติก้มมภูฐานนี้ สำหรับชำระใจให้บริสุทธิ์ คือให้เกิดความสังเวชเท่านั้นเอง

ก็แต่เมื่อรณสติ การระลึกความตายนี้ จะสำเร็จเป็นอัน ได้เจริญมรณสติ ก้มมัฏฐานนี้ ด้วยเป็นบุญเป็นกุศลใหญ่ยิ่ง ก็ต้องพร้อมด้วยองค์ ๓

คือ สติระลึกถึงความตายอยู่ ๑

คือ ญาณะรู้ตัวว่าจะตายเป็นแท้ ๑

คือ ความสังเวชสดใจ ๑

พร้อมด้วยองค์ ๓ นี้ จึงจะสำเร็จการภาวนานี้ ถ้าหากถึงความตาย ความสังเวช ไม่เกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่เป็นอันเจริญมรณสติก้มมัฏฐานนั้น เพราะก้มมัฏฐานนี้เป็นอุบาย ชำระใจให้บริสุทธิ์ คือให้เกิดความสังเวชอย่างเดียวเท่านั้นเอง ก็ความสังเวชนั้นเป็น ตัวบุญตัวกุศล เหตุนั้นเมื่อเจริญมรณสติกิจถึงความตายด้วยอุบายอันใดอันหนึ่ง ถ้าเกิด ความสังเวชขึ้นแล้ว ก็เป็นอันสำเร็จกิจในก้มมัฏฐานอันนี้ ให้อุตสาหะเพียรรักษาจิตต์ สังเวชนั้นไว้ให้อย่าเลื่อมเสีย เพราะว่าความสังเวชนั้นเป็นเหตุไม่ประมาท ย่อมให้รับ ร้อนทำบุญทำกุศล อันเป็นที่พึงของตนโดยเร็วพลัน

เหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรรเสริญมรณสตินี้ว่า มีผล ovarian สงสัย นับ เข้าในพระนฤพน เป็นธรรมอันไม่ตายแล้วดังนี้

อนึ่งเมื่อเห็นความตาย ได้ความสังเวชแล้ว ให้คิดถึงตัว เมื่อนคนตาบอดตก จากยอดไม้อันสูง ธรรมดาว่าคนตาบอดตกจากยอดไม้อันสูง เมื่อพลัดแล้วก็ลิ่ว ๆ ต่ำลงมาหาที่แตกที่ตาย ก็หารู้ว่ากระทบกระทั้งอันใดไม่ ก็แต่ความตายนั้น ใกล้ตัวเข้า มาอยู่เสมอเป็นนิetyl ใจ ตัวเรา ก็เหมือนกัน เกิดมาได้เชื่อว่าตัวลิ่ว ๆ ลงมาหาความ แตกความตายใกล้อยู่ เป็นนิetyl หารู้ตัวไม่ ว่าจะแตกจะตายอยู่ที่ไหน จะตายด้วยโรค

อะไร จะตายเมื่อ ไรก็ไม่รู้ แต่เที่ยงที่จะตายอย่างเดียว เหมือนคนตาบอดที่ตากจากยอดไม้ละน้ำ

อนึ่งให้คิดถึงความตายเหมือนกับ นักไทยที่เขาจะฆ่าเสีย ธรรมดาว่านักไทยที่เขาจะฆ่า จะตายด้วยอาการ ๒ อย่าง เมื่อนายเพ็ชมาตจุงไป ถ้าเขินขัดคุร้ายขึ้น เขายังตัดศีรษะเสียในที่นั้นทันได ถ้าไม่ขัดจืนเดินตามเขาไป ก็ใกล้ความตายเข้าทุกกรา ฯ ครั้นถึงที่ฆ่า เขายังมัดเข้ากับหลักแน่น ให้หายไม่ได้แล้ว และลงดาบทัดศีรษะฉันได้ตัวเรา ก็เหมือนกัน ความเกิดเป็น ไทยพิດของเรานะ จะต้องตายแท้ ด้วยอาการหัง ๒ อันได อันหนึ่ง บางทีก็เป็น โรคปัจจุบันทันด่วนตาย เหมือนกับนักไทยขัดจืน เขายังตัดศีรษะเสียในที่นั้นทันได บางทีก็เจ็บไข้ปะกอบด้วยทุกเวทนากลุ่ม ปวดเจ็บทั่วสารพางค์ หายจนลุกนั่ง ให้หายไม่ได ยังอยู่แต่ใจริก ฯ คงจะดับอยู่ เมื่อนกับนักไทยเขามัดเข้ากับหลักแน่น พอสิ้นวิญญาณดับ เหมือนกับนักไทยเขลงดาบทัดศีรษะฉันนี้ ให้คิดถึงตัว ให้เห็นความตาย เหมือนกับคนตาบอดที่ตากจากยอดไม้ และนักไทยที่เขาประหารชีวิตเสียอย่างว่ามานั้น ให้ได้ทุกวัน ฯ เคิด อย่าให้ขาดเลย ก็จะได้ความสังเวช และไม่ประมาทด้วยความเมาอยู่ในความชั่วแล้ว ก็จะเป็นบุญเป็นกุศลแก่ตัวทุกวัน ฯ แล้วครั้นไม่สะดุงกลัวถ้าความตายมาถึงเข้า ก็จะได้สติไม่หลงตาย อนึ่ง ก็จะเตรียมตัวหาที่พึ่งที่จะตาย เพราะมรณสติมีคุณมากนักอย่างนี้ จึงให้ระลึกถึงความตายอย่างว่ามานั้น ทุกวัน ฯ ไป ถ้าคิดถึงความตายได้อย่างนี้ทุกวัน ฯ แล้ว ก็เป็นความไม่ประมาทอย่างเอกสารที่เดียว

อนึ่ง ถ้าจะเจริญกับมัฏฐานอันใดอันหนึ่งแล้วให้พึงรู้เกิด กับมัฏฐานนั้นจะสำเร็จได้ก็ด้วย **(การ)** ละเอียด **(และ)** ประกอบด้วยองค์ ๕

ละเอียด ๕ นั้น คือ

กามจนูโภ ความพอใจรักใครรู้ปะเสียงกลืนรส เครื่องสัมผัสที่ชอบใจ
เรียกว่ากามคุณ ๑

พุยาป่าโภ ความแคนเคืองประทุร้าย ๑

ถีนมิทุช ความง่วงเหงาเคลื่มเบลาหวานอน ๑

อุทุชจุจกุกุจ ความฟุ้งสร้าน สติเลื่อนลอยและความรำคาญใจ ๑

วิจิกิจุชา ความสงสัยเคลื่อนแคลลงอยู่ไม่แน่แก่ใจ ๑

ธรรมทั้ง ๕ อาย่างนี้เรียกว่า **นิวรณ์** เป็นของห้ามข้างดี ถ้าตาย นิวรณ์อันใด
อันหนึ่งมีอยู่ ไม่ได้คติอันดีเป็นแท้ ก็ไปอนาคตเป็นแน่ เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้
ดังนี้ว่า **ถ้าจิตต์เคร้าหมองด้วยอุปกิเลสเครื่องเคร้าหมองอันได้อันหนึ่งแล้ว ให้พึงหวัง**
เดิดซึ่งคติอันชั่ว คืออนาคตทั้ง ๕ ลิงจะไม่สมัครไปคงจะต้องจำใจไปเป็นแท้

อนึ่ง ถ้ามนสิกการก้มมัฏฐานอันใด (**แต่**) นิวรณ์ทั้ง ๕ อันใดอันหนึ่งยังมีอยู่ใน
ใจแล้ว (**ก็จะ**) ไม่ได้เลyiซึ่งความสุขและสมารถ ไม่สำเร็jinก้มมัฏฐานอันนั้น เพราะ
นิวรณ์นั้นเป็นตัวอกุศลใหญ่ทั้งสิ้น

ถ้าจะสำเร็jinก้มมัฏฐานขณะเมื่อมนสิกการ เมื่อเจริญนิวรณ์ทั้ง ๕ ละเตีຍได้
ไม่มี พร้อมด้วยองค์ ๕ คือ

วิตกุโภ วิตกตรึกนึกอารมณ์อยู่ ๑

วิจาร ตรวจพิจารณาไปด้วยปัญญา ๑

**ปีติ ครั้นตรองไปอารมณ์แจ้งกายใจเข้า ก็เกิดความปราโมทย์ อิ่มกาย
อิ่มใจ ๑**

สุข ครั้นความอิ่มกายอิ่มใจเกิดขึ้นแล้ว กายและใจก็เป็นสุขสบาย ๑

**เอกสารคุณตา ครั้นกายใจเป็นสุขสบายแล้ว จิตตันหันก็แแห่งนั่นเป็นหนึ่ง
อยู่ในอารมณ์ที่ดีวนีกันนั้น ๑**

เมื่อได้ดังนี้แล้ว นี่แหลกเป็นตัวสามัญเป็นตัวมาน ดังแก้วอันประเสริฐ ให้เอา
สติประคองรักษาไว้ อย่าให้หายไปเสีย เพราะพระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนให้เจริญ
กัมมัฏฐาน พระองค์ก็ต้องการเท่านี้เองให้พึงรู้เดด

ถ้าเจริญกัมมัฏฐานอันใดอันหนึ่งแล้ว ละองค์ ๕ พร้อมด้วยองค์ ๕ ทำได้
อย่างว่ามานี้แล้ว ไม่ต้องໄต่ตามใคร ๆ ว่าสำเร็จแล้ว หรือยัง ไม่สำเร็จในกัมมัฏฐานที่
ตนเจริญนั้น พึงเข้าใจเองเดดว่า สำเร็จซึ่งที่สุดแล้วในกัมมัฏฐานนั้น ๆ ถ้าเข้าใจว่า
กัมมัฏฐานสำเร็จด้วยอาการอื่น ๆ มีสีสันเป็นต้น ผิดจากอย่างว่ามานี้แล้ว ไม่ถูกที่เดียว
ถ้าถือไปจะเป็นบາป เป็นมิจฉาทิฏฐิ เพราะพิดไม่ถูกต้องกับบาลีที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้

๑ อนึ่ง ถ้าจะเจริญวิปัสสนา ให้จำบาลีนี้ไว้ให้ชัดเจน ใจว่า

รูป อนิจจ เวทนา อนิจจ ลัมภญา อนิจจ ลัมภญา อนิจจ ลัมภญา อนิจจ ลัมภญา อนิจจ ลัมภญา

รูป อนดุตตา เวทนา อนดุตตา ลัมภญา อนดุตตา ลัมภญา อนดุตตา ลัมภญา อนดุตตา ลัมภญา

๗

สพุเพ ลัมภารา อนิจจ ลัมภารา ลัมภารา อนดุตตา

ดังนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนให้บริยทกวนารดังนี้ มาในบาลีโดยมาก ครั้น
จำบາลีนี้ได้ขึ้นใจแล้ว ให้สารยายไว้ให้เสมอทุกเช้าค่ำ เพราะเป็นธรรมคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแท้ ก็แต่จะเจริญให้รู้ความดังนี้ว่า

รูป อนิจจ รูปกายในภายนอกเป็นของไม่เที่ยง ทรงโกรಮนิบหายไป

**เวทนา อนิจจ ความสนายและไม่สนายและความมัธยสัตโนมัย ๆ ไม่เที่ยง
เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป**

สมญา อนิจจ ความสำคัญหมายอารมณ์จำได้ ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

**สุขารา อนิจจ ความคิดตรึกตรองเป็นบุญและเป็นบาปทั้งสิ้น ไม่เที่ยง
เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ๆ**

วิญญาณ อนิจจ ความรู้แจ้งในใจเป็นอนิจจ ไม่เที่ยง รู้แล้วก็หายไป

**รูป อนตุตา รูปกายในภายนอก มิใช่ตัว มิใช่ตน เป็นของศุนย์เปล่า ไม่ใช่ของ
โลก**

**เวทนา อนตุตา ความสนายและไม่สนายและความเนย ๆ มิใช่ตัว มิใช่ตน
เป็นของศุนย์เปล่า ไม่ใช่ของโลก**

**สมญา อนตุตา ความสำคัญจำได้ในอารมณ์ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของศุนย์
เปล่า ไม่ใช่ของโลก**

**สุขารา อนตุตา ความตรึกตรอง เป็นบุญและเป็นบาปทั้งสิ้น ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่
ตน เป็นของศุนย์เปล่า ไม่ใช่ของโลก**

**วิญญาณ อนตุตา ความรู้แจ้งในใจ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของศุนย์เปล่า
ไม่ใช่ของโลก**

สพุพ สงฆา อนิจจา สารพัด รูป เวทนา สัญญา สังฆาร วิญญาณ ทั้งสิ้น
 ล้วนเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง เป็นธรรมแปรปรวน มีขึ้นแล้วก็หายไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป
 เมื่อกับพองน้ำ ตั้งขึ้นใส ๆ แล้วก็ดับไปเล่า เมื่อกับอารมณ์ที่ฟื้นเห็นตื่นขึ้นแล้ว
 ก็ดับไปเล่า เมื่อกับไฟจุดขึ้นสว่างแล้วก็ดับหายไปเล่า ก็ถ้าไม่เห็นเป็นอนิจจังลงได้
 ก็ให้ตระหนอกเอากลับไป ว่าเดี๋ยวนี้หายไปข้างไหนแล้ว และให้นึกถึงคุณิตพื่นของพวกพ้องที่ตาย
 คุณไป ว่าเดี๋ยวนี้หายไปข้างไหนแล้ว และให้นึกถึงตัวและพวกพ้องที่เป็นเห็นหน้ากัน
 อยู่ว่า เราจะจะดับคุณไป เช่นนั้นเมื่อกัน นี่แล สารพัดสังฆารเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง
 เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป มีขึ้นแล้วก็หายไป ให้ตรึกตรองให้เห็นเป็นอนิจจังลงให้ได้อย่างว่า
 มนี ถ้าเห็นลงได้ขะหนึ่ง ครู่หนึ่งเป็นยอดกุศลออยู่แล้ว จะหากุศลอันใดอันหนึ่งสัก
 ไม่ได้ เพราะเป็นทางพระนฤพานโดยแท้ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสสรเรสิญไว้ว่า

**ชีวิตของครกที่ได้เห็นอนิจจัง เป็นอยู่วันหนึ่งเท่านั้นตายไป ประเสริฐกว่า
 ชีวิตของคนที่ไม่เห็นอนิจจังเป็นอยู่ร้อยปี ๆ**

○ **สพุพ ธรรมมา อนตตา** สารพัดธรรม รูป เวทนา สัญญา สังฆาร วิญญาณ
 จนถึงพระนฤพานทั้งสิ้น เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของคุณไปปล่า หาเจ้าของ
 มิได้ ไม่เป็นไปในอำนาจผู้ใด เพราะตัวไม่มีตน ไม่มีถ้ามีตัว มีตน มีเจ้าเข้าเจ้าของแล้ว
 ก็จะเป็นไปในอำนาจ เป็นไปตามใจ นี่หาตามใจไม่ เมื่อไม่อยากแก่ก็เงินใจแก่ ไม่อยาก
 เจ็บก็เงินใจเจ็บไข้ ไม่อยากตาย ก็เงินใจตายไป จามาลงอยู่ว่าของตัวของตนอย่างไร
 เมื่อไม่เป็นไปตามใจสักอย่างหนึ่งแล้ว จะว่าของตัวอย่างไร สรรพธรรมทั้งปวงเป็น
 อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตนอย่างนี้นั้นแหละ ให้ตรึกตรองด้วยปัญญา ให้เห็นว่าธรรม
 ทั้งปวงไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของคุณไปปล่า หาเจ้าของมิได้ ให้เห็นจะได้ถ้าไม่เห็นก็

ให้แยกขันธ์ & อายตนะ ๖ หรืออาการ ๓๑ กระจายออกໄล่ก็นหาตัวหาตน ก็จะเห็นชัดว่า สรรพธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนจริง ตัวตนไม่มี หาเจ้าของมิได้ เป็นของศูนย์เปล่าไปจริง

ครั้นเห็นลงได้ดังนี้แล้ว โนะ ความหลงและตัณหา ความปรารถนารักใคร ก็จะเสียได้ และมานะ ถือเราถือเขาไม่มี และทิภูจิถือตัวถือตนก็ดับไป ด้วยปัญญา ที่มาต้องเห็นสรรพธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่มีเจ้าของ เป็นของศูนย์เปล่า แล้วก็ให้กิจเห็น ไว้ด้วยปัญญาอย่างนี้ ในสรรพธรรมทั้งปวงว่า

**เนค มม อ้ายนั่นทั้งสิ้นไม่ใช่ของเรา เนโลสุมสุม อ้ายนั่นทั้งสิ้นไม่ใช่ของเรา
มิใช่เขา โน โต โอ ตุ ตา อ้ายนั่นทั้งสิ้น มิใช่ตัว มิใช่ตน**

ครั้นนีกด้วยปัญญา เห็นจริงเป็นหนึ่งอย่างนี้แล้ว ใจกับบริสุทธิ์เป็นสุขใหญ่ยิ่ง ทุกข์โภมนัสคัมภีร์อันได้กิจดับเสียได้ คุณคือใจที่บริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า และคุณพระธรรมที่ดับทุกข์โภมนัสเครื่องร้อนใจ และคุณพระสงฆ์ที่ปฏิบัติระงับเสียซึ่งเครื่องร้อนในใจได้ ก็ย่อมปรากวูแจ้งในใจของตัว ด้วยปัญญาที่มาพิจารณาเห็นจริงซึ่งสรรพธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตาดังว่ามานี้ ใจก็หยั่งลงมั่นด้วยความเดื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหวด้วยโลภธรรม

**เมื่อเห็นจริงจนใจบริสุทธิ์ได้ดังว่ามานี้ ขณะหนึ่งก็ ครู่หนึ่งก็ กำได้ชื่อว่า
เป็นอันได้ประสบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยคำใจในขณะนั้นครู่หนึ่งนั้น เพราะ
พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ตถาคตดังนี้**

ก็วิปัสสนาปัญญาที่ว่ามานี้ เป็นยอดในพระศาสนา เป็นทางพระนฤพานโดยแท้ อุตสาหะเจริญเกิด ถึงจะไม่ถึงพระนฤพาน ก็คงเป็นที่พึงเมื่อตัวจะตายเป็นแน่ ครั้นตายแล้วก็คงจะเป็นนิสัยติดตัวไป ให้ได้พระนฤพานข้างหน้าโดยแท้ เพราะปัญญานี้ ประเสริฐ ทำสัตว์ให้บริสุทธิ์พ้นทุกข์ได้จริง ๆ

วิชีวิปัสสนาที่ว่ามานี้ โดยสังเขป เจริญง่ายพอจะให้เห็นจริง ได้ด้วยปัญญา ของเรา ถึงสั่งสอนกันก็ใช้อย่างนี้ ครั้นจะว่าให้วิตถาร แจกรูป เวทนา สัญญา สังฆาร วิญญาณ ไป ก็แจกไปได้ ก็แต่จะยึดเอาให้เห็นจริง ลงเป็นหนึ่งว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้นยากนัก เพราะอารมณ์มาก ถึงกระนั้นก็จำจะต้องรู้ไว้โดยวิตถารดังนี้ว่า รูป อนิจจं รูปไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นแล้วแปรปรวนดับไป ๆ

◎ กูรูปนั้น ๒๙ มหาภูตฐาน ๔

คือ **ปัญชาตุ ๑๕** ตั้งแต่ เกสَا จนถึง กรีສِ เป็นที่สุด

คือ **อาปปชาตุ** ตั้งแต่ ปิตุตํ จนถึง มุตุตํ เป็นที่สุด **ปัญชาตุ ๑๕** อาปปชาตุ ๑๖
นั้น ให้ไปดูเอาในกายคตาสติที่ **เจียนไว้** ข้างต้นนั้นเดิม

คือ **เตโภชชาตุ ๔** สมุตปุปคุคิ ไฟสำหรับเผาให้กายอุ่นอยู่เป็นนิตย์ ๑ ชี
รรณคุคิ ไฟสำหรับเผากายให้แปรปรวนย่อยทรุดโกร姆แก่หง່อมไป ๑ **ปริทยุหคุคิ** ไฟ
สำหรับเผาให้เร้าร้อนทั่วกายเหลือที่จะทนได้ ต้องประพรหม่นด้วยน้ำยาและพัดวี ใน
การเมื่อเจ็บไข้ไม่สบาย ๑ **ปริณามคุคิ** ไฟสำหรับเผาผลอาหารที่บริโภค ให้
แปรปรวนย่อยยับกลับกลายเป็นมูตรเป็นคุณไป ๑ บรรจบเป็นเตโภชชาตุ ๔ ด้วยกัน

วาโยชชาตุ ๖ นั้น คือ **อุทุชุคมาภาตา** ลมสำหรับพัดขึ้นเบื้องบนให้หายให้เรอ
เป็นต้น ๑ **อโนคมาภาตา** ลมสำหรับพัดลงข้างล่าง ให้หายลม ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะเป็น
ต้น ๑ **กุจุนิสยาภาตา** ลมสำหรับพัดอยู่ในท้อง นอกไส้ให้ล้น ให้ปวด เป็นต้น ๑
โภภูฐาสยาภาตา ลมสำหรับพัดอยู่ในลำไส้ ให้เป็นลำไส้แข็งไปเป็นต้น ๑ **องุคਮงกานุ**
สารีภาตา ลมสำหรับพัดสร้านทั่วไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ให้หายไห้วงใจได้ ๑ **อสุ**
สาสปสุต้าโส ลมสำหรับหายใจเข้าออก ๑ บรรจบเป็นวาโยชชาตุ ๖ ด้วยกัน

กีชาตุทั้ง ๔ ที่ว่ามานี้แหล่ะ เรียกว่า **มหาภูตรูป** เพราะเป็นรูปเกิดขึ้นใหม่กว่ารูปทั้งปวง ๆ

○ อุปายรูป ๒๕ นั้น คือ

ปสาทรูป & คือ **จักขุปสาท** รูปที่ไสอยู่ในจักขุเรียกว่าแก้วตา ๑ **โสดปสาท** รูปที่ไสอยู่ในโสด เรียกว่าแก้วหู ๑ **มานปสาท** รูปที่ไสอยู่ในมนูกสำหรับได้กลืน ๑ **ชีวaha** **ปสาท** รูปที่ไสอยู่ในชีวaha สำหรับใช้ชีวahaวิญญาณรู้รัสร่าง ๆ ๑ **กายปสาท** รูปที่ไสอยู่ทั่วกาย สำหรับให้กายวิญญาณรู้จักเย็นร้อนอ่อนแข็งได้ ๑ บรรจบเป็นปสาทรูป & ด้วยกัน ปสาทรูป ๕ นั้น เป็นของไสอยู่ในกาย สำหรับให้วิญญาณรู้อารมณ์ เมื่อันกับกระจากเป็นของใส สำหรับให้กันส่องคุณได้ ตัววิญญาณเหมือนกับคน ตัวปสาทรูปเป็นของใสเหมือนกระจากจะนั่น

กี **วิสัยรูป** & คือสีสันต่าง ๆ แต่บรรดาของที่เห็นด้วยตาทั้งสิ้น เรียกว่า **รณโโน** ๑ คือ เสียงต่าง ๆ แต่บรรดาที่ได้ยินด้วยโสตทั้งสิ้น เรียกว่า **สหโท** ๑ คือ กลิ่นต่าง ๆ แต่บรรดาที่รู้ด้วยนาสิกทั้งสิ้น เรียกว่า **คโนໂ** ๑ คือรสต่าง ๆ แต่บรรดาที่รู้ด้วยชีวaha ทั้งสิ้น เรียกว่า **โรส** ๑ บรรจบเป็นวิสัยรูป ๕ รูป ๕ นี้เรียกว่าวิสัยรูป เพราะเป็นอารมณ์ของวิญญาณ

ภาครูป ๒ คือรูปเป็นหลังและรูปเป็นชาย

หทัยรูป คือรูปเนื้อหทัย เป็นที่อาศัยของจิตต์ ๑

ชีวตรูป คือชีวิตนทรีที่เลี้ยงรูปธรรมให้สดอยู่ ๑

ปริจฉาทรูป คืออากาศที่เป็นซ่องอยู่ในกาย มีซ่องหู ซ่องจมูกเป็นต้น ๑

วิญญาณตรูป ๒ กืออาการที่ให้กายให้ผู้อื่นรู้ได้ เรียกว่า **กายวิญญาณตรูป ๑** กืออาการที่ให้วาจาให้เข้ารู้ได้ เรียกว่า **วจิวิญญาณตรูป ๑** บรรจบเป็นวิญญาณตรูป ๒ ด้วยกัน

วิการรูป ๓ กือ รูปวิการที่เปา เรียกว่า **รูปสุส ลหุตา ๑** กือรูปวิการที่อ่อน เรียกว่า **รูปปสุส มุหุตา ๑** กือรูปวิการที่ควรแก่การงานได้ เรียกว่า **รูปสุส กุมมณุณ ตา ๑** บรรจบเป็นวิการรูป ๓ ด้วยกัน

ลักษณรูป ๔ กือรูปที่เจริญขึ้น เรียกว่า **รูปสุส อุจุจโย ๑** กือรูปที่ต่อติดเนื่องกัน เรียกว่า **รูปสุส สนุตติ ๑** กือรูปที่ย่อยคิริคิริ เรียกว่า **รูปสุส ชรตตา ๑** กือรูปที่ไม่เที่ยงแปรปรวนดับไป เรียกว่า **รูปสุส อนิจุตตา ๑** บรรจบเป็นลักษณรูป ๔ ด้วยกัน

อาหารรูป กือโภะที่เกิดขึ้นแต่อาหารที่กิน ๑

ตั้งแต่ปสาทรูป ๕ มากนถึงลักษณรูปและอาหารรูปเป็นที่สุด บรรจบเป็นรูป ๒๕ ด้วยกัน เรียกว่า **อุปายรูป** เพราะเป็นรูปอาศัยมหาภูตรูป ๔ เป็นไป

มหาภูตรูป ๔ และ อุปายรูป ๒๕ บรรจบเป็น **รูป ๒๘** ด้วยกัน กือรูป ๒๘ เหล่านี้ เป็นอนิจัง ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้ววิบติແປรปรวนดับไป เป็นอนตตาไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของสูนย์เปล่า หาเจ้าของมิได้ อาศัยชาตุและอาหาร เกิดขึ้นแล้วก็แตก ทำลายไป ๆ

◎ **เวทนา อนิจุจា** เวทนาไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

กือเวทนานี้ ๓ อย่าง กือความรู้แจ้งว่าสนาຍ เรียกว่า **สุขเวทนา ๑** กือความรู้แจ้งว่าไม่สนาຍ เรียกว่า **ทุกขเวทนา ๑** กือความรู้แจ้งว่า เฉย ๆ จะสนาຍก็ไม่ใช่จะไม่สนาຍก็ไม่ใช่ เรียกว่า **อุเบกษาเวทนา ๑**

ความสุข เปรียบเหมือนกະของที่มีรสอันหวานอร่อย **ความทุกข์** เปรียบเหมือนกະของผู้ดื่มที่ไม่ชอบรสชาติของเครื่องดื่มนั้น ใช่สุขใช่ทุกข์นั้น เปรียบเหมือนกະของจิต ๆ อีกนัยหนึ่ง

เวทนา & ความสุขความสบายกาย เรียกว่า **สุขเวทนา** ๑ ความทุกข์ไม่สบายกาย เรียกว่า **ทุกข์เวทนา** ๑ ความสุขสบายใจ ดีใจ เรียกว่า **โสมนัสสเวทนา** ๑ ความทุกข์ไม่สบายใจ เสียใจ เรียกว่า **โภมนัสสเวทนา** ๑ ความเฉย ๆ ใช่สุข ใช่ทุกข์ เรียกว่า **อุเบกษาเวทนา** ๑ บรรจบเป็นเวทนา &

เวทนาที่ว่ามาทั้งสิ้นนี้ เป็นอนิจัง ไม่เที่ยง เพราเกิดขึ้นแล้วดับไป เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่เป็นของใคร เป็นธรรมชาติอาศัยผัสสะ เกิดขึ้นแล้วดับสูญไป ๆ

◎ **สัณญา อนิจุชา** ความหมายจำไว้ได้ เรียกว่า สัณญา ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป

ก็สัณญานั้น ๖ อย่าง **รูปสัณญา** ความหมายจำไว้ได้ในรูป ๑ **ส�ุทสัณญา** ความหมายจำไว้ได้ในเสียง ๑ **คนุชสัณญา** ความหมายจำไว้ได้ในรส ๑ **โภภูสัพสัณญา** ความจำไว้ได้ในเครื่องสัมผัสถูกต้อง ๑ **ธรรมสัณญา** ความหมายจำไว้ได้ในธรรมที่เป็นอารมณ์ของใจ ๑ บรรจบเป็นสัณญา ๖ อย่างค่วยกัน ก็สัณญา เหล่านั้นทั้งสิ้นเป็นอนิจัง ไม่เที่ยง เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน เป็นของสูญเปล่า ไม่ใช่ของใคร เป็นธรรมชาติ อาศัยผัสสะเกิดขึ้นแล้ว ดับสูญไป ๆ

◎ **สุขารา อนิจุชา** สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ก็สังขารเหล่านั้น ได้แก่ **เจตสิก** ๕๒ ดาว ก็ในที่นี้ ยกเวทนาและสัณญาทั้ง ๒ ออกเสีย ยังเหลืออยู่แต่ ๕๐ ดาว

คือ อายุตนะภายนอก ๆ และอายุตนะภายใน ๆ วิญญาณ ๆ สาม
หมวดนี้เกิดขึ้นถึงพร้อมๆ กันด้วยดี ซึ่งว่า **ผลโสด** ดวง ๑

คือความคิดในอารมณ์ต่าง ๆ เป็นบุญบ้าง เป็นบาปบ้าง
เรียกว่า **เจตนา** ดวง ๑

คือจิตตน์ที่อยู่ในอารมณ์อันหนึ่ง เรียกว่า **เอกสารคุตา** ดวง ๑

คือนามธรรมอย่างหนึ่งสำหรับเลี้ยงนามธรรมไว้ เรียกว่า **ชีวิตินฤ**

ริย় ดวง ๑

คือความทำไว้ในใจ เรียกว่า **มนสิการ** ดวง ๑

คือความตรึกตรอง เรียกว่า **วิตกุโกร** ดวง ๑

คือความพิจารณา เรียกว่า **วิจาร** ดวง ๑

คือความน้อมไปในอารมณ์คล้าย ๆ กันจะครั้ทชา เรียกว่า **อธิโนกุ**

โข ดวง ๑

คือความเป็นคนกล้า เพียร ไม่เกียจคร้าน เรียกว่า **ริย়** ดวง ๑

คือความอิมกาย อิมใจ เรียกว่า **ปีติ** ดวง ๑

คือความพอใจ เรียกว่า **ฉนโภ** ดวง ๑

บรรจบเป็น ๑๑ ดวง ยกเว้นและ สัญญาออกเสียงแล้ว เรียกว่า **อัญญasma
na** เพราะเป็นบุญด้วย เป็นบ้าปด้วยเจอกันทั้ง ๒ อย่าง ๆ

○ เจตสิกที่เป็นตัวบ้าปดที่ ๑๕ ดวง คือ

โนห ความหลง ไม่รู้จริง ๑

อหิริก ความไม่เกลียดอย่างต่อความชั่ว ๑

อโนตุตปุป ความไม่สะดึงกลัวต่ออภูศล ๑

อุทุชจุจ ความฟุ้งสร้าน ๑

โถโก ความโกลกอยากได้ ๑

ทิฏฐิ ความเห็นผิด ๑

มาโน ความเย่อหยิ่งถือเราถือเขา ๑

ໂກໂສ ความໂกรซคิดประทุยร้ายเขา ๑

อิสุสา ความริษยาเขา ๑

มจุนริย ความตระหนนีเหนนี่ยวแน่น ๑

ถีน ความง่วงเหงา ๑

มิทุช ความเคลื่มเหลาหวานอน ๑

กุกุกจุจ ความรำคาญใจ ๑

วิจิกจุนา ความสงสัย ๑

บรรจบเป็นอภูศลเจตสิก ๑๕ ดวง ดังนี้แล เรียกว่าตัวบานปธรรม ๔

๑ เจตสิกที่เป็นอภูศลแท้ ๒๕ ดวง

สทุชา ความเชื่อของที่ควรเชื่อ ๑

สติ ความระลึกอารมณ์ที่ดี ๑

หิริ ความเกลียดอย่างต่อความชี้ว ๑

โอตุตปุป ความสะดึงกลัวต่ออกุศล ๑

อโอลโภ ความไม่โลกไม่อยากได้ ๑

อโทโถ ความไม่ประทุยร้ายเขา ๑

ตตุรอมชุมตุตตา เป็นธรรมมัชัยสต์เนียอยู่ในอารมณ์นี้ ๑

กายปสุสทุชิ ความสงบกาย คือเวทนา สัญญา สังขาร ๑

จิตุตปสุสทุชิ ความสงบจิต ๑

กายลดหุต้า ความที่กาย คือเวทนา สัญญา สังขาร เป็นธรรมเบาควรแก่กรรม ๑

กรรม ๑

จิตุตลดหุต้า ความที่จิตเป็นจิตเบาควรแก่กรรม ๑

กายมุทุต้า ความที่กาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร เป็นธรรมอ่อนควร

แก่กรรม ๑

จิตุตมุทุต้า ความที่จิตเป็นจิตอ่อนควรแก่กรรม ๑

กายกมุณลุญต้า ความที่กาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร เป็นธรรมควร

แก่กรรม ๑

จิตุตกมุณลุญต้า ความที่จิตเป็นจิตควรแก่กรรมแท้ ๑

กายปาคุณลุญต้า ความที่กาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร เป็นธรรม
คล่องแคล่วในกุศล ๑

จิตตปาคุณญา ความที่จิตเป็นจิตที่คล่องแคล่วในกุศล ๑

กายชุคตา ความที่กาย กือ เวทนา สัญญา สังขาร เป็นไปตรงต่อกุศล

๑

จิตตชุคตา ความที่จิตเป็นไปตรงต่อกุศล ๑

สมมาราชา เจตนาที่เว้นจากการทุจริตเป็นเหตุกล่าวขอบ ๑

สมมามุมนโน เจตนาที่เว้นจากการทุจริต เป็นเหตุทำภาระงานขอบ ๑

สมมาอาชีโว เจตนาที่เว้นจากมิจฉาชีพ เป็นเหตุสำเร็จการเลี้ยงชีวิต

โดยขอบ ๑

กรุณา ความอึ้นดูสัตว์ อยากระหว่างให้พื้นทุกข์ ๑

มุทิตา ความชื่นชมสมบัติของผู้อื่น ๑

ปัญญา ความรู้รอบทั่วไปที่เป็นกุศล ๑

บรรจบเป็นเจตสิกฝ่ายข้างกุศลแท้ ๒๕ ดวง ฝ่ายข้างอกุศลแท้ ๑๔ ดวง ที่เรียกว่า อัญญามานา เป็นกุศลบ้างเป็นอกุศลบ้างเจือกัน ๑๓ ดวง นั้นยกเสีย ๒ กือ เวทนาและสัญญา ยังเหลืออยู่ ๑๑ ดวง บรรจบเป็นเจตสิก ๕๐ ดวงค้ายกัน

○ เจตสิก ๕๐ ดวงนั้น เรียกว่าสังขาร เพราะเป็นธรรมชาตแต่งจิตต์ปุรุงจิตต์ กี สังขารเล่านั้นทั้งสิ้นเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นแล้วดับไปขณะหนึ่ง ๆ เป็น อนัตตาไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เป็นของศูนย์เปล่าหาเจ้าของมิได้ อาศัยผัสสะเกิดขึ้นดับไป

๑

○ **วิญญาณ อนิจจ์** วิญญาณเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง กีวิญญาณนั้น ได้แก่จิตต์ ๘๕ ดวง กือ อกุศลจิตต์ ๑๒ ดวง โลภจิตต์ ๙ ดวง โถสจิตต์ ๒ ดวง โມหจิตต์ ๒ ดวง

บรรจบเป็นอกุศลจิตต์ ๑๒ ดวง อหेतुกจิตต์ ๑๘ ดวง กามาวรกุศลจิตต์ ๒๔ ดวง เป็นกุศล ๙ ดวง เป็นวิบาก ๙ ดวง เป็นกิริยา ๙ ดวง บรรจบทั้งกุศล และวิบาก และ กิริยา เป็นกามาวรกุศลจิตต์ ๒๔ ดวงด้วยกัน ๆ

○ รูปาวรกุศลจิตต์ ๑๕ ดวง ที่เป็นกุศล ๕ ดวง เป็นวิบาก ๕ ดวง เป็นกิริยา ๕ ดวง บรรจบเป็นรูปาวรจิตต์ ๑๕ ดวงด้วยกัน ๆ

○ อรูปาวรกุศลจิตต์ ๑๒ ดวง ที่เป็นกุศล ๔ ดวง เป็นวิบาก ๔ ดวง เป็นกิริยา ๔ ดวง บรรจบเป็นอรูปาวรกุศลจิตต์ ๑๒ ดวงด้วยกัน ๆ

○ โลภุตรจิตต์ ๘ ดวง คือ มักคกจิตต์ ๔ ดวง ผลจิตต์ ๔ ดวง บรรจบเป็นโลภุตรจิตต์ ๘ ดวงด้วยกัน หมวดด้วยกันทั้งสิ้นเป็นจิตต์ ๘๘ ดวง กีจิตต์ ๘๘ ดวงเหล่านี้เรียกว่าวิญญาณ ^๑ เพราะเป็นจิตต์รู้แจ้งอารมณ์ กิริยาทั้งสิ้นเหล่านี้เป็นอนิจังไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นแล้วดับไปในขณะนั้นนั่นเอง เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นของศูนย์เปล่า หาเจ้าของมิได้ อาศัยนามรูปเกิดขึ้นแล้วดับไป ๆ

○ วิปัสสนา^๒ ใชปัญญาสุขุมที่สามารถให้เกิดขึ้นเจิงจะเห็นชัดได้ ถ้ายังไม่ตั้งอยู่ในศีลและสามาธิแล้ว ก็ไม่เห็นจริงได้ เหตุนั้นเมื่อจะเจริญวิปัสสนา^๓ ต้องทำให้บริบูรณ์ในศีลและสามาธิทั้ง ๒ เสียก่อน จึงควรเจริญวิปัสสนา^๔ได้ด้วยดี เมื่อกลับตรามาเจริญวิปัสสนา^๕ ถ้าไม่บรรลุธรรม บรรลุผลได้แล้ว เป็นแต่เพียงบุรพภาคปฐีบัติ ถึงกระนั้นก็มีคุณานิสงส์มากนัก ถอนอัตตสัญญาและอัสสิมานะเสียได้ด้วยตั้งแต่ทั้งคปahan และให้ผู้เจริญนั้นเกิดความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนะทั้ง ๓ โดยอาการอันสนิท สิ่นความสงสัย ให้สำเร็จกิจในอันถึงสรณะทั้ง ๓ เป็นที่พึง

อนั้ง ให้ผู้เจริญนั้น ได้ประสบนิรമิสสุขอันไม่เป็นวิสัยของสามัญมนุษย์ มีผลอันส่งส์ให้ยิ่งกว่าทาน ศีล พระมหาวิหาร ภavana ย้อมทำให้ผู้ที่เจริญนั้นมี

สติสัมปชัญญะ ไม่ฟื้นเพื่อนทำลายขันธ์มีสุกติภพ ก็ omnibhaya และ โลภสวารคเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

เพราะเหตุนั้น ควรที่สาธุชนผู้แสวงหาซึ่งประโยชน์ของตน จะพึงเจริญ วิปัสสนานี้ให้เป็นไปในสัมดานสึ่นกากานานเนื่อง ๆ ไม่ควรจะประมาทเลย เพราะว่า ความเกิดเป็นมนุษย์นี้ ก็ได้ด้วยยากนัก ชีวิตที่เป็นมนีนี้ก็ได้ด้วยยากนัก กาลเป็นที่ เกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า เช่นกาลเดียวนี้ก็ได้ด้วยยากนัก เหตุนั้นไม่ควรจะประมาท

พระพุทธศาสนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านี้หากายกยิ่งนัก พระพุทธเจ้าสั่ง สอนอย่างไร ท่านสั่งสอนให้ปฏิบัติในศีล สามัช ปัญญา เป็นทางสวารค์และนฤพาน ท่านสั่งสอนให้ลະบาป ก่อสร้างบุญกุศลที่เป็นที่พึงของตนฝ่ายเดียว ผู้มาได้เกิดเป็น มนุษย์pubพระพุทธศาสนาแล้ว ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้นั้นเป็น คนนอกศาสนาแล้ว เสียที่ที่เกิดเป็นมนุษย์pubพระพุทธศาสนาที่เดียว พึงตรึกตรองดู ด้วยปัญญาให้ดีเด็ด อย่าให้เสียที่ที่เกิดเป็นมนุษย์pubพระพุทธศาสนาที่เสียเลย ๆ

(หมายเหตุ ๑ ธรรมตอนนี้ท่านแก้ตามสังคಹ ถ้าพิจารณาดูก็จะเห็นได้ เช่น แก้โลกุตรจิตต์ กือ อิตตที่ข้ามเขื่นจากโลกนั้น ๆ ก็ได้ แต่ขันธ์โลก อายตน โลก วิญญาณ ก็เป็นขันธ์กองหนึ่ง แล้ว วิญญาณจะข้ามเขื่นจากวิญญาณอย่างไร - สุพจน)

๑ อีกอย่างหนึ่งก็มีภูษานเครื่องชำราže คือระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พึงรู้ โดยนัยนี้ว่า เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ ลูกโพลงรุ่งเรือง ใหม่สัตว์ เพาสัตว์ให้รุ่มร้อนอยู่เป็น นิตย์ในภาพทั้ง ๓ เพลิงกิเลสนั้นกือ ราคะ ความกำหนดยินดี โทสะ ความคิด ประทุยร้าย โโมหะ ความหลงไม่รู้จริง ราคะ โทสะ โโมหะ ทั้ง ๓ นี้ ท่านกล่าวว่าเป็น เพลิง เพาะเป็นเครื่องร้อนกระบวนการกระวายของสัตว์ เพลิงทุกข์นั้น กือชาติ ความที่ขันธ์ และอายตนะ และนามรูปเกิดปรากฏขึ้น และความแก่และความตาย และโศกและรำ ให้ และทุกข์ และโทมนัส และคับแค้น ทุกข์มีชาติความเกิดเป็นต้น เหล่านี้ ท่านกล่าว

ว่าเป็นเพลิง เพราะเป็นทุกข์ให้เกิดเครื่องร้อนใจของสัตว์ต่าง ๆ เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์นี้ ยกพระพุทธเจ้าเสียแล้ว ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดในโลกดับได้ แต่ผู้ที่จะรู้ว่าเพลิงเครื่องร้อน เท่านั้นก็หายากเสียแล้ว ผู้ที่จะดับเพลิงนั้น จะได้มาแต่ไหหนเล่า ในโลกหมดทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งดับได้ จึงพากันร้อนกระวนกระวายอยู่ด้วยเพลิงหมดทั้งโลก ก็ไม่รู้สึกตัว ว่าเพลิงมัน ใหม่มันเผาเราให้ร่ำร้อนอยู่เป็นนิตย์ เพราะอวิชาความหลง ไม่รู้จริง

สมุมาสมพุทธ ภควา พระผู้มีพระภาคที่เป็นที่พึ่งของเรา พระองค์ตรัสรู้
ขอบตรัสรู้ดีแล้วเอง รู้ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ของพระองค์ได้แล้ว ทรงสั่งสอนสัตว์ให้รู้ตามเห็นตาม ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้ด้วย พระองค์นั้นจึงเป็นอัศจรรย์ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ๆ

สุวากุหาโต ภควตา รุ่มโม พระธรรมที่เป็นที่พึ่งของเรา ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้วดี ทรงคุณคือดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ของสัตว์ผู้ปฏิบัติชอบ ช่วยให้พ้นจาก ทุกข์ภัยทั้งสิ้น ได้ คือ ศิล สามัช ปัญญา บรรก ผล นฤพาน พระธรรมที่ทรงคุณ คือ ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ดังนี้ จึงเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ๆ

สุปฏิปนุโน ภควต สาวกสงโภ พระสังฆผู้สาวกของพระผู้มีพระภาค ที่เป็น ที่พึ่งของเราท่าน ปฏิบัติดี ทำให้บริบูรณ์ในศิล สามัช ปัญญา บรรลุมรรคผล ทำให้แจ้ง ซึ่งพระนฤพาน ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้ด้วย และเป็นเหตุให้เกิดกุศลแก่เทวดาและ มนุษย์มากนัก ท่านจึงเป็นอัศจรรย์ใหญ่ยิ่ง ควรเลื่อมใสจริง ๆ

เมื่อนึกถึงคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสังฆ ทั้ง ๓ รัตนะนี้ ตรีกตรอง ด้วยปัญญา ครั้นเห็นจริงเกิดความเลื่อมใสขึ้นแล้ว จะนึกแก่ในใจหรือจะเปล่งวาจาว่า

อห พุทธ พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งของเรา พระองค์ตรัสรู้จริง เห็นจริง สำเร็จ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ได้แล้ว เป็นทักษิณยบุคคล อันหาผู้ที่จะประเสริฐยิ่งเลิศ กว่าไม่มี จึงเป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ๆ

อโห ชุมโอม พระธรรมเป็นที่พึงของเรา เป็นธรรมเครื่องดับร้อนของสัตว์ นำสัตว์ออกจากทุกปัจจัย จึงเป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง

อโห สงโอม พระสังฆเป็นที่พึงของเรา เป็นเขตบุญอันเลิศ หาเขตอื่นยิ่งกว่าไม่มี จึงเป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ภานานี้ก็ได้ที่เดียว ๆ

○ นี่เป็นความระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ๆ

○ อนั่ง เมื่อเจ็บ ไข้หรือเมื่อจะตาย พึงศึกษาทำไว้ในใจดังนี้ว่า

อาทุรกายสุส เม ถो เมื่อกายของเราอาดูรกระบวนการกระวายอยู่ด้วยทุกขเวทนา

จิตต์ อนาคต ภวสุสติ จิตต์ของเราง JACK ไม่อาดูรเดือดร้อนไปตามกาย

ภิทุร้าย กาย กายนี้มันจักแตก

วิราคธรรมุ วิญญาณ วิญญาณจิตต์ผู้นั้นรู้แจ้งนี้มันจักดับ เป็นของไม่เที่ยง
ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ต้น ช่างมันเกิด เปล่า ไม่มีใครเจ็บ ไม่มีใครตาย
ขันธ์ & มันเจ็บ ขันธ์ & มันแตกไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ต้น
ช่างมันเกิด เปล่า ไม่มีใครเจ็บ ไม่มีใครตาย นามรูป มันเจ็บ นามดับรูปแตกไปต่างหาก
ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ต้น ช่างมันเกิด ๆ

○ อนั่ง เมื่อเกิดก็ไม่ได้อาอะไรมา เมื่อตายก็ไม่ได้อาอะไรไป เข้าของที่มี
วิญญาณ และ ไม่มีวิญญาณหมดทั้งสิ้น เป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ไม่ใช่ของใคร
ช่างมันเกิด

เมื่อตรีกตรองด้วยปัญญาเห็นจริงอย่างว่ามานี้แล้ว จิตต์ก็ไม่อาดูรเดือดร้อน
ไปตามกาย ที่กระบวนการกระวายอยู่ด้วยทุกขเวทนา อนั่ง ก็ไม่อาลัยพัวพันติดอยู่ในเข้า
ของที่มีวิญญาณและหาวิญญาณมิได้เหล่านั้นทั้งสิ้น

ด้วยปัญญาที่เห็นจริงนี้ เมื่อปฏิบัติใจทำได้อย่างนี้จะหนึ่งครู่หนึ่งก็ติด ก็ได้ชื่อว่าคัมภินซึ่งรศคือพระนฤพาน เป็นธรรมอันไม่ตายแล้ว เป็นอันได้ประสพพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยน้ำใจจะหนึ่งครู่หนึ่งนั้น เพราะพระองค์ตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคตดังนี้ ที่ว่ามนีเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เป็นที่พึงของเราแท้ ให้ปฏิบัติใจอย่างว่ามนี ในกาลเมื่อเจ็บไข้เมื่อจะตายเดิน จะได้ไม่เสียที่ที่มาเกิดประสพพพระพุทธศาสนานี้

อนึ่ง กิจโฉ มนดุสสปฏิลาโภ ความที่ได้เป็นนุழຍ์ อันสัตว์ได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะต้องปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในธรรมของมนุษย์ คือศีล ๕ และกุศลกรรมบด ๑๐ จึงจะได้เกิดเป็นนุழຍ์ได้

กิจฉัม มหาจัน ชีวิต ชีวิตของสัตว์ที่เป็นมนีก็ได้ด้วยยากนัก เพราะอันตรายของชีวิตมีมากนัก ทั้งภายในกายและนอกกาย

กิจฉัม สุทุมมสุสوان การที่จะได้ฟังธรรมของสัปปุรุษ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ก็ได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะกาลที่ไม่มีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก เป็นกาลเปล่าอยู่ ว่างอยู่ยึดยวานานนัก บางคابบางสมัยจึงจะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกสักครั้งสักคราวหนึ่ง พระพุทธศาสนาหากยิ่งนักอย่างว่ามนี พึงรู้เดิดของหากยิ่งนักอย่างนี้ รามาได้ถึงเข้าเดียวนี้ เป็นลากไหญี่งของเราแล้ว ควรที่เราจะห่างหายจะพึงอยู่ด้วยความไม่ประมาทที่เดียว

อนึ่ง อะไร ๆ หมดทั้งสิ้น ไม่ใช่ของเรา ตายแล้วที่เสียหมด เอาไปไม่ได้ อย่าลงมัวมาໄไปเลย แต่ความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้เป็นของ ๆ เราแท้ หนีไม่พ้น เหตุนั้น จงรับขวนขวยหาที่พึงของตน คือกุศลสุจริตความชอบเสียให้ได้ทันเป็นมีชีวิตอยู่ ไม่รู้ว่าความตายจะมาถึงเมื่อไร เมื่อจะตาย กุศลสุจริตความชอบที่ทำไว้นี้จะได้เป็นที่พึงของตน สิ่งอื่น ๆ นอกจากกุศลแล้วหมดทั้งสิ้น ไม่เป็นที่พึงของตนได้ เหตุนั้น จง

อุตสาหะยังกุศลสุจริตความชอบอันเป็นที่พึงของตน ให้ถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทโดย จงอย่าได้เป็นผู้มีวิป共建ารเดือดร้อนในภายหลังเลย เพราะพระพุทธเจ้าทรงตรัสรสั่งสอนไว้ว่า **วยชุมุมา สงุหารา, อปุปมาเทน สมุป伽เตอ** ดังนี้ ว่า **ມາປມາກຖຸຄ, ມາປຈຸຈາ ວັປປົງປົງສາຣີໂນ ອຫຼວຖຸຄ, ອຍ ໂວ ອມໝາກໍ ອນຸສາສນີ** ดังนี้ แปลความในพุทธภาษิตคำสั่งสอนนี้ว่า สังหารร่างกายจิตใจเหล่านี้ มีความเสื่อมถ้วนไปเป็นธรรมชาต เป็นของไม่เที่ยง เกิดแล้วดับไป เท่านั้น ท่านทั้งหลายจะยังกุศลสุจริต ความชอบที่เป็นที่พึงของตน ให้ถึงพร้อม ให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทโดย อนึ่ง ท่านทั้งหลาย จะเพ่งอารมณ์เฝ้ากิเลสให้เหือดแห้งไปด้วยสติและวิปัสสนาทั้ง ๒ เทิด อย่าได้ประมาท มีสติทึ่มมั่นในกุศลธรรม อย่าได้มีวิป共建ารเดือดร้อนในภายหลัง อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาที่เสียแล้ว นี้เป็นคำสั่งสอนของราษฎร ตามคติให้ไว้แก่ท่านทั้งหลาย ๆ

ที่ว่ามานี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแท้ จงเชื่อฟังโดย งอุตสาห์ปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดย จะได้ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนาที่ ซึ่งเป็นของอันสัตว์ได้พบด้วยยากยิ่งนัก อนึ่ง อุปนิสัยบุญกุศล บรรดาคนฤาษี จะได้ติดสันดานต่อไปในภพเบื้องหน้า เทອญ

◦ จบสังขิตโตราวาทแต่ท่านนี้ ◦

พระอุบาลีคุณปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันุโภ)

สังบิโตรว

กับ พระอุบาลีคุณปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนุโภ)

พระอุบาลีคุณปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนุโภ) พระเถระองค์สำคัญของธรรมยุติกนิกาย นี้ ความเชี่ยวชาญทั้งในด้านการป กครองและสงฆ์ ปราศเบรื่องในทางปริยatti เทศนาธรรม ด้วยโวหารลีกซึ่ง อิกหั้งยังเป็นพระนักปฏิบัติที่พระป่าสายหลวงปู่มั่นให้ความเคารพนุชชา อย่างยิ่ง แต่น้อยคนนักจะทราบว่า พระอุบาลีคุณปมาจารย์ท่านมีความเกี่ยวพันกับงานนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) อย่างลีกซึ่งยังนักเรื่องนี้ หลวงปู่จาม มหาปุญญา โญ เล่าไว้ในหนังสือ “ธรรมประวัติ” ความว่า

“ท่านเจ้าคุณฯ อุบาลี อายุมากกว่าเพื่นครูอาจารย์มั่น (ภูริทตุโถ) ๑๓ – ๑๔ ปี

ท่านเจ้าคุณฯ อุบาลี เป็นเณร ได้ ๗ ปี เพื่นครูอาจารย์มั่นเป็นเณรของเพื่นครูอาจารย์ เสาร์ มา ก่อน รู้จักกันมาตั้งแต่สมัยเป็นน้อยเป็นหนุ่ม

แต่พูดถึงการได้ธรรมะของแต่ละองค์นั้น ไม่เหมือนกัน

ท่านอาจารย์ตือ (ใจลงมุ่นโน้ม) ผู้ฟังมาแต่เพื่นครูอาจารย์มั่น (ภูริทตุโถ) มาเล่าให้ฟัง ข้าง ฟังว่า “ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ธรรมะอริยธรรมตั้งแต่พระโสดาบันเรียงลำดับจนได้ พระอริยชั้นสุดท้าย ตั้งแต่อุปโยคอก อยู่วัดสุบปฎบาราม อยู่วัดบรมนิวาส แล้วไปได้พระอรหันตผลอยู่จอมยองเชียงตุง แก่ไขตอนเอง ปลดเปลื้องอกไปเป็นลำดับ สุดท้ายมาติด อนัตตาอยู่ ๑๐ ปี ตอนนี้หละ ตอนที่เพื่นติดอนัตตานี้หละ เพื่นครูอาจารย์มั่น ทราบเรียน ชี้แจงชี้แนะให้จึงแก่ไข โดยลำพังพื้นไปได้

ที่เพื่นครูอาจารย์มั่น (ภูริทตุโถ) มาช่วยเหลือบอกแนวทางให้ก็ เพราะเพื่นครู อาจารย์มั่น ได้ธรรมะชั้นที่สาม แต่อุปถัมภ์สิงโต บัวชเป็นพระแล้วได้ ๑ ปี แปลว่าเพื่นครู

อาจารย์มั่น ได้ธรรมชั้นที่สามก่อนท่านเจ้าคุณอุบาลี แต่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ธรรมชั้นต้นก่อนเพื่อครูอาจารย์มั่น แต่พอมามถึงธรรมะอริยผลชั้นสุดท้าย ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ได้ก่อน

เหตุที่ท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ดำเนินมรรคปฏิปทาของเพื่อน ได้ซึ่กี้ เพราะไปติดในตัวหนังสือคำรับตำแหน่งที่สุด ได้อาศัยหนังสือสังขิต โตวากของเจ้าคุณสมเด็จพระวันรัต (ทบ. พุทธสิริ) วัดโสมนัส เป็นหนังสือธรรมศึกษามาพินิจพิเคราะห์ตาม จิตใจของท่านเจ้าคุณอุบาลีฯ ในการเดินตามไตรสิกขา และที่สุดเป็นอริยประชัญญ์ผู้ถึงสุด โตได้ “ได้สำเร็จมรรคผลพันทุกข์ไปได้”

นอกจากนี้ ปลงปุ่จาม พระเถระศิษย์หลวงปู่มั่น ผู้เป็นที่รักยิ่งของพุทธศาสนิกชน ยังเล่า เกร็ดเกี่ยวกับพระอุบาลีคุณปามารย์ และรวมคำสอนอันล้ำค่าของท่านอีกด้วยว่า

“ท่านอาจารย์ตื้อ (อจลธนุ โนม) ว่า ท่านเจ้าคุณฯ นั่งสมาธินิพพานอยู่วัดบรมนิวาส กรุงเทพ อายุ ๗๗ ปี

“ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านอาจารย์แหวาน (สุจิณุ โนม) ท่านอาจารย์ตื้อ (อจลธนุ โนม)

“ศึกษาเต็อง ใจจะศึกษาชีวิตและธรรมะคำสอนของท่าน จะได้คุณได้ประโยชน์ยิ่ง ทีเดียว”

“เพื่อครูอาจารย์มั่น (ภูริทต์โต) รับรองอยู่ว่า เป็นการศึกษามิสูญเปล่าประโยชน์ ดูก ใจมีปัญญาเดินตามไปได้”

“ควรบารมียังอ่อนก็ได้ความรู้ความเข้าใจ”

“

เราทั้งหลายประพฤติธรรมจรรย์ บวชเป็นภิกษุและสามเณร ณ
ศาสนานี้ เพื่อจะหลอกให้คนในโลกเลื่อมใสนับถือก็ตามได้ เพื่อจะ
ได้พูดจาปราศรัยกับชนมีศักดิ์คือ เจ้านายเป็นต้นก็ตามได้ เพื่อจะ
อวดให้เขารู้ว่า ตนเป็นคนสุกมิใช่คนดิบ คือ ได้บวชประพฤติ
ธรรมจรรย์แล้วสึกไปจะหาเมียง่ายๆ ก็ตามได้

”

วิธีเจริญวิปัสสนา

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

◎ ถูกมัตตุ ขอความงามความดึงดีจะมีแก่สาวชนผู้บำเพ็ญเพียรจะเจริญวิปัสสนา
ภานานี้ เมื่อท่านจะเจริญพึงรู้จักอรรถ รู้จักความของวิปัสสนาภานาดังนี้ว่า ข้อซึ่ง
สาวชนมาทำวิปัสสนาบัญญาที่เห็นแจ้งชัดในอารมณ์ ให้เกิดให้มีขึ้นในจิตต์ด้วยเจตนา
อันใด เจตนาอันนั้นซึ่วิปัสสนาภานา ก็วิปัสสนาภานานี้ เมื่อสาวชนจะเจริญพึง
ศึกษาให้รู้จักธรรม ๓ อย่าง

คือ ธรรมเป็นภูมิเป็นอารมณ์ของวิปัสสanan ๑

คือ ธรรมเป็นรากแห่งเป็นเหตุเกิดขึ้น ตั้งอยู่ของวิปัสสanan ๑

คือ ตัววิปัสสanan ๑

อะไรเล่า เป็นภูมิ เป็นอารมณ์ของวิปัสสanan ๑ สังหารธรรมที่ปัจจัยประชุม^๑
ตกแต่งสร้างขึ้น เป็นอุปทานที่นามธรรมลือเออาอาศัยอยู่ และเป็นอนุปทานที่นามธรรม^๒
ไม่ลือเออาอาศัยอยู่ หรือเป็นนามและรูปที่พุทธชาทิบัณฑิตแยกออกโดยประการต่าง ๆ มี
ขันธ์ ๕ และ อายตนะ ๑๒ และชาตุ ๑๙ และอินทรี ๒๒ เป็นต้นทั้งสิ้นเหล่านี้ เป็น^๓
ภูมิเป็นอารมณ์ของวิปัสสanan ๑ ผู้ที่จะเจริญวิปัสสanan ๑ ต้องเรียนธรรมที่เป็นภูมิเป็น

อารมณ์ของวิปัสสนา^๓ แล้ว ได้ตามให้รู้ความจำทรงท่องบ่นไว้ให้ชำนาญด้วยดี จึงควรจะเจริญวิปัสสนา^๔ ได้ ๆ

○ อะไรเล่า เป็นรากเมื่อเป็นเหตุเกิดขึ้นตั้งอยู่ของวิปัสสนา^๕ สิ่ง
สุทุธิ ความบริสุทธิ์ของศีล จิตตวิสุทุธิ ความบริสุทธิ์ของจิตต์ คือ อุปจารสมາชิ และ
อปปนาสมາชิ วิสุทธิ์ทั้ง ๒ นี้เป็นรากเมื่อเป็นเหตุเกิดขึ้นตั้งอยู่ของวิปัสสนา^๖ ผู้ที่จะ^๗
เจริญวิปัสสนา^๘ ต้องปฏิบัติให้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ เป็นผู้มีจิตต์บริสุทธิ์ด้วยสมາชิ
เสียก่อน จึงควรจะเจริญวิปัสสนา^๙ ได้ ถ้าเป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ไม่ได้สมາชิ มีจิตต์
ฟุ่งสร้านอยู่แล้ว ก็เป็นผู้อาภัพ ไม่ควรจะเจริญวิปัสสนา^{๑๐}เลย เพราะศีลและสมາชิ
เป็นเหตุแรงกล้าให้เกิดวิปัสสนา^{๑๑} ๆ

○ ก็อะไรเล่าเป็นตัววิปัสสนา^{๑๒} วิสุทธิ ๕ อย่าง คือ

๑. ทิฏฐิวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของความเห็น

๒. กุขาวตรณิวสุทธิ ความบริสุทธิ์ของปัญญาที่เห็นชัดขึ้นล่วง
กังขาเสียได้

๓. มคคามคุคัญานทสุสันวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของความรู้จริงเห็น
จริงว่านี้เป็นทางและใช่ทาง

๔. ปฏิปทาญาณทสุสันวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของความรู้ความเห็นเป็น
ข้อปฏิบัติจะให้อريยมรรคเกิดขึ้น

๕. ญาณทสุสันวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของความรู้ความเห็นซึ่งเป็น^{๑๓}
โลกุตร คือรู้เห็นในมรรคทั้ง ๕ ๆ

○ ก็การกำหนดรูหี้นนามและรูปมีจริงเป็นจริงตามลักษณะเครื่องหมายเจ็บชัดไม่ลงในสมมติ ว่าสัตว์ ว่าบุคคล ว่าตัว ว่าตนดังนี้ ซึ่งว่า **ทิฏฐิวิสุทธิ**, กำหนดรูหีจริงเห็นจริงซึ่งนามและรูปทั้งเหตุทั้งปัจจัยข้ามล่วง **กังขา** ในกาลทั้ง ๓ เสียได้ ไม่สงสัยว่า เราจุติตามแต่ไหน เราเป็นอะไร เราจะไปเกิดที่ไหน เทวดามีหรือไม่มีดังนี้ ซึ่งว่า **กังขา วิตรณวิสุทธิ**, ความรู้จริงเห็นจริงว่า นี่เป็นตัววิปัสสนา เป็นทางมรรคผล นี่เป็นอุปกิเลสใช่ทางมรรคผลดังนี้ ซึ่งว่า **มัคคามัคคัญณทัตตานิสุทธิ**, วิปัสสนาญาณทั้ง ๕ มี อุทัยพพญาณเป็นต้น มีอนุโลมญาณเป็นที่สุด ซึ่งว่า **ปฏิปทาญาณทัตตานิสุทธิ**, อริยมรรคทั้ง ๔ ซึ่งว่า **ญาณทัตตานิสุทธิ**

วิสุทธิทั้ง ๕ นี่ เป็นตัววิปัสสนา ๆ

○ อนั้ง ปัญญาที่รู้จริงเห็นจริงในสภาพความเป็นของสิ่งของ คือเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกๆ เป็นอนัตตา รู้แจ้งเห็นชัดว่า สิ่งใดไม่เที่ยงเกิดแล้วดับไป สิ่งนั้นเป็นทุกข์ทุกยากจริง สิ่งใดเป็นทุกข์ทุกยาก สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ใช่ตัวใช่ตนจริง สิ่งใดเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน สิ่งนั้นไม่ควรจะถือว่าของเรารู้ด้วยตัวเรา ไม่ควรจะถือว่าเราด้วยมานะ ไม่ควรจะถือว่าตนด้วยทิฏฐิจริง เพราะว่าเราตัวตนไม่มี ปัญญาที่รู้เห็นแจ้งชัดอย่างนี้แก่กล้าจนถึงนิพพิทา เป็นเกลียดชังสิ่งของ ไม่เพลิดเพลินในสิ่งของ และวิรากะหน่ายไม่กำหนดยินดีในสิ่งของ และวิมุตติปล่อยวางสิ่งของเสีย หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งสิ้น นี้ก็เป็นวิปัสสนาเหมือนกัน ๆ

○ สาธุชนผู้บำเพ็ญเพียรในตัววิปัสสนาซึ่งว่ามานี้ ทำให้บริบูรณ์แล้ว ก็เป็นอันเจริญวิปัสสนาด้วยดี เป็นผู้ถึงชั้นยอดแห่งวิปัสสนาที่สุด ๑ อันนี้เป็นความสั่งเบปในวิปัสสนานี้ ๑

○ ก็ความพิสดาร ในวิปัสสนาหนึ่งอย่างว่านี้ สาธุชนผู้จะเจริญวิปัสสนาหนึ่น พึงปฏิบัติให้เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ เป็นผู้มีจิตต์บริสุทธิ์ด้วยสมารถอันไดอันหนึ่ง ที่ภูมิความเห็นวิปริตเป็นเหตุให้อือผิดไปต่าง ๆ เหล่าใดมีอยู่ในโลก พึงหยั่งลงพิจารณาด้วยปัญญาเห็นว่าที่ภูมิเหล่านั้นผิด ไม่มีประโยชน์ไม่ใช่ทางวิปัสสนาแล้ว พึงละเว้นเสียด้วยประการทั้งปวง ๆ

○ อนึ่ง ให้สาธุชนผู้จะเจริญวิปัสสนาหนึ่น พึงรู้จักลักษณะและกิจและผลและเหตุของวิปัสสนาหนึ่นด้วย พึงรู้จักวิภาคความจำแนกอีก ๖ อย่างของวิปัสสนาหนึ่นด้วย ๆ

○ อะไรเป็นลักษณะเครื่องหมายของวิปัสสนาหนึ่น สภาพความเป็นของของสังขาร คือเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาจริงอย่างไร ความรู้ความเห็นว่า สังขารเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาแจ้งชัดจริงอย่างนั้น อันนี้แลเป็นลักษณะเครื่องหมายของวิปัสสนาหนึ่น เป็นลักษณะให้รู้จักตัววิปัสสนาหนึ่น ถ้ารู้เห็นเป็นอย่างอื่น ๆ ไป ไม่ถูกต้องตามลักษณะนี้แล้ว ก็ไม่ใช่วิปัสสนาหนึ่น ๆ

○ อะไรเล่าเป็นกิจ เป็นคุณของวิปัสสนาหนึ่น มีดคือโ摩หะ ความหลงในสังขารว่าเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นตัวเป็นตนอันได ปิดบังปัญญาไว้ ไม่ให้เห็นความเป็นจริงของสังขาร คือเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความขัดมีดคือโ摩หะนั้นเสียสิ้น ไม่หลงในสังขารว่าเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นตัวเป็นตน เป็นของงาม อันนี้แลเป็นกิจเป็นคุณของวิปัสสนาหนึ่น ๆ

○ อะไรเล่าเป็นผลของวิปัสสนาหนึ่น ความเห็นจริง ส่องสว่างเห็นทั่วไปในความที่สังขารเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีดคือความหลงไม่มี เข้าตัวอยู่เฉพาะหน้า ปรากฏอยู่ดังดวงประทีปส่องสว่างอยู่บนนั้น อันนี้แลเป็นผลของวิปัสสนาหนึ่น ๆ

○ อะไรเล่าเป็นเหตุเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ของวิปัสสนาหันน์ จิตต์ที่ไม่ฟังสร้าน ตั้งมั่น
ด้วยสมารถอันใดอันหนึ่ง อันนี้แลเป็นเหตุเกิดขึ้นตั้งอยู่ของวิปัสสนาหันน์ วิปัสสนาหันน์
ย่อมอาศัยสมารถ จึงเกิดขึ้นตั้งอยู่ได้ ถ้าไม่เจริญให้สมารถเกิดขึ้นก่อนแล้ว ก็ไม่สามารถ
จะเจริญวิปัสสนาหันน์ให้เกิดขึ้นได้ เพราะสมารถเป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนาหันน์ โดยนั้นนี้ ผู้
ที่มีศีลไม่บริสุทธิ์ ไม่ได้สมารถ มีจิตต์ฟังสร้านอยู่แล้ว จะมาอวดอ้างว่าได้สำเร็จใน
วิปัสสนาภានาอย่างนั้น ๆ ไม่ควรจะเชื่อถือเลย เพราะศีลที่บริสุทธิ์ให้เกิดสมารถ
สมารถเล่าก็เป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนา วิปัสสนาหันน์เล่าก็เป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค
อริยมรรคนั้นเล่าก็เป็นเหตุให้เกิดอริยผล เป็นธรรมดานิยมมีอยู่อย่างนี้ ไม่ยกย้ายอย่าง
อื่นไปได้เลย ให้ผู้ที่จะเจริญวิปัสสนาหันน์ พึงรู้จักลักษณะและกิจและผล และเหตุของ
วิปัสสนาหันน์ ด้วยประการดังว่ามาจะนี้ ๆ

◎ សំគាល់ ទិន្នន័យ នៃការបង្កើតរឹងចាំបាច់

อนิจฉำ ของไม่เที่ยง ๑

ທຸກໆຂໍ ຂອງທີ່ສັຕິວິທະນຍາກ ๑

อนนดุตา สปาระใช้ตัวใช้ตน ๑ อนดุลกุขณ์ เครื่องหมายที่จะให้
กำหนดดูว่าใช้ตัวใช้ตน ๑

ในวิภาคทั้ง ๖ นั้น

สังหารของที่ปัจจัยประชุมแต่งสร้างขึ้นเป็นอุปทานที่นามธรรมถือเอาอาศัยอยู่อย่าง ๑ เป็นอนุปทานที่นามธรรมไม่ถือเอาอาศัยอยู่อย่าง ๑ หรือเป็นนามและรูปที่พุทธ ATHIBANATHIT แจกออกโดยประเภทต่าง ๆ มีขันธ์ อายตนะ ชาตุ เป็นต้น ที่เป็นภูมิ

เป็นอารามณ์ของวิปัสสนาทั้งสิ้น เป็นตัวอนิจัง เป็นของไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นแล้วดับไปด้วย แปรปรวนยกย้ายเป็นอย่างอื่น ๆ ไป ไม่คงอยู่อย่างเดิมด้วย ก็ความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมสิ้นดับไป และผันแปรเป็นอย่างอื่น ๆ ไปนั้นนั่นแลเป็นตัวอนิจลักษณะ เครื่องหมายที่จะให้รู้ให้เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยงจริง

สังขารและนามรูปที่เป็นของไม่เที่ยงนั้นนั่นแลเป็นตัวทุก卦 เพราะเป็นของอันความเกิดดับและผันแปรยกย้ายเป็นอย่างอื่น ๆ ไป ด้วยเพลิง กือ ชรา, พยาธิ, มรณะ, บีบคืบเบียดเบียนเผาผล眷อยู่เป็นนิตย์ ก็อันความเกิดดับและผันแปรเป็นอย่างอื่น ๆ ไป ด้วยชรา, พยาธิ, มรณะ เบียดเบียนเผาผล眷อยู่เป็นนิตย์นั้นนั่นเองเป็นตัวทุก卦 ลักษณะ

เครื่องหมายที่จะให้รู้ให้เห็นว่าเป็นทุก卦จริง ธรรมหมวดทั้งสิ้นที่เป็นสังขาร และวิสังขาร กือนิพพานเป็นตัวอนัตตา เพราะเห็นธรรมศูนย์จากตัวจากตน ศูนย์จากสัตว์จากบุคคล ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นเจ้าของ เป็นแต่สภาวะธรรมอย่างหนึ่ง ๆ ไปหมวดสิ้น ก็ความเป็นของศูนย์จากตัวจากตน ศูนย์จากสัตว์จากบุคคล ไม่มีเจ้าของเป็นแต่ สภาวะธรรมอย่างหนึ่ง ๆ ไปหมวดสิ้นนั้นนั่นแล เป็นตัวอนันตลักษณะ เครื่องหมายที่ให้รู้ให้เห็นว่าเป็นอนัตตาจริง

ให้ผู้ที่จะเจริญวิปัสสนานั้นพึงรู้จักวิภาค ๖ อย่างด้วยประการดังว่ามานี ๑

○ สาธุชนผู้บำเพ็ญเพียร เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ มีสีลวิสุทธิเป็นต้น ดัง ว่ามานีแล้ว ก็เป็นผู้ควรเจริญวิปัสสนาด้วยดี เป็นผู้สามารถจะยังวิปัสสนานั้นให้ บริบูรณ์ได้ด้วยประการทั้งปวงที่เดียว ๆ

○ ลำดับนี้จะได้แสดงธรรมที่เป็นอารามณ์ของวิปัสสนา และวิธีที่จะเจริญ วิปัสสนาที่นั้น ตามนัยที่มาในบาลีและอรรถกถา ความว่า

สังหารของที่ปักจัยประชุมแต่งสร้างขึ้นเป็นอุปាណ ที่เวทนา สัญญา สังหาร วิญญาณ ถือเอาอาศัยอยู่แล้ว และเป็นอนุปាណ ที่เวทนา สัญญา สังหาร วิญญาณ ไม่อาศัยอยู่แล้ว สังหารทั้งสิ้นนั้นแลเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา วิปัสสนาที่มีสังหาร ทั้งสิ้นเป็นอารมณ์นั้นได้ในอนิจทุกหลักขณะ ทุกหลักขณะ ทั้ง ๒ มาแล้วในบาลี ว่า **สพเพ สงหารา อนิจจา** สังหารทั้งสิ้นเป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป **สพเพ สงหารา ทุกขา** สังหารทั้งสิ้นเป็นทุกข์ อันสัตว์ทุกๆ ดังนี้

อนึง ธรรมทั้งสิ้นที่เป็นสังหารและวิสังหาร กือนิพพาน ก็เป็นอารมณ์ของ วิปัสสนา วิปัสสนาที่มีธรรมทั้งสิ้นเป็นอารมณ์นั้นได้ในอนัตตาลักษณะอย่างเดียว มาแล้วในบาลีว่า **สพเพ ဓมมา อนตุตา** ธรรมทั้งสิ้นไม่ใช่ตัวใช่ตน ศูนย์จากตัวจากตน ดังนี้ ก็นิพพานที่มีสังหาร ไปปราสาหกแล้ว ไม่ได้ในคำว่า **สพเพ สงหารา อนิจจา, สพเพ สงหารา ทุกขา** ดังนี้

เพราะนิพพานนั้นเป็นธรรมเที่ยงถาวร มีอยู่ทุกเมื่อ และเป็นบรมสุขด้วย ก็แต่ นิพพานนั้นเป็นอนัตตา ใช่ตัวใช่ตน ใช่สัตว์ ใช่บุคคล เป็นอสังขตชาตุอย่างหนึ่ง ต่างหาก จึงได้ในคำว่า **สพเพ ဓมมา อนตุตา** ดังนี้

สาขุชนเมื่อจะเจริญวิปัสสนาที่มีสังหารและธรรมเป็นอารมณ์นั้น พึงเจริญ ตามนัยที่มาในบาลีว่า **สพเพ สงหารา อนิจจา, สพเพ สงหารา ทุกขา, สพเพ ဓมมา อนตุตา** ดังนี้ก็ได้ฯ

๑ อนึง ขันธ์ ว่าหมวดว่ากอง มีอยู่ ๕ คือ **รูป** กอง ๑, คือ **เวทนา** กอง ๑,
 คือ **สัญญา** กอง ๑, คือ **สังหาร** กอง ๑, คือ **วิญญาณ** กอง ๑
 ในกอง ๕ นั้น

รูป มีอันทรงด้วยความงามหลายประการ ที่เป็นข้าศึกแก่ตนนี้ยืนร้อนเป็นต้น เป็นลักษณะเครื่องหมายเฉพาะตัว คือ มหาภูรูป ๔ คือ ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม และรูปที่อาศัยมหาภูรูปทั้ง ๔ นั้น รูปทั้งสิ้นนี้เป็นกองรูป

เวทนา มีความรู้แจ้ง ความเสวยอารมณ์เป็นลักษณะเครื่องหมายเฉพาะตัว คือ สุข ทุกข์ **อุเบกษา** เกิดแต่สัมผัส ความเสวยอารมณ์ทั้งสิ้นนี้เป็นกองเวทนา

สัญญา มีความรู้จักอารมณ์ จำอารมณ์ได้ เป็นลักษณะเครื่องหมายเฉพาะตัว คือรู้จักรูป จำรูปได้ รู้จักเสียง จำเสียงได้ รู้จักกลิ่น จำกลิ่น ได้รู้จักรส จำรสได้ รู้จักสัมผัส จำสัมผัสได้ รู้จักรรนามณ์ จำธรรมามณ์ได้ ความรู้จักจำได้ทั้งสิ้นเป็นกองสัญญา

สังหาร มีอันตกแต่งจิตปรงจิต เป็นเครื่องหมายเฉพาะตัว คือสัญเจตนา ความคิดกับจิตในอารมณ์มีรูปเป็นต้นก็ดี คือ เจตสิกธรรมที่เกิดในจิตทั้งสิ้น ยกแต่ เวทนา สัญญา เสียก็ดี เป็นสังหาร

วิญญาณ มีอันรู้จักอารมณ์วิเศษเป็นลักษณะเครื่องหมายเฉพาะตัว คือจิตที่อาศัย จักษุ, โสต, _MANA, ชีวaha, กาย, ใจ เกิดขึ้น เป็นกุศลบ้าง เป็นอกุศลบ้าง เป็นวิบากบ้าง เป็นกิริยาบ้าง จิตทั้งสิ้นนี้เป็นกองวิญญาณ

ขันธ์ ๕ กองซึ่งว่ามานี้ เป็นภูมิ เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา

วิปัสสนามีขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์นั้น ได้ในอนิจลักษณะ และอนัตตลักษณะ ทั้ง ๒ มาแล้วในบาลีว่า

รูป อนิจจั่น รูปไม่เที่ยง

เวทนา อนิจจา ความเสวยอารมณ์ไม่เที่ยง

ສັບສູງ ອනີຈຸຈາ ຄວາມຈຳໜາຍໄວ້ໄມ່ເຖິງ

ສັງຫາຮາ ອනີຈຸຈາ ປຣມທີ່ຕົກແຕ່ງຈິຕ ປຽງຈິຕ ໄມ່ເຖິງ

ວິລຸ່ມູາລົມ ອනີຈຸຈຳ ຈິຕທີ່ຮູ້ຈັກອາຮມຜົນວິເສຍ ໄມ່ເຖິງ

ຮູປໍ ອນຕຸຕາ ຮູປໍໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ

ເວທນາ ອນຕຸຕາ ຄວາມເສວຍອາຮມຜົນໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ

ສັບສູງ ອනຕຸຕາ ຄວາມຈຳໄດ້ໜາຍໄວ້ໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ

ສັງຫາຮາ ອනຕຸຕາ ປຣມທີ່ຕົກແຕ່ງຈິຕປຽງຈິຕໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ

ວິລຸ່ມູາລົມ ອනຕຸຕາ ຈິຕທີ່ຮູ້ຈັກອາຮມຜົນວິເສຍ ໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ

ສພຸພະ ສັງຫາຮາ ອනີຈຸຈາ ສັງຫາຮັ້ງສື່ນ ໄມ່ເຖິງ ເກີດຈິ້ນແລ້ວດັບໄປ

ສພຸພະ ຮ່າມມາ ອනຕຸຕາ ປຣມທັງສື່ນທີ່ເປັນສັງຫາແລະວິສັງຫາ ໃຊ້ຕົວໃຊ້ຕົນ ດັ່ງນີ້

ວິປັສສາທີ່ມີຂັນນີ້ ແລະ ເປັນອາຮມຜົນ ໄດ້ໃນອົງຈຈລັກຂຜະ ອນຕັດລັກຂຜະທັງ ໂ ມາແລ້ວໃນບາລີດ້ວຍປະກາດດັ່ງນີ້ ບາລີນີ້ແສດງອົງຈຈລັກຂຜະ ອນຕັດລັກຂຜະທັງ ໂ ໄມ່ ແສດງ ທຸກຂລັກຂຜະໄວ້ ເພຣະທຸກຂລັກຂຜະນີ້ນັບເຂົາເສີຍໃນອົງຈຈລັກຂຜະນີ້ ເພຣະວ່າ ສິ່ງໄດ້ໄມ່ເຖິງ ສິ່ງນີ້ເປັນທຸກໆ ເມື່ອເຫັນອົງຈຈລັກຂຜະແລ້ວ ທຸກຂລັກຂຜະຍ່ອມປຣາກຄູດ້ວຍ ເພຣະເຫດຖຸນີ້ ບາລີຈຶ່ງແສດງແຕ່ອົງຈຈລັກຂຜະ, ອັນຕັດລັກຂຜະທັງ ໂ ເທິ່ນນີ້ ສຸຂູ້ອັນຜູ້ ບຳເພື່ອພິຍර ພົງເຊີ່ງວິປັສສາທີ່ມີຂັນນີ້ ແລະ ເປັນອາຮມຜົນ ຕາມນັຍ໌ທີ່ມາແລ້ວໃນບາລີດັ່ງວ່າມາ ນີ້ກີ່ໄດ້ແລ້ ।

○ ອັນິ່ງ ວິປັສສາທີ່ມີຂັນນີ້ ແລະ ເປັນອາຮມຜົນນີ້ ໄດ້ໃນລັກຂຜະທັງ ຕ ຂີ່ອ ອົງຈ ລັກຂຜະ ແລະທຸກຂລັກຂຜະ ແລະອັນຕັດລັກຂຜະ ມາແລ້ວໃນບາລີດັ່ງນີ້ວ່າ **ຮູປໍ ອනີຈຸຈຳ ຮູປໍເປັນ** ຂອງໄມ່ເຖິງ **ຍກນິຈຸຈຳ ຕ ທຸກໆ** **ຮູປໍໄດ້ເປັນຂອງໄມ່ເຖິງ** **ຮູປໍນັ້ນເປັນທຸກໆ** **ຍ ທຸກໆ** **ຕ ອນຕຸຕາ**

รูปได้เป็นทุกข์ รู้นั้นใช่ตัวใช่ตน **ยานดุตา ต์ เนต มม เนโถสหมสุม น เม โส อตุตา** รูปได้ใช่ตัวใช่ตน รูปนั้นไม่ใช่ของเรารูปนั้นไม่ใช่เรา รูปนั้นไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา ท่านทึ้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงของรูปนั้นดังนี้แล้ว **เวทนา อนิจ**

จَا ความเสวยอารมณ์ เป็นของไม่เที่ยง **ยานิจु จ ต ทุกุ บ** สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ **ย ทุกุ บ ตานดุตา** สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นใช่ตัวใช่ตน **ยานดุตา ต์ เนต มม เนโถสหมสุม น เม โส อตุตา** สิ่งใดไม่ใช่ตัวใช่ตน สั่งนั้นไม่ใช่ของเรารสั่งนั้นไม่ใช่เรา สิ่งนั้นไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา ท่านทึ้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างไรของสัญญาดังนี้แล้ว **สุขรา อนิจชา ธรรมที่ปรุงจิต** ทึ้งหลายเป็นของไม่เที่ยง **ยานิจุ จ ต ทุกุ บ** สิ่งใดเป็นของไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ **ย ทุกุ บ ตานดุตา** สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นใช่ตัวใช่ตน **น กนดุตา ต์ เนต มม เนโถสหมสุม น เม โส อตุตา** สิ่งใดใช่ตัวใช่ตน สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรารสิ่งนั้นไม่ใช่เรา สิ่งนั้นไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา ท่านทึ้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริง อย่างไรของสังหารดังนี้แล้ว **วิญญาณ อนิจุ จ จิตร** รักษาอารมณ์วิเศษเป็นของไม่เที่ยง **ยานิจุ จ ต ทุกุ บ** สิ่งใดเป็นของไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ **ย ทุกุ บ ตานดุตา** สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นใช่ตัวใช่ตน **ยานดุตา ต์ เนต มม เนโถสหมสุม น เม โส อตุตา** สิ่งใดใช่ตัวใช่ตน สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรารสิ่งนั้นไม่ใช่เรา สิ่งนั้นไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา ท่านทึ้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงอย่างไรของวิญญาณดังนี้แล้ว **อนิจ วิปัสสนา** ที่มีขันธ์ ๕ ทึ้งเหตุทึ้งปัจจัยเป็นอารมณ์ ได้ในลักษณะทึ้ง ๓ มาแล้วในบากีดังนี้ว่า

รูป อนิจุ จ รูปไม่เที่ยง ธรรมอันได้เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดรูปขึ้น ถึงธรรมนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน รูปที่เกิดขึ้นพร้อมกันด้วยเหตุอันไม่เที่ยงแล้วจะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน

เวทนา อนิจจา ความเสวยอารมณ์ไม่เที่ยง ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนาขึ้น ถึงธรรมนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน เวทนาซึ่งเกิดพร้อมด้วยเหตุอันไม่เที่ยงแล้ว จะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน

สัญญา อนิจจา ความจำหมายไว้ไม่เที่ยง ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัญญาเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน สัญญาที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันไม่เที่ยงแล้วจะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน

สุขรา อนิจจา ธรรมทั้งหลายที่ตกแต่งจิต ปรุงจิตไม่เที่ยง ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สังขารเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน สังขารที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันไม่เที่ยงแล้ว จะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน

วิญญาณ อนิจจ จิตที่รู้อารมณ์วิเศษ ไม่เที่ยง ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้วิญญาณเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็ไม่เที่ยงเหมือนกัน วิญญาณที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันไม่เที่ยงแล้ว จะเป็นของเที่ยงมาแต่ไหน ๆ

รูป เป็นทุกข์ทุกทรมาน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้รูปเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นทุกข์ทุกทรมานเหมือนกัน รูปที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันเป็นทุกข์แล้ว จะเป็นสุขมาแต่ไหน

เวทนา เป็นทุกข์ทุกทรมาน ธรรมอันใดเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้เวทนาเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นทุกข์ทุกทรมานเหมือนกัน เวทนาที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันเป็นทุกข์แล้ว จะเป็นสุขมาแต่ไหน

สัญญา เป็นทุกข์ทุกทรมาน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัญญาเกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นทุกข์ทุกทรมานเหมือนกัน สัญญาที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันเป็นทุกข์แล้ว จะเป็นสุขมาแต่ไหน

สังหารเป็นที่สืบสานเป็นทุกข์ทันยาก ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สังหาร
เกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นทุกข์ทันยากเหมือนกัน สังหารที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอัน
เป็นทุกข์แล้ว จะเป็นสุขมาแต่ไหน

วิญญาณเป็นทุกข์ทันยาก ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้วิญญาณเกิดขึ้น
ถึงธรรมนั้นก็เป็นทุกข์ทันยากเหมือนกัน วิญญาณที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุอันเป็นทุกข์
แล้ว จะเป็นสุขมาแต่ไหน

รูปเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้รูปเกิดขึ้น ถึง
ธรรมนั้นก็เป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตนเหมือนกัน รูปที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุเป็นอนัตตา^๒
แล้ว จะเป็นตัวเป็นตนมาแต่ไหน

เวทนาเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เวทนา
เกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตนเหมือนกัน เวทนาที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุ
เป็นอนัตตาแล้ว จะเป็นตัวเป็นตนมาแต่ไหน

สัญญาเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สัญญา
เกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตนเหมือนกัน สัญญาที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุ
เป็นอนัตตาแล้ว จะเป็นตัวเป็นตนมาแต่ไหน

สังหารเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สังหาร
เกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตนเหมือนกัน สังหารเกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุ
เป็นอนัตตาแล้ว จะเป็นตัวเป็นตนมาแต่ไหน

วิญญาณเป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตน ธรรมอันใดเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้วิญญาณ
เกิดขึ้น ถึงธรรมนั้นก็เป็นอนัตตาใช่ตัวใช่ตนเหมือนกัน วิญญาณเกิดขึ้นพร้อมด้วยเหตุ
เป็นอนัตตาแล้ว จะเป็นตัวเป็นตนมาแต่ไหน

วิปัสสนาที่มีขันธ์ & ทั้งเหตุปัจจัยเป็นอารมณ์ ได้ในลักษณะทั้ง ๓ มาแล้วในบาลีดังนี้ สาธุชนผู้บำเพ็ญเพียรพึงเจริญวิปัสสนาที่มีขันธ์ & ล้วนเป็นอารมณ์ก็ดี ที่มีขันธ์ & ทั้งเหตุทั้งปัจจัยเป็นอารมณ์ก็ดี โดยนัยที่มาแล้วในบาลีดังว่ามานี้ก็ได้ที่เดียว ๆ

◎ กวีเชิญวิปัสสนา ซึ่งมาในอรรถกถานี้ดังนี้ว่า ผู้บำเพ็ญเพียร ถ้าได้มาแล้ว เป็นสมถายานิก ย่อมทำมานที่ตน ได้ให้เป็นบทแห่งวิปัสสนา คืออกจากภานแล้ว กำหนดคงค์ภานทั้ง & คือ วิตก, วิจาร, ปิติ, สุข และ เอกคคตตา ทั้งสัมปุญธรรมที่เกิด กับด้วยองค์ภาน ซึ่งสัมนิษฐานเข้าใจແน่ว่า องค์ภานและสัมปุญธรรมเหล่านี้เป็นนามธรรม เพราะเป็นธรรมน้อมไปยังอารมณ์แล้วจึงแสดงหาที่อาศัยของนารมณ์ จึงเห็นหทัยรูปเป็นที่อาศัยของนามธรรมนั้น มหาภูต_rup และอุปَاทาย_rup เป็นที่อาศัยของหทัยรูปนั้น จึงสัมนิษฐานเข้าใจรู้ชัดว่า หทัยรูป, มหาภูต_rup และอุปَاทาย_rup เหล่านี้ เป็นรูปธรรม เพราะเป็นของทรุด โถรนนิบหายไป ด้วยปัจจัยที่เป็นข้าศึกแก่ตน มีเย็นร้อนเป็นต้น ผู้บำเพ็ญเพียรที่ได้มาแล้ว เป็นสมถายานิก ย่อมกำหนดครุชักนามและรูป ได้แจ้งชัดด้วยประการจะนี้ ๆ

◎ ฝ่ายวิปัสสนาayanik ผู้มีภานคือวิปัสสนา ไม่ได้ภานสามบัติอันใด เมื่อเจริญวิปัสสนา มากำหนดสังขารมีนามและรูปเป็นต้น อนึ่งมากำหนดกายทั้งจิตเจตสิกนี้ โดยประเภทแห่งกองทั้ง & คือ กองรูปเป็นของทรุด โถรน ๑ กองเวทนาความเสวย อารมณ์ ๑ คือกองสัญญาความจำหมายอารมณ์ ๑ คือกองสังขารเป็นผู้ตกลет่องจิต ๑ คือกองวิญญาณใจเป็นผู้รู้อารมณ์วิเศษ ๑ บรรจบเป็น & กอง เมื่อกำกำหนดกายทั้งจิตและเจตสิกนี้แตกออกเป็น & กองดังว่ามานี้ ผู้บำเพ็ญเพียรรู้จักขันธ์ทั้ง & แจ้งชัดตามลักษณะเฉพาะจะนี้แล้ว พึงย่นขันธ์ทั้ง & นั้นเข้าเป็น ๒ คือ นาม ๑ คือรูป ๑ รูปขันธ์ กองรูปคงอยู่เป็นรูป เพราะเป็นของทรุด โถรนอยู่โดยธรรมชาต แต่เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อรูปขันธ์ทั้ง ๔ นั้นเป็นนาม เพราะเป็นธรรมน้อมไปยังอารมณ์ เมื่อกำกำหนดสังขารที่เป็นไป ๓ กพ ย่นลงได้โดยเป็นนาม ๑ เป็นรูป ๑ จะนี้แล้ว ก็ได้

สันนิษฐานชัดว่า สัตว์หรือบุคคลว่าตัวหรือตนว่าเทวดาหรือพระมหาอื่นนอกจากนั้น และรูปไปแล้วไม่มี มีแต่นามและรูปอย่างเดียวเท่านั้น เป็นไปใน ๓ ภพ ก็คำว่าสัตว์ ว่า บุคคล ว่าตัวว่าตน ว่าเทวดา ว่าพระมหา ไม่มีโดยประมัตต์ นาบัญญติสมมตินามรูปนั้นเองว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นตัวเป็นตน เป็นเทวดา เป็นพระมหา พระหนึ่งสมมติไม่ว่า เป็นกราบ เป็นมาด หรือ เป็นเรือจะนั้น ก็นามและรูปทั้ง ๒ นี้ อาศัยกันและกันแล่นไปในสังสารสาคร พระหนึ่งมนุษย์กับเรือทั้ง ๒ อาศัยกันและกันแล่นไปในสมุทรสาครจะนั้น เมื่อกำหนดรู้เห็นนามและรูปชัดตามเป็นจริงย่างไร ละสัตตุปลักษิณ์สัตตสัญญาเดียไได้ ตึงอยู่ในความเป็นผู้ไม่หลงในบัญญติว่าสัตว์ว่าบุคคล ว่าตัว ว่าตน ว่าเทวดา ว่าพระมหา จะนี้แล้ว ทิฏฐิความเห็นของผู้บำเพ็ญเพียรนั้นกับบริสุทธิ์ด้วยดี ซึ่งอ่าว ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นตัววิปัสสนาที่ ๑ ฯ

○ สาขานผู้บำเพ็ญเพียร ให้ทิฏฐิวิสุทธิ บริบูรณ์ขึ้นแล้ว ควรเจริญวิปัสสนาปัญญาต่อไป แสวงหาเหตุและปัจจัยของนามและรูปนั้น พระหนึ่งแพทย์ผู้ฉลาดในการรักษาโรค เมื่อเห็นโรคแล้ว ย่อมแสวงหารोคนิทานเหตุเกิดขึ้นของโรคนั้นฉันใด ผู้บำเพ็ญเพียรเมื่อรู้จักนามและรูปชัดแล้ว ควรแสวงหาเหตุและปัจจัยของนามและรูปฉันนั้น เมื่อกำหนดรู้เหตุและปัจจัยของนามและรูปนั้นได้แจ้งชัดแล้ว ก็ย่อมข้ามล่วง กันขาในการทั้ง ๓ เสียได้ ฯ

○ ก็จะ ໄรเป็นเหตุเป็นปัจจัยของนามและรูปนั้น นามและรูปนั้นอาศัยเหตุและปัจจัยจะ ໄรจึงเกิดขึ้น กรรมเป็นเหตุเป็นปัจจัยของนามและรูปนั้น นามและรูปนั้น เป็นตัววิบาก ผลสุกewisของกรรม อาศัยกรรมเกิดขึ้น กรรมนั้นเป็น ๒ อย่าง คือกุศลกรรมและอกุศลกรรม นามและรูปไดที่เกิดขึ้นด้วยกุศลกรรม นามและรูปนั้นเป็นของหมายทุรพลเลวทรมตាชា นามและรูปไดที่เกิดขึ้นด้วยอกุศลกรรม นามและรูปนั้นเป็นของสุขุมะเอียดประณีตนัก ด้วยเหตุนี้ จึงว่า กรรมเป็นเหตุเป็นปัจจัยของนามและรูปนั้น ก็แต่กรรมอย่างเดียว ไม่เป็นเหตุให้เกิดนามและรูปได ต้องอาศัยอุปทาน

ใช้เครื่องถือมั่นคืออันตราคณะ ความพอใจและความยินดี อุปทานเล่ากีต้องอาศัย ตัณหา ความอยากเป็นเหตุให้สังคุกคืนวนไป ตัณหาเล่ากีต้องอาศัยอวิชา ความไม่รู้ แจ้ง ความไม่รู้จริง เพราะเหตุนี้ อวิชาจึงเป็นปัจจัยของตัณหา ตัณหาจึงเป็นปัจจัยของ อุปทาน อุปทานจึงเป็นปัจจัยของกรรมคือภาวะ กรรมจึงเป็นปัจจัยของชาติ คือนาม และรูป โดยนัยนี้ จึงได้ความสันนิษฐานเห็นชัดว่า **ธรรม ๔ อย่างคืออวิชา ตัณหา อุปทาน กรรม เป็นเหตุเป็นปัจจัยของนามและรูปนั้น นามและรูปนั้น อาศัยธรรม ๔ อย่างนี้จึงเกิดขึ้น จึงเป็นไป มหาภูรูป กือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และอาหาร เป็นปัจจัยของ รูปธรรม ด้วยอุปัต्तิบำบูรุงรูปนั้น ไว้ ผัสสะเป็นปัจจัยของนาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร เวทนา สัญญา สังขาร ๓ อย่างนี้ อาศัยปัจจัยคือผัสสะเกิดขึ้นเป็นไป นามและ รูปเป็นปัจจัยของนามธรรมคือ วิญญาณ เพาะเหตุวิญญาณนั้นอาศัยจักษุและรูปทั้ง ๒ เกิดขึ้นจึงชื่อว่า **จักษุวิญญาณ** อาศัยโสตและเสียงทั้ง ๒ เกิดขึ้น จึงชื่อว่า โสตวิญญาณ อาศัยมานะและกลิ่นทั้ง ๒ เกิดขึ้น จึงชื่อว่า **มานวิญญาณ** อาศัยชีวหายาและรสทั้ง ๒ เกิดขึ้น จึงชื่อว่า **ชีวหายิญญาณ** อาศัยกายและสัมผัสทั้ง ๒ เกิดขึ้น จึงชื่อว่า **กาย วิญญาณ** อาศัยใจและธรรมารณ์ทั้ง ๒ เกิดขึ้น จึงชื่อว่า **โนโนวิญญาณ** จักษุวิญญาณ โสตวิญญาณ มานวิญญาณ ชีวหายิญญาณ กายวิญญาณ ทั้ง ๕ นี้ มีรูปอย่างเดียวเป็น ปัจจัย อาศัยรูปเกิดขึ้นเป็นไป โนโนวิญญาณมีนามและรูปทั้ง ๒ เป็นปัจจัย อาศัยนาม และรูปทั้ง ๒ เกิดขึ้นเป็นไป ด้วยเหตุนี้ นามรูปนี้จึงเป็นปัจจัยของนามธรรม กือ วิญญาณ วิญญาณ อาศัยนามและรูปทั้ง ๒ นั้นเกิดขึ้นเป็นไป ได้ความสันนิษฐานรู้ เห็นชัดว่า อวิชา ตัณหา อุปทาน กรรม อาหาร เป็นเหตุปัจจัยของรูปธรรม รูปธรรม อาศัยปัจจัย ๕ อย่างนี้เกิดขึ้นเป็นไป อวิชา ตัณหา อุปทาน กรรม ผัสสะ เป็นเหตุ เป็นปัจจัยของนามธรรม กือ เวทนา สัญญา สังขาร เวทนา สัญญา สังขาร อาศัยปัจจัย ๕ อย่างนี้ เกิดขึ้นเป็นไป อวิชา ตัณหา อุปทาน กรรม นามและรูป เป็นเหตุเป็น ปัจจัยของนามธรรมคือวิญญาณ วิญญาณอาศัยปัจจัย ๕ อย่างนี้เกิดขึ้นเป็นไป เมื่อผู้**

บำเพ็ญเพียรมากำหนดเหตุปัจจัยของนามและรูปนั้นแจ้งชัด ด้วยประการจะนี้แล้ว ก็ เข้าใจแน่ๆ ว่า นามและรูปที่เป็นปัจจุบัน อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นไปลัพน์ได ถึงนาม และรูปที่เป็นอดีตล่วงแล้วก็ต ที่เป็นอนาคตยังไม่มากถึงก็ต ย่อมอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น เป็นไปลัพน์นั้นแล เมื่อผู้บำเพ็ญเพียร มากำหนดเหตุปัจจัยของนามรูป Ruiz หันแจ้งชัด ฉะนี้แล้ว ย่อมข้ามล่วงกังขา ความสงสัยในกาลทั้ง ๓ เสียได กังขาในกาลทั้ง ๓ นั้น คือกังขาอันประภลส่วนอดีตล่วงแล้ว & อย่าง คือ กังขาประภลส่วนอนาคตข้างหน้าที่ ยังไม่มากถึง & อย่าง คือ กังขาประภลในส่วนปัจจุบัน ที่เกิดเฉพาะหน้าบัดนี้ ๖ อย่าง บรรจบเป็นกังขา ๑๖ อย่างในกาลทั้ง ๓ ฯ

◦ กังขาอันประภลส่วนอดีตที่ล่วงแล้ว & อย่างนั้น ว่าเราได้มีแล้วหรือหนอน ในชาติก่อน หรือเราไม่ได้มีแล้ว เราได้มีแล้วในชาติก่อนเป็นอะไรมนอ เราได้มีแล้ว ในชาติก่อน เราเป็นผู้มีสุขมีทุกข์เป็นอย่างไรหนอน เราได้เป็นอะไรมแล้วจึงเป็นอะไรมอิก เล่าในชาติก่อน ๆ ดังนี้ กังขาอันประภลที่ล่วงแล้ว & อย่างดังว่ามานี้ ๆ

◦ กังขาอันประภลส่วนอนาคต & อย่างนั้น ว่าเรายังมีหรือหนอนในชาติหน้า หรือเรายังไม่มี เราไม่ในชาติหน้าเรายังเป็นอะไรมนอ เราจักมีในชาติหน้า เราจักเป็นผู้ มีสุขทุกข์เป็นอย่างไรหนอน เราจักเป็นอะไรมแล้ว จึงจักเป็นอะไรมในชาติหน้าต่อไปอิก เล่าหนอนดังนี้ กังขาอันประภลส่วนอนาคต & อย่างดังว่ามานี้ ๆ

◦ กังขาอันประภลส่วนปัจจุบัน ๖ อย่างนั้น ว่าเดียวนี้เรามีหรือหนอน หรือเรา ไม่มี เราไม้อยู่เดียวนี้เราเป็นอะไรมนอ เราไม้อยู่เดียวนี้เราเป็นอย่างไรหนอน เราเป็นสัตว์ มาแต่ไหนหนอน เราจะไปเกิดที่ไหนอิกเล่าหนอนดังนี้ กังขาอันประภลส่วนปัจจุบัน ๖ อย่างดังว่ามานี้ จึงบรรจบกังขาอดีต & อย่าง ในอนาคต & อย่าง ในปัจจุบัน ๖ อย่าง เป็นกังขา ๑๖ อย่างด้วยกันดังนี้ ๆ

◎ เมื่อกำหนดเหตุปัจจัยของนามและรูป เห็นแจ้งชั้กดานี้แล้ว ย่อมข้ามล่วง กังขา ๑๖ อย่างเสียได้ เป็นผู้ไม่มีความสงสัยในส่วนอคิดอนาคตปัจจุบันแล้ว ปัญญา ของผู้บำเพ็ญเพียรมีกำลังกล้า มากำหนดรู้เห็นเหตุปัจจัยของนามและรูปแจ้งชั้ด ข้าม ล่วงกังขากล่าวความสงสัยในกาลทั้ง ๓ เสียได้ ด้วยประการดังนี้ ข้อว่า กังขาวิตรณวิสุทธิ เป็นตัววิปัสสนาที่ ๒ ฯ

◎ ผู้บำเพ็ญเพียรมากำหนดรู้จักเหตุผล และปัจจัยของนามและรูปแจ้งชั้ด จน ข้ามล่วงกังขากล่าวความสงสัยในกาลทั้ง ๓ เสียได้ด้วยดีจะนี้แล้ว ควรเริญปฏิบัติ ปัญญาต่อไป มาพิจารณานามและรูปทั้งปัจจัยที่เป็นอคิดล่วงแล้ว และอนาคตยังไม่ มาถึง และปัจจุบันเกิดอยู่เฉพาะหน้า ที่เป็นภัยในหรือภัยนอก ภายนหรือละเอียด คำ ช้ำหรือประณิต ไกลหรือไกล เห็นว่านามและรูปกับทั้งปัจจัยทั้งสิ้นนั้นเป็นของไม่ เที่ยงจริง ด้วยความเป็นสังขาร เกิดขึ้นแล้วดับสิ้น ไป ในกาลนั้น ๆ ก็นามและรูปได เป็นอคิดล่วงแล้ว นามและรูปนั้นก็ดับสิ้น ไป ในกาลอคิดนั้น หาถึงซึ่งกาลปัจจุบันนี้ ไม่ นามและรูปไดที่เป็นอนาคต ยังไม่มาถึงแล้ว นามและรูปนั้นก็จะดับสิ้น ไป ในกา อนาคตนั้น จักไม่ไปถึงกาลอนาคตเบื้องหน้านั้นได้ นามและรูปไดที่เป็นปัจจุบันเกิด เฉพาะหน้าบัดนี้แล้ว นามและรูปนั้นก็ดับสิ้น ไป ในกาลปัจจุบันนี้ หาไปถึงอนาคตไม่ นามและรูปที่เป็นภัยในแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในภัยใน หาถึงความเป็นนามและรูป ภัยนอกไม่ นามและรูปภัยนอกแล้ว ก็ดับสิ้น ไปภัยนอก หาถึงความเป็นนามและรูป ภัยในไม่ นามและรูปที่ขยายแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในความเป็นนามและรูปที่ขยายนั้น หา ถึงความเป็นนามและรูปที่จะเอียดไม่ นามและรูปที่จะเอียดแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในความ เป็นนามและรูปที่จะเอียดนั้น หาถึงความเป็นนามและรูปที่ขยายไม่ นามและรูปที่ คำ ช้ำแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในความเป็นนามและรูปที่คำช้ำนั้น หาถึงความเป็นนามและรูปที่ ประณิตไม่ นามและรูปที่ประณิตแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในความเป็นนามและรูปที่ประณิต นั้น หาถึงความเป็นนามและรูปที่คำช้ำไม่ นามและรูปที่ไกลแล้ว ก็ดับสิ้น ไปในที่ไกล

นั้น หาถึงความเป็นนามและรูปที่ใกล้ไม่ นามและรูปที่ใกล้เล่า ก็คับสื้น ไปในที่ใกล้ นั้น หาถึงความเป็นนามรูปที่ใกล้ไม่ เพราะเหตุจะนี้ นามประรูปทั้งสื้นนั้น จึงเป็นของไม่เที่ยงจริง เพราะเกิดขึ้นแล้วดับสื้น ไปในกาลนั้น ๆ ไม่ล่วงกาลนั้น ๆ ไปได้จะนี้ นามและรูปใดเป็นของไม่เที่ยง นามและรูปนั้นเป็นทุกข์ทุกยากจริง เพราะเป็นสังขาว อันความเกิดขึ้นแล้วดับสื้น ไป เมียดเบียนบีบคั้นอยู่เป็นนิตย์ไม่หยุดเลย นามและรูปใด เป็นทุกข์ทุกยากเล่า นามและรูปนั้นเป็นอนัตตา ใช่ตัวใช่ตน ตัวตนนั้น ไม่มีจริง เป็นแต่นามและรูปนั้นเอง ก็นามและรูปนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ๆ

◎ เมื่อผู้มาบำเพ็ญเพียรมาประภาปีสสนาอยู่ด้วยดีดังนี้ ธรรม ๑๐ อย่าง
เกิดขึ้น คือ **โอกาส** แสดงสว่างเกิดเต็วปีสสนาจิตต์ สร้านอกจากสารภาพ ๑
คือ **ปีติ** แผ่สร้านไปทั่วสารกาย ทำกายและจิตต์ให้อิ่ม เกิดขึ้นด้วยวิปสสนาจิตต์ ๑
คือ **วิปสสนาญาณ** อันแก่กล้านัก เห็นนามและรูปแจ้งชัดด้วยดีเกิดขึ้น ๑
คือ **ปัสสติ** ความสงบภายในและสงบจิตต์ รำงับกระบวนการภายนอก ได้ด้วยดี เกิดขึ้นด้วย
วิปสสนาจิตต์ ๑ คือ **สุข** เป็นไปในกายและเป็นไปในจิตต์อันประณีตนัก เกิดขึ้นด้วย
วิปสสนาจิตต์ ๑ คือ **อธิโนกข์** ความเชื่อมั่นมีกำลังกล้า เป็นที่ผ่องใสของจิตต์และ
เจตสิกิจยิ่งนัก เกิดขึ้นกับด้วยวิปสสนาจิตต์ ๑ คือ **ปัคคะ** ความเพียร ไม่ยิ่งหย่อน
ประคองจิตต์ไว้ด้วยดีในอารมณ์ ทำจิตต์ให้เป็นไปเสมออยู่ได้ เกิดขึ้นกับด้วยวิปสสนา
จิตต์ ๑ คือ **อุปฐาน** สติตั้งในรักษาอารมณ์ไว้ ทำให้ปราကูชัดด้วยดี ดังปรโลกปราภ
แก่ผู้มีพิพยจักษณ์นั้น เกิดขึ้นกับด้วยวิปสสนาจิตต์ ๑ คือ **อุบกขา** ความเป็นธรรม
มัธยสัตโนในสังหารทั้งสื้น มีกำลังนัก เกิดขึ้นด้วยวิปสสนาจิตต์ ๑ คือ **นิกันดิ** ความรัก
ใคร่ มีอาการสุขุมละอียด ทำความอาลัยในวิปสสนา กล้านัก เกิดขึ้น ๑ บรรจบเป็น
ธรรม ๑๐ อย่าง ก็ธรรม ๑๐ อย่างนั้น ว่าเป็นอุปกิเลสเครื่องเคร้าหมองของวิปสสนา
 เพราะเกิดขึ้นแล้ว ทำผู้เจริญวิปสสนานั้น ให้พิศวงหลงไปว่า มรรคผลเกิดขึ้นแก่เรา เรา
ได้สำเร็จมรรคผลแล้ว ก็หยุดความเพียรเสีย ไม่เจริญวิปสสนาต่อไป ก็ให้เกิดตัณหา

มานะทิภูมิ ว่าของเราว่าเรา ว่าตัว ว่าตนขึ้นด้วย เพราะเหตุฉะนี้ ธรรม ๑๐ อย่างนั้น จึงเป็นอุปกิเลส เครื่องเศร้าหมองของวิปัสสนา ผู้ที่บำเพ็ญเพียรมาปราชกิจวิปัสสนาอยู่ด้วยดี เมื่อธรรมที่เป็นอุปกิเลส ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ไม่ยินดี ไม่หลงในธรรมที่เป็นอุปกิเลสเกิดขึ้นนั้น ไม่หยุดความเพียรของตนเสีย ด้วยเข้าใจชัดว่า ไม่ใช่ทางมรรคผล ไม่ใช่ทางวิปัสสนา ทางวิปัสสนาอย่างอื่นต่างหากที่เราจะพึงดำเนินไป วิปัสสนาปัญญาของผู้บำเพ็ญเพียรมีกำลังแก่กล้ามาก แม้เห็นแจ้งชัดว่า นี้เป็นทางมรรคผล นี้ใช่ทางมรรคผลได้ด้วยดี นี้ชื่อว่า มัคคามมัคคัญทั้สสนวิสุทธิ เป็นตัววิปัสสนาที่ ๓ ๑

◎ ผู้บำเพ็ญเพียรวิปัสสนาญาณแก่กล้า ทำมัคคัญทั้สสนวิสุทธิให้บริบูรณ์ ด้วยดีแล้ว วินิจฉัยได้ชัดว่า นี้เป็นตัวอริยมรรคนี้เป็นอุปกิเลส ใช่อริยมรรคฉะนี้แล้ว ควรเจริญวิปัสสนาญาณทั้ง ๕ ประการ อันบริสุทธิ์พ้นจากอุปกิเลสแล้ว เพื่อจะให้ได้อริยมรรคเบื้องบนต่อไป ๑

◎ วิปัสสนาญาณ ๕ นั้น คือ อุทัยพพญาณ ที่ ๑ ลังคญาณ ที่ ๒ ภยตปปัญชานญาณ ที่ ๓ อาทีนวญาณ ที่ ๔ นิพพิตาญาณ ที่ ๕ คำรับ ๕ มุณจิตกัมมตาญาณ ที่ ๖ ปฏิสังญาญาณ ที่ ๗ สังขารุเบกษาญาณ ที่ ๘ สัจจานุโลกมิกญาณ ที่ ๙ ๑

๑ ในญาณทั้ง ๕ นั้น ปัญญาอันหยั่งรู้ความเกิดขึ้นด้วย ความดับสิ้นไปด้วยของนามและรูปนั้น ชื่อว่า **อุทัยพพญาณ** นี้ว่าโดยสังเขป ว่าโดยพิสدار ให้ผู้บำเพ็ญเพียรพึงพิจารณา **นิพพิตติลักษณะ** คือความเกิดขึ้น ๕ และ **ปริมาณลักษณะ** คือความดับสิ้นไป ๕ ของขันธ์ทั้ง ๕ โดยนัยนี้ ขันธ์ ๑ ได้ลักษณะ ๑๐ ทั้งเกิดขึ้นทั้งดับ ๕ ขันธ์ ด้วยกัน บรรจบเป็นลักษณะทั้งเกิดขึ้นทั้งดับ ๕๐ ถ้วน ในรูปขันธ์นั้น ให้ผู้บำเพ็ญเพียร

พึงพิจารณา นิพัตติลักษณะ คือความเกิดขึ้น ๕ อย่าง คือรูปเกิดขึ้นก็พระอวิชาความไม่รู้แจ้งเกิดขึ้น ๑ คือรูปเกิดขึ้นก็พระตัณหา ความอยากเป็นเหตุสะดุงดื่นรุนเกิดขึ้น ๑ คือรูปเกิดขึ้นก็พระกรรมคือกุศลและอกุศลเกิดขึ้น ๑ คือรูปเกิดขึ้นก็พระอาหารเป็นผู้อุปถัมภ์เกิดขึ้น ๑ คือความเกิดของรูปออย่างเดียว ไม่อาศัยเหตุปัจจัย ๑ บรรจบเป็นนิพัตติลักษณะ คือความเกิดขึ้นของรูปขันธ์ ๕ อย่างนี้ พึงเห็นปริมาณลักษณะในรูปขันธ์นั้น ๕ อย่าง คือรูปดับสื้นไปก็พระอวิชาดับสื้นไป ๑ คือรูปดับสื้นไปก็พระตัณหาดับสื้นไป ๑ คือรูปดับสื้นไปก็พระกรรมดับสื้นไป ๑ คือรูปดับสื้นไปก็พระอาหารดับสื้นไป ๑ คือความดับสื้นไปของรูปออย่างเดียว ไม่มีเหตุปัจจัย ๑ บรรจบเป็นปริมาณลักษณะ ๕ อย่างดังนี้ ให้ผู้บำเพ็ญเพียรพึงพิจารณา นิพัตติลักษณะ ๕ ปริมาณลักษณะ ๕ เป็น ๑๐ ด้วยกันของรูปขันธ์ ด้วยประการดังนี้ พึงพิจารณา นิพัตติลักษณะ ๕ และปริมาณลักษณะ ๕ ของเวทนาขันธ์ และสัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ด้วย ให้เหมือนกับพิจารณาในรูปขันธ์จะนั้น ต่างกันแต่ในเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในที่อาหาร ให้เปลี่ยนເօພສະໄສ່ເຂົາແທນที่ดังนี้ว่า เวทนาเกิดขึ้นก็พระเกิดขึ้นของผัสสะ เวทนาดับสื้นไปก็พระดับสื้นไปของผัสสะ สัญญาเกิดขึ้นก็พระเกิดขึ้นของผัสสะ สัญญาดับสื้นไปก็พระดับสื้นไปของผัสสะ สังขารเกิดขึ้นก็พระเกิดขึ้นของผัสสะ สังขารดับสื้นไปก็พระดับสื้นไปของผัสสะ ฝ่ายวิญญาณ ในที่อาหาร ให้เปลี่ยนເօນາມຮູປໄສ່ເຂົາແທນดังนี้ว่า วิญญาณเกิดขึ้นก็พระเกิดของนามและรูป วิญญาณดับสื้นไปก็พระดับสื้นไปของนามและรูป นิพัตติลักษณะและปริมาณลักษณะของเวทนา และสัญญา และสังขาร และวิญญาณແປລກແຕກต่างกัน ไม่เหมือนกับด้วยลักษณะของรูปแต่เท่านี้ บัญญาอันหยิ่งรุนนิพัตติลักษณะและปริมาณลักษณะ คือเกิดขึ้นและดับสื้นไปของขันธ์ทั้ง ๕ ดังว่ามา นี้ชื่อว่า อุทัยพพยญาณ อุทัยพพยญาณนี้ ให้ผู้บำเพ็ญเพียรเจริญ เพื่อจะเห็นแจ้งชัดว่า สังขารและนามรูปเป็นของไม่เที่ยงจริง ๆ

๐ ในกังคัญณที่ ๒ นั้น ปัญญาอันปล่อยความเกิดขึ้นเสียไม่พิจารณา มาพิจารณาแต่ความแตกดับไปของสังขารอย่างเดียว ไม่พิจารณาเหตุคือความเกิดขึ้น มาพิจารณาแต่ผล คือความแตกดับไปของสังขารอย่างเดียวเป็นอารมณ์ดังนี้ว่า สังขารทั้งสี่ย่อมแตกดับไป ความที่ไม่แตกดับไปของสังขารเหล่านั้นไม่มีเลย ดังฟองน้ำก้อนใหญ่มีอันแตกดับไปเป็นธรรมชาติจะนั้น ก็จิตต์ใดมีรูปเป็นอารมณ์ เกิดขึ้นแล้วแตกดับไป ผู้บำเพ็ญเพียรมาพิจารณาเห็นความแตกดับไปของจิตตนั้นเป็นอารมณ์ อนึ่ง จิตต์ใด ๆ มีเวทนานี้เป็นอารมณ์ก็ต้อง มีสัญญาเป็นอารมณ์ก็ต้อง มีสังขารเป็นอารมณ์ก็ต้อง มีวิญญาณเป็นอารมณ์ก็ต้อง เกิดขึ้นแล้วแตกดับไป ก็พิจารณาเห็นความแตกดับไปของจิตตนั้น ๆ เป็นอารมณ์อยู่อย่างเดียว อันนี้เป็นกิจของกังคัญณ ๑

๐ ในกายตุปปภูฐานญานที่ ๓ นั้น ปัญญาของผู้บำเพ็ญเพียรอันหยั่งรู้ความแตกดับไปของสังขารแก่กล้า จนสังขารเหล่านั้นปราภูมิเป็นภัยใหญ่น่ากลัว ดังเห็นสัตว์ร้ายและเห็นเรื่องอันไฟไหม้อันนี้ชื่อว่า กายตุปปภูฐานญาน

๐ ในอาทินญานที่ ๔ นั้น ผู้บำเพ็ญเพียรมาส่องเสพ กายตุปปภูฐานญาน เห็นสังขารเป็นภัยใหญ่น่ากลัวปราภูมิชดอยู่ จึงเห็นโทษในสังขารเหล่านั้นยิ่งนัก ไม่มีความอภิรยืนดีในสังขารเหล่านั้นเลย รากบัณฑุรุษผู้รักชีวิต รู้ว่าโภคนะเจือด้วยยาพิษแล้วกลัวเห็นโทษ ไม่ยินดีเพื่อจะบริโภคเลย รู้ว่าแม่น้ำประกอบไปด้วยจะระเข้ร้าย มีภัยใหญ่กลัวเห็นโทษ ไม่ยินดีเพื่อจะลงอาบเลยจะนั้น ปัญญาที่เห็นโทษของสังขารเหล่านั้นแก่กล้า จนไม่มีความอภิรยืนดีในสังขารเหล่านั้น ดังว่ามานี้ชื่อว่า อาทินญาน ๔

๐ ในมุณจิตกัมยตาญานที่ คำรบ ๖ ว่า จิตต์ของผู้บำเพ็ญเพียรนั้น ไม่พัวพัน ข้องอยู่แม่ในสังขารอันใดอันหนึ่ง อยากจะไคร'พ้นปลดเปลี่ยนออกจากสังขารเหล่านั้น ด้วยความเห็นอยหน่ายในสังขารเหล่านั้นแก่กล้ายิ่งนัก ประหนึ่งมัจชาติอยู่ภายใน

แท อยากรจะ ไคร่ พื้นจากแท อยู่ในปากอสรพิย อยากรจะ ไคร่ พื้นจากปากอสรพิยจะนั่น
ปัญญาของผู้บำเพ็ญเพียรเห็น โทษของสังขารเหล่านั้น จนเกิดนิพพิทาความเห็นอย
หน่ายยิ่งนัก อยากรจะ ไคร่ พื้นจะ ไคร่ ปลดเปลี่ยนออกจากสังขารเหล่านั้น ดังว่ามานี้ ชื่อ
ว่า นัญจิตรกัมยตาญาณ ๆ

◦ ในปฏิสังขາญาณที่ ๓ นั้น ผู้บำเพ็ญเพียรทำนัญจิตรกัมยตาญาณให้บริบูรณ์
แล้ว ปรารถนาจะ ไคร่ พื้นจากสังขารเหล่านั้น ยกสังขารเหล่านั้นขึ้นยังไตรลักษณ์
กำหนดพิจารณา อวัยปฏิสังขานุปัสสนนาญาณ เพื่อจะทำอุบายนของความปลดเปลี่ยนพ้น
จากสังขารให้บริบูรณ์ขึ้น จึงมาพิจารณาเห็นว่า สังขารทั้งสิ้นเหล่านั้น เป็นของไม่เที่ยง
จริง เพราะเกิดขึ้นแล้วดับไป มีขึ้นแล้วแปรปรวนแตกทำลายหายไป อนึ่ง เพราะเป็น
สังขารตั้งอยู่ไม่นาน ประกอบการเพียงเท่านั้น ๆ แล้วดับไป ดังของยืนเมฆามาจะนั่น
อนึ่ง มาเห็นว่า สังขารเหล่านั้น เป็นทุกข์อันสัตว์ทุกชนิดจริง เพราะเป็นสังขาร อันความ
เกิดขึ้นแล้วแปรปรวนดับไป เนี่ยดเบียนบีบคั่นอยู่เป็นนิตย์ จึงเป็นทุกข์ทุกชนิดจริง
 เพราะเป็นสังขารเรื่องอนอยู่ด้วยเพลิงกิเลส คือราคะ, โทสะ, โโมหะ และเพลิงทุกข์มี
ชาติ ธรรมะจะเป็นต้น อนึ่ง เป็นทุกข์ทุกชนิดจริง เพราะเป็นที่อาศัยของโรคพาธต่าง^๔
ๆ มีโรคในจักษุเป็นต้น อนึ่ง มาเห็นว่า สังขารเหล่านั้น เป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน เป็น^๕
ธรรมสูนย์จากตัวจากตน จากสัตว์ จากบุคคล ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของปกครอง
ป้องกันรักษา ไม่เป็นไปในอำนาจของผู้ใดผู้หนึ่ง ย่อมเป็นไปตามวิสัยของตน คือ^๖
เกิดขึ้นแล้วแปรปรวนแตกทำลายดับไป ด้วยชาติ พยาธิ ธรรมะ โดยธรรมชาติ เมื่อผู้^๗
บำเพ็ญเพียรมาพิจารณาเห็นสังขารเหล่านั้นทั้งสิ้น ด้วยลักษณะ ๓ อยู่อย่างนี้ เพื่อจะให้
สำเร็จอุบายที่จะปลดเปลี่ยนออกเสียจากสังขารเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุรุษผู้หนึ่งคิด
จะจับมังจชาติ ถือเอาสุ่มไปสุ่มในน้ำ หย่อนมือลงไปตามปากสุ่ม จับอสรพิยเข้าใน
คอในภายในน้ำแล้วมีจิตต์ยินดีว่าจับมังจชาติได้ ยกขึ้นแล้วเห็นแตกในศีรษะมืออยู่รี้
ว่า อสรพิยแล้วจะดีดีกลัวเห็น โทษเห็นอยู่หน่ายนัก ในความจับความยึดไว้นั้น

ประกรณจะไคร่ปล่อylationอสรมพิยนนี้แลี่ย จึงจับทางอสรมพิยคลายขนดออกาแน แล้ว ยกขึ้นแก่วงบันศิรษะหลายรอบ ทำให้อสรมพิยนนี้ทุพพลภาพถอยกำลัง ไม่อาจกัดได้ สดัดทึ่งปล่อยไปจากมือแล้วก็รีบเร็วขึ้นมาอยู่บนฝั่ง และดูทางที่อสรมจะมา ไม่เห็นแล้วดีใจว่าพื้นแล้วจากภัยให้ผู้คืออสรมพิย คำอุปโนยว่าผู้บำเพ็ญเพียร ได้อัตตภาพคือเบญจขันธนี ก็ยินดีถือมั่นว่าเราว่าของเรา ดังบุรุษจับอสรมพิยได้ในน้ำสำคัญว่า มัจฉาชาติ ดีใจ จับไว้มั่นจะนั้น เมื่อผู้บำเพ็ญเพียรเห็นอัตตภาพคือเบญจขันธนีว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตาแล้ว มีความสะดุงกลัวแต่เบญจขันธนีนี้ ด้วยภยตปภานญาณ ดังบุรุษยกมือขึ้นจากช่องสุ่น เห็นแสงศรีษะของอสรมพิยแล้วสะดุงกลัวจะนั้น เมื่อผู้บำเพ็ญเพียรเห็นโถงของเบญจขันธนีด้วย อาทีนวญาณแล้ว เหนือยหน่ายในเบญจขันธนีด้วยนิพพิทาญาณนั้น ดังบุรุษเห็นแสงศรีษะรู้ว่าอสรมพิย แล้วมีความสะดุงกลัวเห็นโถง เหนือยหน่ายในความจับยึดไว้จะนั้น เมื่อผู้บำเพ็ญเพียรมาพิจารณาเบญจขันธนีด้วยลักษณะทึ่ง ๓ ช้าอีกเล่า เพื่อจะให้สำเร็จอุบายนี้จะปล่อยให้พ้นจากเบญจขันธนี ด้วยปฏิสังขยาณนั้น ดังบุรุษแสวงหาอุบายนี้จะปล่อยอสรมพิยให้พ้นจากตนจะนั้น แท้จริงขณะเมื่อบุรุษคลายขนดออกาแนแล้วแก่วงอสรมพิยบันศิรษะให้คลายรอบแล้ว ทำให้ทุพพลภาพ ไม่อาจกัดได้ แล้วก็สดับปล่อยไปให้พ้นด้วยดีจนได้ ผู้บำเพ็ญเพียรพิจารณาเบญจขันธนี ด้วยลักษณะทึ่ง ๓ ทำให้ทุพพลภาพ ไม่อาจเข้าตั้งปรากฏอยู่ ด้วยเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นตัวเป็นตน เป็นของงานได้แล้ว ก็มีอุบายนี้จะปล่อยวางเบญจขันธนีเสียด้วยดีจะนั้น ปัญญาของผู้บำเพ็ญเพียรอันแสวงหาอุบายนี้จะปลดเปลื้องออกจากเสียจากสังหารดังพรรณาานี้ ชื่อว่า ปฏิสังขยาณ ๑

๐ ในอุเบกษาญาณที่ ๘ นั้น ผู้บำเพ็ญเพียรกำหนดพิจารณาสังหารทั้งสิ้น ว่า เป็นของศูนย์จากตัวจากตน ศูนย์จากสัตว์จากบุคคล ศูนย์จากสาระคือความเป็นของเที่ยง เป็นสุขเป็นตัวเป็นตน เป็นของงาน สาระเหล่านี้ไม่มีในสังหารทั้งสิ้น ดังฟองน้ำและพยับแಡดและมายา หาแก่นสารมิไดจะนั้น เมื่อผู้บำเพ็ญเพียรมากำหนดสังหาร

ทึ้งสึ้น เห็นว่าเป็นของศูนย์เปล่าเสียหมด ด้วยปฏิสังขานปีสสนาญาณจะนี้แล้ว จึงกำหนดสังหารเป็นของศูนย์มิเงื่อน ๒ อีกว่า สังหารเหล่านี้เป็นของศูนย์จากตัวเป็นเงื่อน ๑ เป็นของศูนย์จากของ ๆ ตัวเป็นเงื่อน ๑ กำหนดเห็นสังหารเป็นของศูนย์มิเงื่อน ๒ จะนี้ แล้วมากำหนดสังหารเป็นของศูนย์มิเงื่อน ๔ อีก ว่าตัวก็ไม่มี ของ ๆ ตัวก็ไม่มีผู้อื่นก็ไม่มี ของ ๆ ผู้อื่นก็ไม่มี มีแต่สังหารอย่างเดียวเท่านั้นทั่วไปหมด มากำหนดสังหารเป็นของศูนย์มิเงื่อน ๔ จะนี้แล้ว จึงมากำหนดสังหารทึ้งสึ้น โดยลักษณะ ๓ ชั้น อีก จิตต์ของผู้บำเพ็ญนั้นก็สึ้นกล้า สึ้นสะคุ้ง สึ้นรัก สึ้นใคร เป็นอุเบกขามัธยัสถ์อยู่ในสังหารเหล่านี้ ไม่ถือว่าเราว่าเขา ว่าตัว ว่าของตัว ประหนึ่งบุรุษมีภารายาห่ายาขาดกันแล้ว ไปพบกันอีกก็มัธยัสถ์เฉียดอยู่ ด้วยสำคัญว่าไม่ใช่ของตัวจะนี้ ปัญญาของผู้บำเพ็ญเพียรมาพิจารณาเห็นสังหารว่าเป็นของศูนย์ ทำจิตต์มัธยัสถ์อยู่ในสังหาร ไม่ข้องพัวพันอยู่ในการมองอันใดอันหนึ่ง ในที่ได้ที่หนึ่งดังพระนามานะนี้ ชื่อว่าสังหารุเบกขามาญาณ สังหารุเบกขามาญาณนี้ กับบุญจิตตุกัมยตาญาณ และปฏิสังขามาญาณทึ้ง ๓ ว่าโดยอรรถเป็นอันเดียวกัน แต่พัยญาณต่างกัน ก็สังหารุเบกขามาญาณนี้ ถึงซึ่งความเป็นยอดแห่งวิปัสสนาญาณทึ้งสึ้น ๆ

◦ ในอนุโลมญาณที่ ๕ นั้น ผู้บำเพ็ญเพียรมาส่องเสพเจริญสังหารุเบกขามาญาณนี้อยู่ จึงเกิดศรัทธา และวิริยะ และสติ และสามาธิ และสังหารุเบกขากะเก่ากล้าด้วยดี ขณะที่จะพึงกล่าวว่าอริยมรรคเกิดขึ้นบัดนี้ ในขณะนั้น สังหารุเบกขาวิปัสสนาเกิดขึ้นพิจารณาสังหาร โดยลักษณะทึ้ง ๓ อันได้อันหนึ่งเป็นอารมณ์แล้วตกลงยังกวังค์ ในลำดับของกวังค์นั้น มโนทวาราวัชชนะเกิดขึ้น ทำลักษณะทึ้ง ๓ อันได้อันหนึ่ง เป็นอารมณ์อย่างนั้นแล้วตกลงยังกวังค์ ในลำดับกวังค์นั้น ชวนจิตต์ที่ ๑ ทำลักษณะทึ้ง ๓ อันได้อันหนึ่งเป็นอารมณ์อย่างนั้นเกิดขึ้น ชื่อ บริกรรม ในลำดับของบริกรรมนั้น ชวนจิตต์ที่ ๒ ทำลักษณะทึ้ง ๓ อันได้อันหนึ่งเป็นอารมณ์อย่างนั้นเกิดขึ้น ชื่ออุปจาร ในลำดับของอุปจารนั้น ชวยจิตต์ที่ ๓ ทำลักษณะทึ้ง ๓ อันได้อันหนึ่งเป็นอารมณ์อย่าง

នំនកិចប៉ុង ខៀវូនុ លូម កីនុ លូមទាន់ នីកីវូនុ លូមស្មាលនំនៅ ពេរាស្មាលនីនុ លូម
តាមវិប័យសស្តាស្មាល ព៉ែងតាំង គើយកិចចារ៉ាតុំ តួនាទី នៃអាជីវកម្ម នៅក្នុងការបង្ហាញ និងការបង្ហាញ
ពិភាក្សាប្រជាពលរដ្ឋ ៣៣ ប៉ែងខ្លួន គើយចារ៉ាតុំ តួនាទី នៃការបង្ហាញ ព្រឹកប័ណ្ណី នៃការបង្ហាញ និង
នុវត្តន៍ នីមួយៗ និងការបង្ហាញ និងការបង្ហាញ ព្រឹកប័ណ្ណី និងការបង្ហាញ និងការបង្ហាញ និង
ស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូមស្មាលនីនុ លូម

○ ในลำดับของอนุโลมญาณนั้น โโคตรภูมิจิตต์เห็นี่ยวอาพระนิพพานเป็น
อาการณ์ ก้าวล่วงโโคตรบุญชุน หยิ่งลงยังโโคตรพระอริยเจ้าอยู่เกิดขึ้น โโคตรภูมิญาณนั้นไม่
นับเข้าในปฏิปทาญาณทั้สสนวิสุทธิ ไม่นับเข้าในญาณทั้สสนวิสุทธิ เพราะตั้งอยู่ในที่
เป็นอาวัชชนะของมรรคญาณ ตั้งอยู่ในระหว่างกลาง ควรนับว่าเป็นวิปัสสนาได้
 เพราะตกลงในกระแสของวิปัสสนา ก็วิปัสสนาญาณที่พิจารณาสังหาร โดยลักษณะ ๓
 จำเดิมแต่เบื้องต้นจนถึงโโคตรภูมิญาณเท่านี้ เป็นส่วนภายนอกนามัยกามาพจกรกุศล ฝ่ายโล^๑
 กุตรกุศล กีอัมรรคจิตต์เกิดขึ้นในลำดับของโโคตรภูมิจิตตนั้น กีมรรคจิตตนี้ เมื่อเกิดขึ้น
 เห็นี่ยวอาพระนิพพานเป็นอาการณ์ กำหนดทุกข์ละเอสมุทัยทำนิโรธให้แจ้ง เจริญมรรค^๒
 ให้เกิดขึ้น ทำกิจในสัจจะทั้ง ๔ อยู่เกิดขึ้น ทำลายกองกி�เลส คือ โภภะ, โภสะ, โภนะ
 และสังโภชน์ ๓ คือ สักการทิภูมิ, วิจิกิจนา, สีลพพตปรามาส ขาดเป็นสมุจฉทปทาน
 ตามกำลังของตน เกิดขึ้นขณะจิตต์เดียว ก็ดับไป ผลจิตต์หน่วงอาพระนิพพานเป็น^๓
 อาการณ์เกิดขึ้นในลำดับของมรรคจิตตนั้น ก็ผลจิตตนี้เกิดขึ้น ๒ ขณะบ้าง ๓ ขณะ
 บ้าง แล้วตกลงยังกวังค์ ในมรรคชวนวิธี กำหนดชวนจิตต์แล่นได้ ๑ ขณะเท่านั้น พึงรู้
 ดังนี้ ถ้ากุลบุตรผู้มีปริชาเป็นทันชาภิญญาตรัสรส្តีชาไชร์ ชวนจิตต์ที่แรกซื่อปริกรรม
 ชวนจิตต์ที่ ๒ ซื่อ อุปจาร ชวนจิตต์ที่ ๓ ซื่ออนุโลม ชวนจิตต์ที่ ๔ ซื่อโโคตรภูชวนจิตต์
 ที่ ๕ เป็นตัวมรรค ชวนจิตต์ที่ ๖ ที่ ๗ สองตัวนี้เป็นตัวผล ถ้ากุลบุตรผู้มีปริชาเป็นขีป
 ปากิญญา ตรัสรส្តีเริ่วพลันไชร์ ชวนจิตต์ที่แรกซื่ออุปจาร ชวนจิตต์ที่ ๒ ซื่ออนุโลม ชวน

จิตต์ที่ ๓ ชื่อ โโคตรถู ชวนจิตต์ที่ ๔ เป็นตัวมารค ชวนจิตต์ที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ สามตัวนี้เป็น ตัวผล อาศัยเหตุอันนี้ ท่านจึงกล่าวไว้ว่า ผลจิตต์เกิดขึ้นในลำดับของมารคจิตต์ ๒ ขณะบ้าง ๓ ขณะบ้าง และวตกลงยังกว้างคั่งนี้ เป็นองหน้าแต่กว้างคิจตันนี้ มีมโนทาวร วัชชนจิตต์ ตัดกระแสงสว่างค์เกิดขึ้น ก็ในลำดับของมโนทาวรวัชชนจิตต์ ปัจจเวกขณ ญาณเกิดขึ้น พิจารณาบรรคผลและกิเลสที่ละเอียดแล้วและกิเลสที่เหลืออยู่และนิพพาน ปัจจเวกขณญาณทั้ง ๕ ประการนี้ย่อมมีแก่พระโสดาบันอริยสาวกด้วยประการดังนี้ ถึง พระสักทากามีอริยสาวก และอนาคตมีอริยสาวก ก็มีปัจจเวกขณญาณ ๕ เหนื่อนกันกับ พระโสดาบันนั้น แต่พระอรหันต์ปัจจเวกขณญาณพิจารณา กิเลสที่เหลืออยู่ไม่มี เพราะ ท่านมีกิเลสละเสียสิ้นแล้ว พระโสดาบันอริยสาวกย่อมทำสังสารทุกข์ให้สิ้นไป ปิด ประตูอบายทั้ง ๘ เสียได้ ทำซึ่งความเป็นผู้มีหน้าเฉพาะต่ออริยทรัพย์ทั้ง ๙ ประการ ละ เสียได้ซึ่งมิจามารคทั้ง ๘ ทำภัยและเรหทั้งสิ้นให้สงบระหงันเสียได้ด้วยดี เข้าถึงซึ่ง ความเป็นโหรสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ญาณสัมป'yutt์ด้วยอริยมารคทั้ง ๕ มีโสดา ปัตติมารคเป็นต้นซึ่งอ้วน ญาณทัสนวิสุทธิ เป็นตัววิปัสสนาที่คำนบ ๕ เป็นยอดของ วิปัสสนาทั้งสิ้น ๆ

○ กิวิปัสสนาณนี้มีผลอานิสงส์ใหญ่ยิ่งกว่า ทาน ศีล พระมหาวิหาร ภavana ย่อมทำผู้ที่เจริญนั้น ให้มีสติมั่น ไม่หลงทำการลกริยา มีสุคติกพ คือมนุษย์และโลก สวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า อนึ่งก็เป็นอุปนิสัยมารคผลนฤพานติดสัมความต่อไปใน กพหน้าด้วย นี้ว่า โดยยังไม่บรรลุมารคผลทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพาน ถ้าอุปนิสัยมารค ผลนฤพานมี ก็ย่อมทำให้ผู้นั้นบรรลุผล ทำให้แจ้งซึ่งพระนฤพานได้ในชาตินี้นั่นเทียว เหตุนั้น เราทั้งหลายจะอย่าประมาทเลย อุตสาห์เจริญวิปัสสนาภานามยกุศลนี้เ懿ด จะ ได้ไม่เสียที่ที่เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้เท洵

○ จบวิชเจริญวิปัสสนาภานตามบาลีและอรรถกถาท่านฯ

“

ทำกาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์

อยู่ด้วยสติความระมัดระวังปิดกั้นปาป

และมาลงทะเบียน

อย่างนี้แหล่ะ เป็นการชอบสมควรแก่เราทั้งหลาย

”

อุบายนัยความตายนัยความตาย

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

พึงพิจารณาความตายให้เกิดธรรมสังเวช

โยคภาพจรถบุตรผู้เจริญมรณานุสตินี้ พึงไปยังที่สังడ แล้วกระทำบริกรรมนีกไปว่า ความตายจะมีแก่เรา เราจักต้องตายดังนี้ หรือนีกว่าชีวิตของเราขาดไปดังนี้ หรือนีกว่ามีความตายเป็นธรรมดอล่วงความตายไปไม่ได้ ดังนี้ก็ได้

เมื่อทำบริกรรมนั้น พึงทำในใจนีกด้วยอุบายนี้ อย่าได้ทำในใจนีกด้วยหาอุบายนี้ได้ ซึ่งว่าทำในใจนีกด้วยอุบายนี้ ก็ให้เป็นผู้มีสติและปัญญา กำหนดพิจารณาให้เกิดความสังเวชว่า ความตายนี้จักมีเป็นแน่ ชีวิตที่เลี้ยงร่างกายจิตใจให้สดใสเป็นอยู่นี้ จัดขาดไปเป็นแท้ พึงเป็นผู้มีสติและปัญญา กำหนดพิจารณาให้เกิดความสังเวช จะนี้ อย่าให้บริกรรมบ่นเพ้อพิมพ์ไปแต่ปาก ถ้าบริกรรมแลบบ่นเพ้อพิมพ์ไป ไม่ได้ตั้งสติพิจารณาด้วยปัญญา ธรรมสังเวชในความตายนั้นก็ไม่เกิดขึ้น ดังนี้ซื้อว่าทำในใจนีกด้วยหาอุบายนี้ได้

แท้จริงเมื่อโยคภาพจรถบุตรมาทำในใจนีกด้วยหาอุบายนี้ได้ดังนี้ ขณะเมื่อระลึกถึงความตายของคนที่รักใคร่ มีบิดามารดาเป็นต้น ก็มักจะโศกเศร้าเสียใจ ขณะเมื่อระลึกถึงความตายของคนที่ไม่รักไม่ชัง ก็มักจะเพิกเฉยเสีย มิได้มีความสังเวชดังสัปเทหรือเห็นชาากศพ ไม่มีความสังเวชนะนั้น ขณะเมื่อระลึกถึงความตายของคนที่มีเรื่องอันเป็นข้าศึกกัน ก็จะชื่นชมโสมนัส ขณะเมื่อระลึกถึงความตายของตน ก็มักจะเกิดความสะดึงหวาดเสียตกใจกลัว ดังคนตลาดเห็นนายเพชรมาตถือดาบเงื่อๆอยู่

และมีความสะดึงตกใจกลัว จนนั่นความทำในจิต โดยไม่แยกกายด้วยอุบາຍหมายได้ ย่อมประกอบไปด้วยโทษต่าง ๆ ดังพระนามาภานี้ องค์ ๓ แห่งการพิจารณาโดยแยกกาย

เพราะเหตุนี้ เมื่อโยคาพจกรกุลบุตร ผู้เจริญมรณานุสติกรรมฐานจะนี้ พึง ระลึกถึงความตายโดยแยกกายด้วยอุบາຍที่ชอบทำให้ประกอบพร้อมด้วยองค์สาม คือ สติระลึกถึงความตาย ๑ ญาณรู้ว่าความตายจักมีเป็นแน่ ตัวจะต้องตายเป็นแท้ ๑ เกิด สังเวชสลดใจ ๑ เมื่อระลึกถึงความตายประกอบพร้อมด้วยองค์สามนี้แล้ว ก็จะข่ม นิรันดรธรรมทั้งสิ้นเสียได้ จิตใจก็จะตั้งมั่นเป็นขมิกasmahi และอุปจารสماhi โดยลำดับ ๆ สำเร็จเป็นการมาพจกรกุลบุณราศีฯ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปรากวุชชด

โยคาพจกรกุลบุตรผู้ระลึกถึงความตายเนื่องๆ อยู่อย่างนั้น ก็จะเป็นผู้ไม่ ประมาทไม่มัวเม้าส์ในการทั้งสิ้น จะไม่ยินดียิ่งในภาพ ตัดความยินดียิ่งในภาพทั้งสิ้นเสีย ได้ จะไม่รักใคร่ในชีวิตและความรักใคร่ในชีวิตเสียได้ จะเว้นเสียซึ่งกรรมที่เป็นบาป จะ เป็นผู้มักน้อยไม่สะสมเก็บข้าวของไว้มาก จะเป็นผู้ไม่มีมลทินคือตระหนี่ ปราสาหก สันดานมิได้หวงเสียดายในเครื่องบริหารทั้งสิ้น จะถึงความคุ้นเคยใน อนิจสัญญา ความหมายรู้ว่าสังหารคือ รูปธรรม นามธรรม ร่างกายจิตใจไม่เที่ยง และทุกสัญญา ความหมายรู้ว่าสังหารเป็นทุกข์ และอนัตตาสัญญา ความหมายรู้ว่าธรรมทั้งสิ้น เป็น อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้น ก็จะไป ตั้งปรากวุชช์แจ้งชัดในสันดาน คุณานิสงส์ของมรณานุสติภารนา

อนึ่ง ความตายมาถึง ก็จะไม่กลัวตาย เป็นผู้มีสติตามมิได้เป็นคนหลงตาย คน ที่ไม่ได้เจริญมรณสตินั้น เมื่อใกล้จะตายมักจะสะดึงตกใจกลัวตายเป็นกำลัง ดังคนอัน สัตว์ร้ายครอบจำไว้จะกินเป็นภัยหาร มีฉะนั้นดังคนอันอยู่ในเงื่อนมือของโจร หรือ เงื่อนมือของเพชรมาต มีความสะดึงตกใจกลัว ฉะนั้น คุณคือเจริญมรณสตินี้เป็น

ปัจจัยที่จะให้ได้สำเร็จแก่พระนิพพาน ผู้ที่เจริญมรณสติกรรมฐานนี้ถ้ายังมีสำเร็จแก่พระนิพพานในชาตินี้ เมื่อสิ้นชีพทำลายขันธ์ลง ก็จะมีสุคติภพไปเบื้องหน้า มรณานุสติภายนายย่อมประกอบไปด้วยคุณานิสงส์เป็นอันมากจะนี้ เพราะฉะนั้นควรที่ผู้บูร্চชาจะพึงมีอุตสาหะเจริญมรณานุสติกรรมฐานนี้สิ้นภានานี้คงๆ เทอยู่ฯ วนิจฉัยในมรณานุสติ ยุติแต่เท่านี้ฯ การเจริญกายคตาสติกรรมฐาน

จะวนิจฉัยใน **กายคตาสติ** ต่อไปนี้ โยคาพจกรกุลบุตรผู้เจริญกายคตาสติกรรมฐานนั้น พึงตั้งสติกำหนดพิจารณาซึ่งกายเป็นที่ประชุมแห่งส่วนน่าเกลียดข้างบน ตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นมาข้างล่างตั้งแต่ปลายคอมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ ให้เห็นว่าเต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ ถ้าจะนับเป็นส่วนๆ สามสิบเอ็ดส่วนคือ

เกศา ผมทั้งหลาย ส่วน ๑ โลมา ขนทั้งหลาย ส่วน ๑ นา เล็บทั้งหลาย ส่วน ๑ ทันตา พื้น ทั้งหลาย ส่วน ๑ ตโจ หนัง ส่วน ๑ มังสัง เนื้อ ส่วนหนึ่ง นาฎ เส้นเอ็น ทั้งหลาย ส่วน ๑ อัญชิ กระดูกทั้งหลาย ส่วน ๑ อัญชิมิญชัง เชือในกระดูกหรือขมอง ส่วน ๑ วักกัง ม้าม ส่วน ๑ หทัย หัวใจ ส่วน ๑ ยกนัง ตับ ส่วน ๑ กิโลมกัง พังผีด ส่วน ๑ ปีหกัง ไต ส่วน ๑ ปีปมาสัง ปอด ส่วน ๑ อันตัง ไส้ใหญ่ ส่วน ๑ อันตคุณัง ไส้เนื้อยที่รัดเหนี่ยวไส้ใหญ่ไว้ ส่วน ๑ อทริยัง อาหารใหม่ ส่วน ๑ กรีสัง อาหารเก่า ส่วน ๑ ปิตตัง น้ำดี ส่วน ๑ เสนหัง น้ำเสลมม์ ส่วน ๑ บุพกฎหมาย น้ำเหลือง ส่วน ๑ โลหิตัง น้ำเลือด ส่วน ๑ เสโท น้ำเหลือง ส่วน ๑ เมโท น้ำมันข้น ส่วน ๑ อัสสุ น้ำตา ส่วน ๑ วาสา น้ำมันเหลว ส่วน ๑ เกโพ น้ำลาย ส่วน ๑ สิงมานิกา น้ำมูก ส่วน ๑ ஸଲସିକା น้ำไขข้อ ส่วน ๑ มุตตัง น้ำเยี่ยว ส่วน ๑ รวมเป็น ๓๑ ส่วนด้วยกัน

ຜມນັ້ນອກບື້ນຕາມຫນັງສີຮະທັງສິ້ນ । **ບໍ່**ນັ້ນອກບື້ນຕາມຂຸມຂນເວັນແຕ່ໄຟມືອື່
ຝາເທົ່າ । **ເລື້ນ**ນັ້ນອກບື້ນຕາມປລາຍນູ່ປລາຍເທົ່າ ສີຂາວຄລ້າຍເກລືດປລາ । **ພິນ**ນັ້ນອກບື້ນ
ຕາມກະຊຸກຄາງຂ້າງບນ ດາງຂ້າງລ່າງ ສໍາຫັບບດເຄີຍວາຫາກ । **ຫັນ**ນັ້ນຫຸ້ມອູ່ທ່ວກາຍ ।
ເນື້ອນັ້ນອູ່ດັດຫນັ້ນເຂົາໄປເປັນຫັ້ນ । । ພອກກະຊຸກໄວ້ດັດດິນທາໄຟສີແດງ । **ເສັ້ນເອັນ**ນັ້ນສີ
ຂາວໃຫ້ຢູ່ບ້າງເລີກບ້າງເກີຍວປະສານຜູກພັນກະຊຸກໄວ້ ດຸຈເຕາວລີ່ຜູກພັນຮັດຝຶນໄວ້ມີໃຫ້
ກະຈົດກະຈາຍຈະນັ້ນ ।

ກະຊຸກນັ້ນ ເປັນຮ່າງໂຄຮົງຄໍາແໜ່ງອູ່ໃນກາຍປະມາມສາມຮ້ອຍທ່ອນ ມີສີຂາວາ
ເຢື່ອໃນກະຊຸກມີສີຂາວເໜືອນກະຍອດຫວາຍທີ່ນຸ້ຄລັພາກ່ອນແລ້ວໄສ່ໄວ້ໃນກະບອກໄມ່
ຈະນັ້ນ **ເຢື່ອ**ໃນນອງຄືຮະນັ້ນເປັນຍາງຂາວເໜືອນນຸ່ນຄລຸກກະທີ । **ມ້າມ**ນັ້ນເປັນກ່ອນເນື້ອ¹
ສອງກ່ອນມີຂ້າວັນເດີຍກັນ ດັ່ງພລມະນ່ວງສອງພລມີຂ້າວັນເດີຍກັນ ຈະນັ້ນ ມີສີແດງຄລ້າ । ।
ຫ້ວໃຈນັ້ນມີສີແດງສັນຫຼານເໜືອນກະດອກບ້າວຽມຕັ້ງອູ່ທ່າມກລາງອກາ **ຕັບ**ນັ້ນເປັນແຜ່ນ
ເນື້ອສອງແຜ່ນມີສີແດງຄລ້າ ຕັ້ງອູ່ຮ່ວ່າງອກບ້າງຂວາເຄີຍເນື້ອຫ້ວໃຈ ຊ້າຄນມີປໍ່ມູນຫຼາມກາ
ປລາຍຕັບນັ້ນເປັນແລກ । ສອງແລກບ້າງ ສາມແລກບ້າງ । **ພັກຜິດ**ນັ້ນມີສີຂາວເໜື່ຍວໜັງກັບ
ເນື້ອຕິດກັນໄວ້ບ້າງ ແන່ຍວເນື້ອກັບເອັນຕິດກັນໄວ້ບ້າງ ແນ່ຍວກະຊຸກກັບເນື້ອຕິດກັນໄວ້ບ້າງ ।

ໄຕນັ້ນເປັນຫົ່ນເນື້ອສີດຳເໜືອນລື່ນ ໂຄດຳ ອູ່ບ້າງຫ້າຍໂຄຮົງບ້າງຫ້າຍ । **ປອດ**ນັ້ນ
ເປັນແຜ່ນເນື້ອໃຫ້ຢູ່ສີແດງຄລ້າ ຕັ້ງອູ່ທ່າມກລາງອກປກຄລຸມມ້າມແລ້ວໜ້າໃຈແລະຕັບອູ່ໆ ໃຫ້
ພຶ້ງເຂົາໃຈວ່າຫ້ວໃຈອູ່ທ່າມກລາງອກ ມ້າມອູ່ບ້າງຫ້າຍຫ້ວໃຈ **ຕັບ**ອູ່ບ້າງຂວາຫ້ວໃຈ **ປອດ**ປກ
ຄລຸມປົດມ້າມຫ້ວໃຈແລຕັບອູ່ທັງໝາດ **ໄສ້ໃຫ້ຢູ່**ອູ່ໄຕ້ມ້າມ **ໄສ້ນ້ອຍອູ່**ໄຕ້ຫ້ວໃຈ **ຕັບໄຕ**ອູ່ບຸນ
ໄສ້ । ກີໄສ້ໃຫ້ຢູ່ນັ້ນປລາຍບ້າງທີ່ນັ້ນອູ່ຄອຫຍ ປລາຍບ້າງທີ່ນັ້ນອູ່ທວາຣ ຂດອູ່໒່ ຂດ ຖບ
ໄປທບນມາແຊ່່ຊ່່ມ້າມອູ່ດ້ວຍໂລທິຕໃນທົ່ວໂລກ ໄກເພື່ອກັນນຸ້ຄລັພາຕັດຄືຮະແລ້ວ ແຊ່່ໄວ້
ໃນຮາງເລື້ອດຈະນັ້ນ । **ໄສ້ນ້ອຍ**ນັ້ນຮັດໄສ້ໃຫ້ຢູ່ທີ່ຖບໄປທບນມາອູ່ສີຂາວາ ອາຫາຣ ໄກມ໌ນັ້ນ ຄື່ອ²
ສິ່ງຂອງທີ່ບຣິໂກຄລື່ນລົງໄປລົງທົ່ວແລ້ວແລ້ວເຈີນອອກມາເສີຍເຫັນນັ້ນ । ອາຫາຣເກົານັ້ນ

คือ ของที่บริโภคค้างอยู่ในท้อง กลายเป็นคุณ เช่นอุจจาระที่ถ่ายออกมาก่อนหน้านา น้ำดี น้ำสีเขียวคล้ำๆ ที่เป็นฝักติดอยู่ใต้ตับ ที่ไม่เป็นฝักซึมซาบอยู่ทั่วทั้งกายเว้นไว้แต่ผิว ขน เล็บ ฟัน กระดูกและหังที่เป็นแผ่นแข็งกระด้างเสียฯ น้ำเสลดน้ำสีขาวคล้ำๆ เป็นเมือกๆ ขังอยู่ในไส้ใหญ่ ปกคลุมอยู่ข้างบน กำบังกลืนปฏิญญาไว้ให้ฟูงขึ้นมาได้

ขณะเมื่อนุคคลกินอาหารกลืนลงไป **น้ำเสลด**นั้นก็แหวกออกเป็นช่อง ครั้นอาหารลงไปแล้วก็กลับปิดเข้าดังเก่า **น้ำเหลือง**นั้นตั้งอยู่ในเสริระที่มี bard แพลแลชอกช้ำเป็นต้นฯ **น้ำเดือด**นั้นสองอย่าง **เดือดข้น**นี้มีสีสุกดังน้ำครั้งที่ข้นๆ ตั้งอยู่ท้องท่วมม้ามหัวใจตับปอดไหลซึมซาบไปที่ละน้อยๆ ชุ่มไปในม้าม และเนื้อหัวใจ ตับปอดส่วนหนึ่ง **เดือดเหลว**ไม่มีสีแดงดังน้ำครั้งจางๆ ซึมซาบอยู่ทั่วทั้งกาย เว้นไว้แต่หนังอันแห้งกระด้าง แผลผนนเล็บฟันกระดูกเสียฯ **น้ำเหลือง**นั้นสีดังน้ำมันงาอันใส ไหลออกจากบุมพมและขน ในการเมื่อยกิรร้อนด้วยเพลิงแล้วเดด หรือกินเผ็ดแลร้อน หรือชาตุอันไดอันหนึ่งวิการฯ

มันขันนั้นสีดังนมีนิติดอยู่กับหนังต่อเนื้อฯ **น้ำตาม**นั้นสีดังน้ำมันงาอันใส ตั้งอยู่ในบุมตาทั้งสอง ย่อมไหลออกมานอกกล้ามเมื่อร้อนให้หรือหัวเราะหนักเป็นต้นฯ **น้ำมันเหวน**นั้นสีดังน้ำมันมะพร้าวที่เป็นไข ตั้งอยู่ตามฝ่ามือฝ่าเท้าหลังมือ หลังเท้า และภายในช่องหูและหน้าผาก และจะอยู่นานโดยมาก เมื่อต้องร้อนด้วยเพลิงหรือแดดเป็นต้น จึงไหลออกมานฯ **น้ำลาย**นั้นอยู่ในปาก สีขาวสัมฐานดังฟองน้ำไหลซึมอยู่ในกระพุ้งแก้มทั้งสอง ช่องที่เกิดน้ำลายนั้นอยู่ใต้ลิ้นฯ **น้ำมูก**นั้นในบมองศีรษะเป็นยังไหลออกทางนาสิกเหלווบ้างขึ้นบ้างฯ น้ำไขข้อนนิติดอยู่ตามข้อกระดูกที่ต่อ กันทั้งสิ้น **น้ำมูตร**นั้น เกราะออกจากการอาหารใหม่แลอาหารเก่า ขังอยู่ในกระเพาะที่อยู่ของปัสสาวะ พิจารณาภายในตนให้เห็นเป็นปฏิญญา

ก้ายซึ่งแยกออกเป็น **อาการ ๓๑** ส่วนนี้ ตามพระบາลีพระพุทธเจ้าตรัสเทศนา แต่ในคัมภีร์อรรถกถา ท่านแยกເเย້ອໃນນองค์รี Maurice ออกส่วนหนึ่งต่างหากเรียกว่า มัตตา ແກ ມັຕດລຸງຄັງ ຈຶ່ງເປັນອາການ ๓๒ อາການ ๓๒ ນີ້ ຍ່ອມປຣາກວູແກ່ໜ້າໂລກໂດຍນາກ ໜ້າໂລກຍ່ອມຮ້ອງເຮັກວ່າອາການ ๓๒ ດັ່ງນີ້ อາການ ๓๑ ตามໃນพระบາลี อາການ ๓๒ ຕາມ ໃນພຣະອຣຣຖານີໃຫ້ໂຫຍາພຈຣນຸຕັ້ງເຈົ້າມາຍຄຕາສຕິ ພຶ້ງພິຈາຮາໄທ້ເຫັນເປັນປົງກູລ ໂດຍສືແລສັນສູານແລກລື່ນແລກທີ່ເກີດ ໂດຍອນຸ ໂລມປົງໂລມ ດອຍໜ້າດອຍຫລັກລັບໄປ ກລັບມາ ໃຫ້ເຫັນເປັນຂອງປົງກູລລົງຈນໄດ້ ຄ້າໄມ່ເຫັນເປັນຂອງປົງກູລລົງໄດ້ ຍັງກຳຫັນດຽກ ໄກຣຍີນດີອູ່ໃນກາຍ ໄຊຮີ ກີ່ພຶ້ງຄາມໄລ່ໄປໃນໃຈວ່າ ສິ່ງໄຫ້ທີ່ເປັນຂອງດີຂອງງານໃນກາຍນີ້ຈຶ່ງ ມາກຳຫັນດຽກ ໄກຣຍີນດີເອາເປັນນັກໜາ ກາຍນີ້ເປັນຂອງປົງກູລພຶ້ງເກລີຍດທີ່ສິ່ນໄມ່ໃຊ່ຫຼືອ ແລ້ວກີ່ໃຫ້ພຶ້ງກຳຫັນດ ໄລ່ໄປໃນໃຈອີກວ່າ ນັ້ນກີ່ພມ ນັ້ນກີ່ຂນ ນັ້ນກີ່ເລັບ ນັ້ນກີ່ຟັນ ນັ້ນກີ່ຫັນ ຈນຄື່ງມູຕຣເປັນທີ່ສຸດ ແລ້ວຈຶ່ງກລັບຄາມໄປໃນໃຈອີກວ່າສ່ວນໄຫ້ເລ່າທີ່ເປັນໄປ ຂອງດີ ຂອງງານ ຄ້າໄລ່ໄປໃນໃຈດັ່ງພຣຣນາມານະນີ້ ກີ່ຈະເຫັນລົງວ່າເປັນຂອງປົງກູລພຶ້ງ ເກລີຍດໄດ້ ຄ້າໄມ່ເຫັນເປັນຂອງປົງກູລໄຊຮີ ສ່ວນໄຫ້ທີ່ປຣາກວູເປັນຂອງປົງກູລຫັດ ອື່ອ ມູຕຣ ອຸດຫຼືອປຸ່ພ ໂລິທີ ເສມະເໜື່ອ ໄກລ ກີ່ພຶ້ງນີກແຕ່ສ່ວນນັ້ນຮ່າໄປຈົນປົງກູລຜຸດຂຶ້ນ ຄຣັ້ນເຫັນ ສ່ວນໄດ້ສ່ວນນີ້ເປັນປົງກູລແລ້ວ ສ່ວນອື່ນໆ ກີ່ຈະເຫັນເປັນປົງກູລໄປເໝືອນກັນ

ດັ່ງຕົ້ນຝັກຕົ້ນໜ້າທີ່ອກຂຶ້ນບໍ່ຄຸດ ຄນທີ່ໜ້າຍ່ອມເກລີຍຄົນໄດ ພມ ບນ ເລັບ ພືນ ທັນ ກີ່ຈາສ້າມູຕຣຄຸດປຸ່ພ ໂລິທີ່ມູ່ ເປັນຂອງປົງກູລພຶ້ງເກລີຍຄົນນັ້ນ

ອນີ້ງ ຂ້າວຂອງຜ້ານຸ່ງຜ້າໜ່າມເປັນຕົ້ນຕື່ງເປັນຂອງບຣິສຸທີ່ສະອາດດີ ຄ້າເປື້ອນມູຕຣ ຄຸດນີ້ເລື່ອດນີ້ຫານອງແລ້ວ ຄນຜູ້ທີ່ສະອາດທີ່ໜ້າຍກີ່ເກລີຍດແລກລ່າວຕີເຕີຍນວ່າ ຜູ້ນີ້ປົງກູລ ນັກ ເປື້ອນມູຕຣຄຸດນີ້ເລື່ອດ ນີ້ຫານອງໄມ່ອ່າຍກຈະຈັບຕ້ອງແລນຸ່ງໜ່າມັນໄດ ພມ ບນ ເລັບ ພືນ ທັນນີ້ ລົງບຸຄຄລຈະສຳຄັງວ່າດີວ່າງານ ກີ່ຕິດເປື້ອນອູ່ດ້ວຍມູຕຣຄຸດ ນີ້ແລ້ອງ ນີ້ຫານອງ ເຄື່ອງປົງກູລກີ່ຈ້ອວ່າເປັນຂອງປົງກູລ ໄນ່ກວຽກກຳຫັນດີນິ້ນນັ້ນ ອນີ້ງ ມົ້ອຂ້າງໃນໄສ

มูตรคุณแล่นน้ำเลือดน้ำหนอนลงเลของเน่าต่างๆ ข้างนอกแม่จะวัดเขียนตกแต่งให้ดงตามสักเท่าใดๆ ก็ไม่ฟันปฎิคุณ เพราะมูตรคุณแล่นน้ำเลือดน้ำหนอนลงเลของเน่าเหล่านี้ ซึ่งออกมาพาให้เห็นเป็นปฎิคุณชนิด กายนี้เล่าถึงจะขัดสีตกแต่งประดับประดาให้วิจิตร งดงามอย่างไร ก็เหมือนกับหม้อที่วิจิตรลงงานข้างนอก ข้างในเต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีมูตรคุณเป็นต้น านิสงส์แห่งการเจริญกายคตาสติกรรมฐาน

ฉะนั้น เมื่อพิจารณากายของตนเห็นเป็นปฎิคุณแล้ว ก็พึงพิจารณากายของผู้อื่นให้เห็นเป็นปฎิคุณเหมือนกัน และรวมกายตนกับผู้อื่นเป็นอันเดียวกัน เพ่งพิจารนานีกไปโดยนัยดังกล่าวมานี้ เมื่อโยคaphรกุลบุตรปฏิบัติอยู่ดังนี้ จิตใจก็สงบ ระงับจากนิวรณ์ธรรม ตั้งมั่นเป็นขลิกสามาธิ และอุปจารสามาธิ และอัปปนาสามาธิเพียงปัญมาน โดยลำดับๆ สำเร็จเป็นกามพารกุศลและรปภรกุศล

อนึ่ง ถ้าโยคaphรกุลบุตร อาศัยช่องารมณ์ประเภทคือสีต่างๆ มีสีเขียว เป็นต้น ซึ่งปรากฏในอาการ ๓๑ และอาการ ๓๒ นั้น พิจารณาเป็นกสิณบริกรรมไป ก็จะได้สำเร็จอัปปนาสามาธิ ตลอดขั้นถึง จตุตถะาน ปัญมาน และเป็นอุปนิสัยให้ตรัสรู้ตลอดถึงพัญญาสามาบติแฝมรรคผล เหตุนั้น ควรที่กุลบุตรผู้มีศรัทธา อย่าได้ประมาท พึงอุตส่าห์เจริญกายคตาสติกรรมฐานนี้ อันประกอบด้วยอานิสงส์เป็นอันมาก

ดังพรร威名มาฉะนี้ เทอญฯ

“

เราทั้งหลายมาบماซเป็นพระภิกษุและสามเณร
ประพฤติพรหมจรรย์ในศาสนานี้ หวังจะออกจากการ
ทุกข์ ทำให้แจ้งชึ่งพระนิพพาน จึงลั่นวาจาว่า สพุพ
ทุกุบนิสุสรณนิพุพานสจุนิกรณดุถาย ดังนี้ทุกคน

”

ชาติ ชรา มรณอธิกา

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโismนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ເອມເມ ສູດ ຈລາ ຕໂຍ ກົກຂວ ຮມມາ

ໂລເກ ນ ສ ວິຊ່ເຫຍຸງ ນ ຕຄາຄໂຕ ໂລເກ ອຸປະບຸ

ເຫຍຸ ອຣທໍສມມາສມພຸຖົໂນ ນ ຕຄາຄຕປປ່ເວທີໂຕ

ຮນມວນໂຍ ໂລເກ ທີເປຢຸຍ ກຕເມ ຕໂຍ ທາຕີ

ຈ ທຣາ ຈ ມຣນ ຈ ອິເມ ກົກຂວ ຕໂຍ ຈລາ

ທີເປຢຸຍ ຍສຸມາ ຈ ໂບ ກົກຂວ ອິເມ ຈລາ

ສໍວັຫຸ່ນຫຼື ຈລາ ອຸປະບຸຫຼຸ່ນຫຼື ຈລາ ສມພຸຖົໂນ

ຕສຸມາ ຕຄາຄຕປປ່ເວທີໂຕ ຈລາ ທີເປຕີຕິ ຈ

ດູກຣກົກໝູທີ່ໜ້າໄລຍ ອຣນ ຕ ອຢ່າງນີ້ໄມ່ພຶ່ງມີໃນໂລກ ພຣະຕຄາຕອຮ້ານຕ
ສັນມາສັນພຸທນເຈົ້າກີ່ຈະໄມ່ພຶ່ງເກີດຂຶ້ນໃນໂລກແລຍ ອຣນແລວິນຍີທີ່ພຣະຕຄາຕຕຣ້ສຽ້ແຈ້ງທ່ວ
ກີ່ຈະໄມ່ພຶ່ງຮູ່ເຮືອງໃນໂລກ ອຣນ ຕ ອຢ່າງນີ້ນອຍ່າງໄຮ ຈະໄດ້ແກ່ສິ່ງອະໄຮ ດູກຣກົກໝູ
ທີ່ໜ້າໄລຍ **ชาຕີ**ຄວາມເກີດດ້ວຍ **ທຣາ** ຄວາມຈໍາຮຸດທຮຸດ ໂກຮນແປຮັນດ້ວຍ **ມຣນ** ຄວາມນ້ວຍ
ມອດພິນາສາດຫາຍຕາຍໄປດ້ວຍອຣນ ຕ ອຢ່າງແລ່ານີ້ ໄມ່ພຶ່ງມີໃນໂລກ ພຣະຕຄາຕ

อรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะ ไม่พึงเกิดขึ้นในโลก ธรรมแล้วนัยที่พระตถาคตรัสรู้แจ้งทั่ว ก็จะ ไม่พึงรุ่งเรืองในโลก

ยสุมา จ ໂຂ ກົກຂວ ອຸกรກິກຸມຫັ້ງຫລາຍ ເພຣະເຫດຸ ໄດ ປຣມ ๓ ປະກາດເຫດຸນີ້ ມືອຢູ່ໃນໂລກ ພຣະຕາຄຕອຮ້ານຕໍ່ສັນນຳສັນພຸທົທະນາ ເຊິ່ງມີບັນດາ ທີ່ມີມືອຢູ່ໃນໂລກພຣະເຫດຸນີ້ ປຣມ ແລວນີ້ທີ່ພຣະຕາຄຕອຮ້າສູ່ແຈ້ງທ້າວ ຈຶ່ງຮູ່ງເຮືອງໃນໂລກ ພຣະພຸທົທະນາ ພຣມ ແລວນີ້ ໄທ້ນັກປຣະລູ່ຜູ້ມີປຣະພິ່ງສັນນິຍົງສູານວ່າ ປຣມ ๒ ປະກາດ ຂີ່ອ ຈරາ ແລ່ມຮັນະ ນັ້ນ ຈະມີຈະເປັນບື້ນພຣົມກີ່ພຣະชาຕີ ຈາຕີຄວາມເກີດມືອຢູ່ ຈරາແລ່ມຮັນະເປັນພລ ພລຈະມີມາກີ່ ພຣະເຫດຸ ແຫດມືອຢູ່ຈຶ່ງບັນດາ ປຣະນິ້ນທີ່ນັ້ນພຖານຍາພາຕີ ຍ່ອມເພີ່ດດອກກ່ອນຈຶ່ງຈະເປັນ ພລ ພລຈະມີຈະເປັນບື້ນກີ່ພຣະດອກເປັນເຫດຸ ຜັນໄດ ຈරາແລ່ມຮັນະ ๒ ປະກາດນີ້ ຈະມີ ຈະ ເປັນ ຈະປຣາກູ້ນີ້ກີ່ພຣະชาຕີເປັນເຫດຸເປັນແດນເກີດ ຜັນນີ້ ມີຈະນັ້ນ ເບຣີຍບ່ານມືອນດວງ ປຣະທີ່ປີ ອັນຜູ້ໄດ້ຜູ້ທີ່ນັ້ນຈຸດ ໄວໃນທີ່ມີດ ຍ່ອມມີແສງສວ່າງບັນດາ ໃຫ້ບຸກຄລຜູ້ມີຈັກໝູ ໄດ້ ເຫັນຮູ່ປາຣມັນຕ່າງ ຈ ແລ້ວສວ່າງນັ້ນຈະມີປຣາກູ້ນີ້ກີ່ພຣະດວງປຣະທີ່ປີເປັນເຫດຸເກີດຂຶ້ນ ແທ່ງແສງສວ່າງຜັນໄດ ຈາຕີກີ່ເປັນເຫດຸເກີດ ເປັນທີ່ເກີດຂອງຈරາແລ່ມຮັນະຜັນນີ້

ຈາຕີອະ ໄຣ ຂໍ້ອ່າວ່າເກີດເປັນຕົວເກີດ ຜຣານີ້ອ່າຍ່າງ ໄຣ ອະ ໄຣ ຂໍ້ອ່າວ່າຈරາ ເປັນຕົວຈරາ ມຮັນະນີ້ອ່າຍ່າງ ໄຣ ອະ ໄຣ ຂໍ້ອ່າວ່າມຮັນະ ເປັນຕົວມຮັນະດັ່ງນີ້ ສຳຄັນຜູ້ນັກ ຜູ້ນັບຄື່ອ ພຣະພຸທົທະນາຈຳເປັນຈະຕ້ອງສຶກຍາໄຫວ້ຈັກ **ຫາດີ** ຄວາມເກີດ ແລະ **ຈරາ** ຄວາມແກ່ ແລະ **ມຮັນ** ຄວາມຕາຍ ລ້າໄມ້ຮູ້ຈັກຈາຕີ, ຈරາ, ມຮັນະ ແລ້ວ ໄນມີພື້ນຈາກຈາຕີທຸກໆໄດ້ແລຍ ຈະຕ້ອງ ເກີດແກ່ຕາຍຮ່າໄປໄມ້ມີທີ່ສິ້ນສຸດ ຜູ້ທີ່ຈະພື້ນຈາກອບາຍທຸກໆແລະສັງສາຣທຸກໆ ຂີ່ອ ເກີດ, ແກ່, ຕາຍ ໄດ້ນັ້ນ ອາສີຍມາຮູ້ຈັກຄວາມເກີດ ຮູ້ເທົ່າຕ່ອຄວາມເກີດ ຮູ້ຈັກຈරາ ຮູ້ເທົ່າຕ່ອຈරາ ຮູ້ຈັກມຮັນະ ຮູ້ເທົ່າຕ່ອມຮັນະ ຈຶ່ງພື້ນຈາກອບາຍແລະສັງສາຣທຸກໆໄດ້ ແມ່ພຣະສັນນຳສັນພຸທົທະນາເຈົ້າຫັ້ງຫລາຍ ຈະທຽງພຣະນາມວ່າ **ອຣໍາ ສນຸມາ ສນຸມພຸທົທະນາ** ນັ້ນ ແປລວ່າ ເປັນຜູ້ໄກລາຈົກລົດ ເປັນຜູ້ກຳຈັດ ຂໍ້ສຶກ ຂີ່ອກລົດ ເປັນຜູ້ຄວ່າໄຫວ້ຄວນບູ້ຫາເປັນຕົ້ນ ກີ່ພຣະພຣະອອງຄໍຕົກຕົກສູ່ເທົ່າຕ່ອຄວາມເກີດ, ແກ່, ຕາຍ ປຣມທີ່ພຣະອອງຄໍຕົກຕົກສະໜັກສັ່ງສອນໄວ້ ຈະ ຂໍ້ອ່າວ່າເປັນສາກຫາຕົກປຣມນັ້ນ ກີ່

เพราะเป็นอุบายนะให้สัตว์รู้เท่าต่อความเกิด, แก่, ตาย พระสังฆ์สาวกของพระองค์ ซึ่ง
จัดไว้เป็นคู่ ๆ ได้ ๔ เรียงตัวบุคคลเป็น ๘ จะชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติชอบปฏิบัติดีนั้น ก็
 เพราะปฏิบัติจนรู้เท่าต่อ เกิด, แก่, ตาย ปัญญาที่มารู้จัก เกิด, แก่, ตาย เป็นเหตุให้สัตว์
 พ้นจากอบายทุกข์ และสังสารทุกข์ เพราะจะนั้น จำจะต้องศึกษาให้รู้จัก เกิด, แก่, ตาย

เกิดนั้น คือความที่ขันธ์ทั้ง ๕ คือ รูป ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ สังขาร ๑ วิญญาณ
 ๑ หรือ ๔ ยกรูปเสีย หรือ ๑ ยก เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเสีย ปราภูเป็น^๑
 ชั้ด อนาคตนา่น ปฏิถาโภ ความได้เจพาะซึ่งอายุตนะครบทั้ง ๖ คือ จักษุ ๑ โสต ๑ ман
 ๑ ชีวaha ๑ กาย ๑ มน ๑ หรือ ๓ แต่ จักษุ ๑ โสต ๑ มน ๑ แต่ มน อย่างเดียว ย่นลงเป็น^๒
 ๒ คือ นาม และ รูป

นามแครูปบังเกิดขึ้น ชื่อว่า ชาติ ความเกิด, นามปราภูอย่างเดียว สมมติ
 เรียกว่า อรูปพรหม, รูปอย่างเดียวปราภูขึ้น สมมติเรียกว่า อสัญญีสัตว์, ปราภูขึ้นทั้ง
 นามแครูป สมมติเรียกว่า อปายิกสัตว์บ้าง มนุษย์บ้าง เทวดาบ้าง พระหมบางพากบ้าง

นามรูปที่ปราภูขึ้นแล้ว เป็นทุกข์อย่างเดียว สมมติเรียกว่า สัตว์นรก และ
 ประตบ้างพาก นามรูปที่ปราภูขึ้นแล้วเป็นทุกข์มากกว่าสุข หรือสุขมากกว่าทุกข์ หรือ
 เป็นสุขเป็นทุกข์เท่ากัน สมมติเรียกว่า ประตบ้างพาก และสุรกาย และสัตว์ดิรัจนา และ
 มนุษย์ และเทวดาบางพาก

นามรูปที่ปราภูขึ้นแล้วเป็นสุขมากกว่าทุกข์ หรือเป็นสุขออย่างเดียว สมมติ
 เรียกว่า มนุษย์ และกามาพจรอเทพยดา และรูปจรอเทพดานางพาก

นามแครูปปราภูขึ้นแล้วมีแต่อุเปกษาเวทนาอย่างเดียว สุข ทุกข์ โสมนัส
 โทมนัสไม่มี สมมติเรียกว่า อรูปสัตว์ และ อสัญญีสัตว์

นามแล้วปะยอมเป็นไปในภาพทั้ง ๓ ๆ ตกลงเป็นนาม ๑ รูป ๑ นามรูปปรากฏขึ้นเป็นเช่นนี้แล้วซึ่งอ่าวเกิดปัญญา, ที่มากำหนดครุอย่างนี้ เห็นจริงอย่างนี้ ซึ่งอ่าวรู้จักเกิด, ถ้าไปเห็นว่า สัตว์เกิด มนุษย์เกิด อย่างนี้ซึ่งอ่าว ไม่รู้จักเกิด จัดเป็นคนหลงในโลก เพราะเห็นไปโดยสติ คำที่ว่าสัตว์ ว่าบุคคล ว่าเทวดา ว่าพระมหา นี้เป็นคำสมมติบัญญัติเรียกกันตามโลกโวหาร เพื่อจะให้เข้าใจรู้กันง่าย ๆ เป็นของไม่จริงแท้, ที่จริงแท้นั้น นามรูป ประหนึ่งอันบุคคลເօາດີນມາปັນປິນຮູບໜຸ້ອ ຮູບກະຣາດເປັນຕົ້ນ ແລະສົມມຕີ ເຮີຍກວ່າ ໜຸ້ອ ວ່າກະຣາດເປັນຕົ້ນ ເພື່ອຈະໃຫ້ຮູ້ຈັກເຮີຍກັນໃຊ້ສອຍກັນง່າຍ ๆ ແລະຄວ່າໜຸ້ອ ວ່າກະຣາດເປັນຕົ້ນນັ້ນ ເປັນຂອງສົມມຕີ ໄນຈົງ ຂອງຈົງຄອງຢູ່ທີ່ດິນ ຜັນໄດ ຄວ່າ ສັດວິ, ວ່າ ບຸคຄລ, ວ່າເທວດາ, ວ່າພຣະມາ ນັ້ນ ກີ່ເປັນແຕ່ສົມມຕີ ໄນຈົງ ຂອງຈົງຄອງຢູ່ທີ່ນາມ ທີ່ຮູບ ແໜ້ອນກັນ ຜັນນັ້ນ

อนິ່ງ ຮດແລກເກວີຍນ ເມື່ອຍັງຄວບຄຸມກັນອູ່ ບຸคຄລກີ່ເຮີຍກວ່າຮດ ວ່າເກວີຍນ ດ້ວຍແລວ່າ ຮດແລກເກວີຍນນັ້ນ ອັນຜູ້ທີ່ນີ້ຜູ້ໄດ້ຮູ້ອກະຈາຍອອກເສີຍ ເປັນສ່ວນ ຈີ ເປັນແພນກ ຈີ ແລ້ວ ບຸคຄລກີ່ຫາເຮີຍກວ່າຮດ ວ່າເກວີຍນ ໄນ ຜັນໄດ ຮູບ ຄື່ອງຮ່າງກາຍນີ້ ເມື່ອຄວບຄຸມກັນຄຽບທັງອາກາຣ ๑๒ ມີ ເກສາ ເປັນຕົ້ນ ໂດກສົມມຕີເຮີຍກວ່າສັດວິ ວ່າບຸคຄລ ດ້ວຍແຍກກະຈາຍກັນອູ່ເປັນສ່ວນ ຈີ ເປັນພມສ່ວນ ๑ ແນສ່ວນ ๑ ເລີ່ມສ່ວນ ๑ ພິນສ່ວນ ๑ ທັນສ່ວນ ๑ ເປັນຕົ້ນແລ້ວ ອັນຜູ້ໄດ້ຜູ້ທີ່ນີ້ກໍ່ຫາເຮີຍກວ່າສັດວິ ວ່າບຸคຄລ ໄນ ປະນັ້ນ ພມຕັ້ງອູ່ທີ່ສຶກສະກິຈົງ ຕາກີໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກ ອູ້ ຂັນຕັ້ງອູ່ທີ່ວ່າທັງກາຍ ເວັນແຕ່ຝ່າມື່ອຝ່າເທົ່າ ມີຈົງ ຕາກີໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກອູ້ ເລີ່ມຕັ້ງອູ່ທີ່ປລາຍມື້ອ ປລາຍເທົ່າ ມີຈົງ ຕາກີໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກອູ້ ພິນຕັ້ງອູ່ເໜີອກະດູກຄາງ ເບື້ອງຕໍ່ເບື້ອງບນ ມີຈົງ ຕາກີໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກອູ້ ທັນຫຼຸມອູ່ທີ່ວ່າທັງກາຍ ມີຈົງ ຕາກີໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກອູ້ແຈ້ງ

ຕາໄດ້ເຫັນໜ່າຍື່ອນໄມ່ໄດ້ເຫັນ ຈິຕົກອູ້ໜ່າຍື່ອນໄມ່ຮູ້ ເຫດວ່າເຮົາທ່ານທັງປວງ ມາເຫັນເປັນສັດວິເປັນບຸคຄລ ມານີ້ກວ່າສັດວິ ວ່າບຸคຄລ ໄປເສີຍ ມານີ້ກວ່າ ພມ ແນ ເລີ່ມ ພິນ ທັນ ໄນ ໄໝ ເຫດວ່ານີ້ ຈຶ່ງວ່າ ຕາເຫັນໜ່າຍື່ອນໄມ່ເຫັນ ນີກ ໄປຕາມສົມມຕີ ຈຶ່ງເກີດຮັກ ເກີດຊິ່ງໜັກ ແລກັນ ດ້ວຍເຫັນ ຈິຕົກນີກໄປຕາມຕາ ຈິຕົກ ຈີ ໄປຕາມຈິຕ ປລ່ອຍວາງສົມມຕີເສີຍແລ້ວ ຄວາມຮັກ

ความซึ้งชังกันแลกันก็จะมีมาแต่ไหน ปล่อยยาวสมมติยังไม่ขาดตราบใด ก็จะต้องทนทุกข์ เกิด แก่ ตาย อญ্তราบนนั้น

ที่มา รู้เห็นตามของจริง คือ นามแครูป ปล่อยยาวสมมติเสียนี้แหล เป็นเหตุจะให้พ้นจากทุกข์ คือ เกิด แก่ ตาย ถึงจะละเอสมมติยังไม่ได้ขาด เป็นแต่ละได้ครู่หนึ่งขณะหนึ่งเท่านั้นก็เป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ และเป็นปัจจัยที่จะให้ละได้ขาดต่อไป

เพราะเหตุนั้น จำเป็นจะต้องศึกษาให้รู้จักของจริง คือ นามแครูป ครั้นรู้จักของจริงแล้ว พึงยึดไว้ ถือไว้ในของที่จริง ปล่อยยาวของที่ไม่จริง คือ สมมติเสีย ก็แล คำว่าเกิด ๆ นั้น ให้พึงสันนิษฐานทราบโดยว่า ไม่ใช่ไคร คือขันธ์ ๕ คือ อายตนะ ๖ คือ ธาตุ ๖ ย่นลงเป็นนามแครูป ๆ ที่ปรากฏขึ้นนั้นแล ซึ่งว่าเกิด นามแครูปที่ปรากฏขึ้นนั้น ถึงซึ่งสภาวะเก่าคร่าร่าໄไป ชำรุดทรุดโทรมผันแปรໄไป หาคงที่อยู่โดยปกติเหมือนเมื่อแรกตั้งขึ้นไม่

ซึ่งว่าชรา ความแก่ ปัญญาที่มากำหนดเห็นไปตามจริงอย่างนี้ ซึ่งว่ารู้จักชรา ถ้าเห็นไปนึกไปว่า เราแก่ สัตว์แก่ มนุษย์แก่ เทวดาแก่ เป็นต้น จะนี้แล้ว ซึ่งว่าไม่รู้จักชรา จัดเป็นคนหลง ถ้าเห็นไปตามของจริงว่า นามรูปเก่าคร่าร่าໄไป ไม่มีไครแก่ ดังนี้ ซึ่งว่ารู้จักชรา คำที่ว่า ชรา ๆ นั้น ให้นักประชัญพึงสันนิษฐานโดยว่า ไม่ใช่ไคร คือนามรูปที่ชำรุดวิบติแปรไป ๆ นี้แหล หรือเรียกว่าชรา

นามรูปที่วิบติแปรไป ๆ นั้น ถึงซึ่งสภาวะแตกต่างกันบ้าง ถ้ามาเห็นไปว่า สัตว์ตาย เรataly มนุษย์ตาย เทวดาตาย มารตาย พรหมตาย อย่างนี้ ซึ่งว่าไม่รู้จักตาย จัดเป็นคนหลง ถ้ามาเห็นมนึกไปว่า รูปแตก นามดับ ไม่มีไครตายอย่างนี้ ซึ่งว่ารู้จักตาย บัญญาที่มากำหนดรู้จักเกิด รู้เท่าต่อเกิด รู้จักแก่ รู้เท่าต่อความแก่ รู้จักตาย รู้เท่าต่อความตายนี้ บังเกิดขึ้นในกาลใด กาลนั้นย่อมมาลดราคา โทสะ โไมอะ ได้

กีรคະ ໂທສະ ໂມໝະ ຈັກບັງເກີດຂຶ້ນແລ້ວແລດາວເຈົ້າຢູ່ກົາສັຍ ສາກຸາຍທິຫຼວງ
ຄວາມເຫັນວ່າກາຍຂອງເຮົາ ເຮົາເກີດມາ ເຮົາແກ່ ເຮົາຕາຍ ດຳມາເຫັນ ໂດຍຄວາມເປັນຈິງວ່າ ໄມໜີ
ໃກຣເກີດ ໄມໜີໃກຣແກ່ ໄມໜີໃກຣຕາຍ ນາມຮູປປາກຸງຂຶ້ນຕ່າງໆ ນາມຮູປເກ່າຄໍ່າຄໍ່າໄປ
ຕ່າງໆ ນາມຮູປດັນທໍາລາຍໄປຕ່າງໆ ດັ່ງນີ້ແລ້ວ **ຮາກະ ໂທສະ ໂມໝະ** ກີເກີດຂຶ້ນໄມ່ໄດ້ ທີ່
ເກີດແລ້ວກີຈະຮະຈັບດັບໄປໃນຂະນັ້ນ

ອນື່ນເນື່ອກໍາຫັນຄນາມຮູປວ່າເປັນຕົວ ເກີດ ແກ່ ຕາຍ ແຈ້ງໃຈໜັດດັ່ງນີ້ແລ້ວ ພຶ້ງ
ມນລິກາຮະກະທຳໄວ້ໃນຈົດໃຫ້ເນື່ອງ ຈຸກອົບຍາບດ ເມື່ອໄມ່ໄດ້ອ່າຍນັ້ນ ໂດຍທີ່ສຸດ ຈະ
ກະທຳໄວ້ໃນໃຈ ໃຫ້ເຫັນຈິງແຈ້ງໜັດ ແຕ່ເພີຍວັນລະຄົ້ງ ທ່ານັ້ນກີເປັນກາຣີ ຈັດເປັນກຸລ
ອັນຍຶ່ງໃຫຍ່ ຂີວິຕີທີ່ເປັນອູ່ໃນວັນນັ້ນ ມີກຳໄຣ ໄມ່ຈາດຖຸນ ເພຣະຄວາມທີ່ມາຮູ້ຈົກປ້ຽງຈັກ
ນາມເກີດນັ້ນ ຜ້ອວ່າຮູ້ຈັກ **ອນຕຸຕາ** ເຫັນ **ອນຕຸຕາ** ອນຕຸຕານີ້ກີເປັນຮຣມມີອູ່ໃນໂລກ ໂດຍ
ຮຣມດາ ແຕ່ຈະຫາຜູ້ທີ່ຮູ້ແຈ້ງໜັດ ແລ້ວແລດຍົບຍົກບັນຍຸຕີບື້ນແສດງສ່ົ່ງສອນຜູ້ອື່ນ ໃຫ້ເຂົາໃຈ
ນັ້ນຍາກນັກ ແມ່ພະປັງຈເກພຸທະເຈົ້າທ່ານກີປະກອບດ້ວຍ **ອນຕຸຕາ** ແຈ້ງໜັດ ຈນໄດ້ຕຣັສ້ວູ້
ປັງເຈັກໂພທີ່ຢາມ ໂດຍລຳພັງພຣະອົງຄ ກີຍັງ ໄມ່ອາຈບັນຍຸຕີຍົກບື້ນແສດງສ່ົ່ງສອນຜູ້ອື່ນ ໄດ້
ນັກປຣາໝູ່ນອກຈາກພຣະປັງເຈັກພຸທະເຈົ້າແລ້ວ ທີ່ຈະໄດ້ເຫັນ **ອນຕຸຕາ** ແຈ້ງໜັດ ໂດຍລຳພັງ
ປັນຍຸາຕຸນ ໄດ້ນັ້ນໄມໜີ ໃນຂອ໊ທີ່ຈະສ່ົ່ງສອນຜູ້ອື່ນນັ້ນໄມ່ຕ້ອງວ່າ

ອນຕຸຕາ ນີ້ ຕ່ອພຣະອຣ້හັນຕໍ່ສົມມາສັນພຸທະເຈົ້າອຸບຕີເກີດຂຶ້ນໃນໂລກ ແສດງເປີດເພຍ
ໃຫ້ຕື່ນ ສັດວິ່ນທີ່ມີອຸປະນີສັຍຈຶ່ງໄດ້ຕຣັສ້ວູ້ຕາມ ແລ້ວສ່ົ່ງສອນຕ່ອ ຈາ ດຳໄມ່ມີອຸປະນີສັຍເສີຍແລ້ວ
ດຶງຈະໄດ້ຍືນໄດ້ພັງສັກເທົ່າໄດ້ ກີໄມ່ເຂົາໃຈ ໄມ່ຮູ້ຈັກ **ອນຕຸຕາ** ທີ່ເຮົາທ່ານນາໄດ້ຍືນໄດ້ພັງແລ້ວ
ຮູ້ຈັກ **ອນຕຸຕາ** ແຈ້ງໜັດ ໂດຍຄຽ່ງ ຂມະ ນີ້ພຣະມີອຸປະນີສັຍ ຄວາມທີ່ຈະມີຄວາມຍິນດີວ່າ ເປັນ
ລາກຂອງເຮົາ ອນື່ນຜູ້ເຫັນ ອນຕຸຕາ ນັ້ນ ໄດ້ຈື່ອວ່າເຫັນຮຣມອັນອຸດນສູງສຸດ ເພຣະ **ອນຕຸຕາ** ນີ້
ເປັນຮຣມອັນສູງ ເປັນຍອດຂອງຮຣມທີ່ປວງ ພຣະສັມມາສັນພຸທະເຈົ້າຕຣັສເທັນາສ່ົ່ງສອນ
ສັດວິ່ນທີ່ອຸບາຍວິທີຕ່າງ ກີເພື່ອຈະໄຫ້ຮູ້ຈັກ **ອນຕຸຕາ** ຜູ້ທີ່ເຫັນຮຣມອັນສູງສຸດ ຄື່ອ **ອນຕຸຕາ** ນີ້
ແມ່ຈະມີຂີວິຕເປັນອູ່ສັກວັນ ອົມປຣະເສຣີສູກວ່າຜູ້ທີ່ມີຂີວິຕອູ່ຮ່ອຍປີທີ່ມີໄດ້ເຫັນ **ອນຕຸຕາ**

สมค้วายพระพุทธภาษิตทรงตรัสไว้ว่า **โยจ วสุสสต ชีเว อปสุส ธรรมมุตุตาม บุคคลผู้ได้เมื่อมีเห็นซึ่งธรรมอันสูงสุด และพึงมีชีวิตเป็นอยู่ตตลอดร้อยปี เอกาห ชีวิต เสยโย ปสุสโต ธรรมมุตุตาม ชีวิตของบุคคลผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งธรรมอันสูงสุด จะเป็นอยู่ตตลอดวัน ๑ ย้อมประเสริฐกว่าชีวิตของผู้ที่ไม่เห็นธรรมเป็นอยู่ตตลอดร้อยปีนั้น**

เหตุไร พระผู้มีพระภาคจึงตรัสรดังนี้ เพราะว่าผู้ที่ไม่เห็นธรรม และมีชีวิต เป็นอยู่ตตลอดร้อยปีนั้น เป็นอยู่ด้วยความประมาท ปราศจากสติ ไม่มีสติระลึกรู้กุศล ธรรม บุคคลที่ประมาทนั้น ถึงจะมีชีวิตเป็นอยู่ พระองค์ก็ตรัสว่า เหมือนกับคนที่ตาย แล้ว เพราะเป็นอยู่ไม่มีประโยชน์อะไรแก่ตน บุคคลที่ได้เห็นธรรมแล่มีชีวิตเป็นอยู่วัน ๑ นั้น เป็นอยู่ด้วยปัญญาประกอบไปด้วยผลประโยชน์แก่ตน และชื่อว่าเป็นคนไม่ประมาท

ผู้ที่ไม่ประมาทนั้น ถึงจะตายไป ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย เพราะเป็นผู้มีที่กำหนด ถึงคราวนั้นสมัยนั้นจักพ้นทุกข์ กือผู้ที่ไม่ประมาทนั้น มาเจริญลักษณะแห่งความไม่ประมาทแล้ว จักระทำให้แจ้งซึ่งมรรคแลผล จักเกิดในสุคติกพือกชาตินั่ง หรือ ๒ ชาติ อย่างชาเพียง ๗ ชาติเท่านั้น ก็จักพ้นจากสังสารทุกข์ เหตุฉะนี้ ผู้ที่ไม่ประมาท ถึงจะตายไป จึงชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย

เมื่อนักปรัชญาได้ทราบบรรณพุทธชาดิบายฉบับนี้ ควรจะเป็นผู้ไม่ประมาท หนั่น มีสติระลึกถึงธรรมอันสูงสุด กือ อนตุตา กำหนดรู้ ชาติ ความเกิด อนิจเมื่อรู้จักความเกิดว่า นามรูปเป็นตัวเกิดดังนั้นแล้ว เมื่อยามทุกข์ภัยอย่างใดอย่างหนึ่งบังเกิดขึ้น อย่าโทษเอากิริ ให้โทษເเอกสารความเกิด

พระเกิตมาจึงต้องทุกข์ภัยต่าง ๆ ต้องเข้าค่า เขาว่า ต้องติดเครื่องของจำ ต้องประหารม้าฟันต่าง ๆ ก็พระเกิตมา

จำต้องแสวงหาอาหาร แลผ้าหุ่งห่ม เครื่องประจำกาย ทนลม ทนแดด ทนฝน อดหลับ อดนอน ยุ่รื้นกัด เพราะแสวงหาอาหารเป็นต้นนี้ ก็พระเกิดมา

จะต้องเป็นหนึ่ง เป็นข้าให้เขาใช้สอย เป็นไปในอำนาจแห่งท่านผู้อื่น ได้ความเจ็บอกเจ็บใจต่าง ๆ ก็พระเกิดมา

จะต้องไปรบทัพจังศึก พลัดพรากจากที่อยู่ที่อาศัย และคนเป็นที่รักไป ก็พระเกิดมา

จะต้องเป็นคนอนาคต ยากจนเที่ยวขอทานเข้าตามถนนหนทาง กระಡดร้อน ทนทุกข์ลำบากยากเหนื่อย ไม่ใครจะมีใครให้อด ๆ อยาก ๆ อิ่มบ้าง ไม่อิ่มบ้าง ก็พระเกิดมา

จะต้องเสร้ำโศกรำไร ทุกข์กายทุกข์ใจ กับแก่นจิต เพราะความวิปริตและทุกข์ธรรมอันหนึ่งอันใดถูกต้อง คือต้องราชภัย พระเจ้าแผ่นดินริบราชฐาน ข้าวของเงินทองเหล้าเรือนที่นาที่สวน จำกองເງິນຕື່ຜ່າພົນ หรือต้องໂຈຮັກຍົກຄືກັຍ ອຸທກັຍ ຖຸພົກຂກັຍ ต่าง ๆ ก็พระเกิดมา

จะต้องชราครร่า รูปกายวิบติแปรผัน เกษาหงอก พังก์โยกคลอนหักหลุด ผิวนังเที่ยวแหงหดหู่ มำสໍเหลวหาย่อนยาน ແດວເئັນບື້ສະພົ່ງ ຈັກມູນືດ ໂສຕຕິງ ຈຸນົກ ດັດ ໄມຮູກລື່ນ ຂົວຫາປ່າເຊືອນ ກາຍເປັນເຫັນຈາໄມ່ໄກຮູ້ສັນຜັສ ຈິຕເຝືອນຫລັງ ສຕິໄມ່ມັ້ນຄົງ ກີ່พระเกิดมา

จะມີອາພາຫເຈັບໄຂ້ເກີດຂຶ້ນ ເບີຍດເບີຍນກາຍต่าง ๆ ຄື່ອ ເຈັບຕາ ເຈັບຫຼູ ເຈັບຈຸນົກ ເຈັບລື່ນ ເຈັບຟິນ ເຈັບສີຍະ ເຈັບປາ ເປັນໂຮຄຫອນ ໂຣຄຫວັດ ໂຣຄຫູບພອມ ໂຣຄໃນທ້ອງຕ່າງໆ ໂຣຄສລບແນ່ນື່ງ ໂຣຄລຽກ ໂຣຄຈຸກເສີຍດ ໂຣຄໃນຂ້ອ ໂຣຄເຮືອນ ໂຣຄຕ່ອມພິຍ ໂຣຄເກລື້ອນ ກລາກ ຮຶດດ້ານ ຮຶດເປື່ອຍ ໂຣຄທີ່ຄມອງຄ່ອງ ບ້າໜູ ໂຣຄວັນພະພິກາຮ ເປັນເມື່ດ ເປັນຜົນ ໂຣຄ

เกิดแต่โลหิต เกิดแต่ดี เกิดแต่เสมอ ใจ เกิดแต่ลม เกิดแต่ดูด โรคอุจาระปัสสาวะพิการ โรคเกิดแต่บริหารกายไม่เสมอ โรคเกิดแต่ความเพียรแห่งตนแล้วผู้อื่น โรคเกิดแต่กรรมวินาทีต่าง ๆ อย่างต่าง ความไม่สบายอันมีขึ้นด้วยเย็นนัก และร้อนนัก อยากข้าว อยากน้ำ ถ่ายอุจาระปัสสาวะ

อาพาธเหล่านี้แต่ละอย่าง ๆ บังเกิดขึ้น ล้วนเป็นภัยเบี่ยงกายให้ได้ทุกข์ จะมีมา ก็เพราะ ชาติความเกิดเป็นนามรูป ผลกระทบความตายชีวิตินทรีย์ขาดแตกไป อันตรธาน ไป ทิ้งรูปกายไว้ในที่นั้น ๆ จะมีมา ก็ เพราะเกิดเป็นนามรูป ถ้าไม่เกิดมาแล้ว ไหหนเลย จะต้องทุกข์ต้องภัยเหล่าที่พร瑄นามานี้

ความเกิดเป็นของชั่ว ไม่ดี เพราะเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ แห่งเวทนាក่อ ฯ ควรจะ คิดหาดหมายเบื้องหน้าย พิจารณาให้เห็นโทษในความเกิดแล้เกลียดชัง ปล่อยวางความ เกิดเสีย

แต่โทษในความเกิดนั้น ไม่ค่อยจะมีคราวเห็น เห็นแต่โทษในพยาธิแล้วผลกระทบ ถึงโทษชราเล่าก็ยากที่ผู้จะเห็น ต่อเมื่อชรา ความย่อຍับแห่งรูปกาย เสื่อมถอยกำลัง จนถึงลูกนั่ง ไม่ครรช ให้มาถึงขาแก่ตน จึงจะเห็นว่า ชราเป็นของชั่ว ว่าเมื่อแต่ก่อน รูปกายก็สดใส่งดงาม จะลูกนั่งเดินไปก็รวดเร็ว ทางไกคล ฯ ก็ไปได้ จะทำสิ่งใดก็ทำได้ ตามใจปรารถนา เดียวโน้นขัดไปทุกอย่าง เพราะชรามาถึง ผู้ที่จะเห็นโทษชราเมื่อคราว มาถึงขาแก่ตน โดยนัยนี้ ก็น้อยตัว ต่อผู้ที่มีสติระลึกตรึกตรองพิจารณาไป จึงจะเห็น โทษชรา

บุคคลบางพวก รูปกายชราอยู่ยัง ผนหอก พื้นหัก อายุถึงหกสิบ เจ็ดสิบ แปดสิบ แล้วก็มิได้เห็นโทษชรา แล้วมิได้คิดถึงตัวว่าเราแก่แล้ว ปรากฏเป็นคนมักโกรก มักโกรช มักหลง อิจฉาริษยา เป็นภัยเบี่ยงผู้อื่นให้ได้รับทุกข์อย่างใด ก็คงที่อยู่อย่างนั้น จิตโกรก จิตโกรช จิตหลง จิตอิจฉาริษยา หายอยู่ยังเสื่อมไปตามรูปกายไม่ แล้วผู้นั้นก็

มิได้บรรเทาด้วยความโลก ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา ให้เสื่อมถอยน้อย
เบาบางลงจากสันดาน ถึงจะได้ยินได้ฟังธรรมอยู่เนื่อง ๆ ก็เป็นแต่สักว่าฟัง หาคิดจะจำ
ข้อธรรมที่สำคัญเป็นแก่นสาร ไว้ปฏิบัติดับกิเลสในสันดานไม่ บางทีฟังจำได้แต่ไม่
ปฏิบัติ ไม่ได้นึกน้อมนำธรรมที่ตนจำได้ไว้ในใจ หรือปฏิบัติอยู่บ้าง นึกน้อมกระทำ
ธรรมไว้ในใจอยู่บ้าง แต่เมื่อยามเป็นปกติยังไม่มีเหตุการณ์ กือ **โลกะ โภสະ โนหะ**
อิจฉาริษยา ยังไม่เกิดขึ้น ครั้น **โลกะ โภสະ โนหะ อิจฉาริษยา** บังเกิดขึ้นแล้ว ก็ปล่อย
เต็มตามกำลังของความโลก ความโกรธ ความหลง และความอิจฉาริษยา ที่บังเกิดขึ้น
นั้น

บางทีตน **โลก โกรธ หลง อิจฉาริษยา** ก็พ่ออยู่แล้ว ยังมิหนำซ้ำชักชวนผู้อื่น
ให้โลก ให้โกรธ ให้หลง ให้อิจฉาริษยา ไปตามตนอีกเล่า เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ เพราะไม่
เห็นโทยชรา ไม่คิดถึงตัวว่าตนชรา จะป่วยกล่าวไปไยกถึงผู้ที่ยังตั้งอยู่ในปฐมวัย ชราอย่าง
ไม่มาถึง รูปกายก็ยังบริบูรณ์อยู่ จะมาเห็นโทยชรา จะคิดถึงตัวว่าชราแล้ว แต่ผู้ที่ชรา²
มาถึงแล้ว ยังไม่เห็นโทยชรา ยังไม่คิดถึงตัวว่าชรา เหตุจะนี้จึงว่า โทยชราనี้เห็นยาก
ยากที่จะมีผู้แสวงเห็น

แต่โทยของพยาธิ ความเจ็บไข้ แลโทยของมรณะ ความตายนั้น เห็นง่ายกว่า
โทยชรา โทยชรานั้นไม่ครรั่จะมีครกแล้ว ไม่เหมือนดังความเจ็บไข้แลความตาย ความ
เจ็บไข้แลความตายนั้นมีผู้กลัวมากนัก เพราะพยาธิความเจ็บไข้บังเกิดขึ้นย่อมไม่มี
ความสุข เสวยแต่ทุกเวทนาก่ออย่างเดียว เมื่อความตายมาถึง ชีวิตเลี้ยงรูปนามก็ขาด รูป
ก็แตก นามก็ดับ nondual อยู่เหมือนท่อนไม้ท่อนฟืน ไม่มีอำนาจอะไร 功德จะกัด สุนัข
จะแย่ง แร้งจะทึ่ง กากจะจิก ก็นิ่ง ใจจะเหยียบยำข้ามไปข้ามมากนิ่ง ใจจะยกจะหาม
เอ้าไปทึ่งในที่โสโคрокไม่สามารถก์แนย หรือใจจะค่า จะว่า จะทุบ จะตี จะประหาร
สับฟันให้เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ก็นิ่ง

ไม่เหมือนเมื่อยามมีชีวิตเป็นอยู่ จนชั้นมดจะกัด ยุงจะกิน รึ้นจะไถ่ หรือไคร ว่าให้ไม่ชอบใจ ก็โทรศัพท์คือหมายมั่น พยาบาทของเรว หาอุบາຍประทุร้ายได้ความ ลิบหายต่าง ๆ รูปแตกนามดับแล้วก็ตกลงเป็นราคเดียวกัน ทั้งไฟร์ทั้งผู้ดี มิได้มี อำนาจอะไร

อนึ่งเมื่อพยาธิเจ็บไข้บังเกิดขึ้น ได้ทุกเวทนา ก็ยังได้เห็นหน้าญาติเพ่าพันธุ์ มิตรสหายอันเป็นที่รักเจริญจิตอยู่บ้าง และยังจะคิดขับขยายทำนุญกุศลได้บ้าง

พยาธินี้นั่นถึงสัตว์จะกลัวมากก็ยังไม่เท่ามารณะ ความตายนี้สัตว์กลัวยิ่งนัก เพราะสัตว์มีชีวิตเป็นที่รักยิ่งกว่าสิ่งอื่น และความตายนี้มีมาถึงเข้าแล้ว สารพัดจะต้อง ஸละต้องวิโยค พลัดพรากจากสัตว์แลสังขาร อันเป็นที่รักเจริญใจทั้งสิ้นทุกสิ่งทุก ประการ เหตุดังนั้น ความตายนี้สัตว์จึงกลัวมาก เป็นทุกข์ภัยอย่างใหญ่ของสัตว์ ทั้งหลายทั้งปวง ก็ผู้ที่จะเห็นโทยเห็นทุกข์ในพยาธิแลมรณะ จะสะดึงกลัวต่อพยาธ และมารณะนี้ ก็เมื่อยามมาถึงเข้าแก่ตน หรือเห็นคนอื่นเขาเจ็บไข้ตามกันกลุ่ม ๆ ถึง เห็นโทย ทุกข์ภัยในพยาธิแลมรณะ ร้อนใจกลัวจะต้องเจ็บต้องตายเหมือนเขาบ้าง

หรือเมื่อครั้งปีรากา มือหัวตกรโคบังเกิดขึ้น คนต้องโรคตายมากนัก ผู้ที่ เห็นเขาเจ็บตายไปอย่างนั้น ก็หวาดหวั่นพรั่นตัวกลัวจะต้องเจ็บต้องตายไปบ้าง พากัน ทำบุญให้ทาน ทำการกุศลต่าง ๆ เพื่อจะห้ามกันความตาย หรือเพื่อจะตายไป บุญกุศล นั้นจะได้เป็นของตัวติดตามไปให้ได้ความสุขในเบื้องหน้า บางพวกรู้ว่านานบ่อมพำ ฯ เพื่อจะกันตาย ครั้นท่องลั่นจือกขึ้นมาก็ตกใจหน้าสลด คิดว่าเราเห็นจะตายคราวนี้ เป็นแน่ บางพวkmีคนเป็นที่รักจากไปเสียในที่อื่นกรองไว้ร่าไรคิดถึงกัน บางพวกร ที่ยวนมนต์ประสงค์ไปสวามนต์นั้นเช้า บางพวกรกนิมนต์พระมารับสังฆภัตต์แลอุเทส ภัตต์เป็นต้น คราวนั้นพระภิกษุสงฆ์ตามบึงบาง และภิกษุสงฆ์ในบ้านในเมืองรำรวยนัก จนไม่มีท้องจะใส่ เพราะมีผู้เข้าทำบุญให้ทานมาก ครั้นอหัวตกรโคดังนี้บลง

พระภิกษุกือดโซ่ไป เพลางเข้า ๆ ออกเที่ยวบินทางอากาศไม่ใครจะพอจัน ท่านที่มีอุปถัมภากลุ่มอยู่ไกล ๆ ก็พอยังช่วง ท่านที่ไม่มีอุปถัมภากลุ่มอยู่ หรือมีอยู่เสียไกล ก็ลำบาก เพราะไม่ใครจะมีผู้ทำบุญ

ผู้ที่จะทำบุญกุศลและเหลียวแลดูพระ จะนับถือพระเป็นที่พึ่งเป็นที่รักลึกซึ้น ก็เมื่อยามทุกข์ภัยบังเกิดขึ้น หรือเมื่อแก่ทุพพลจวนจะใกล้ตาย หรือเมื่อยามเจ็บหนักจวนจะแตกดับ หรือเมื่อยามความตายใกล้จะถึงเข้า ยามปกติเป็นสุขสบายอยู่แล้ว ผู้ที่จะเหลียวหน้ามาดูพระ และนับถือพระเป็นที่พึ่ง แล้วคิดจะทำบุญทำกุศลนั้นน้อยนัก ร้อยส่วนจะได้สักส่วน ๑ ก็ทั้งยาก เว้นเสียแต่ผู้ที่ไม่ประมาทมีสติคิดอยู่เสมอว่า เราจะต้องทุกข์ต้องภัย จะต้องแก่ จะต้องเจ็บ จะต้องตาย สิ่งอื่นไม่เป็นของเรา บุญบางนี้แหลกเป็นของเรา อันนี้ก็เป็นธรรมชาติของสัตว์ผู้เป็นปุถุชน มีสันดานหนาไปด้วย กิเลส ใช่แต่จะมีแต่ในกาลเดียวนี้ก็หาไม่ ถึงในกาลที่ล่วงไปแล้วก็เป็นอย่างนี้ กาลต่อไปข้างหน้าก็จักเป็นอย่างนี้เหมือนกัน

แต่ถึงกระนั้นแล้ว เมื่อยามทุกข์ภัยมาถึงบังเกิดขึ้น หรือเมื่อความชรา พยาธิมรณะ ครอบงำ และเหลียวดูพระ เห็นคุณพระนับถือพระ กระทำบุญกุศลก็เป็นการดี ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท และชื่อว่าเป็นผู้รักษาไว้ซึ่งตน ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท และรักษาไว้ซึ่งตนนั้น ก็แต่บุคคลที่รักษาตน ผู้ที่ไม่รักษาตนแล้ว ย่อมเป็นผู้ประมาทหารักษาซึ่งตนไม่ ผู้ที่รักษาตนนั้น ย่อมรักษาไว้ซึ่งตนในวัยทั้ง ๓ เมื่อรักษาตนในวัยทั้ง ๓ ไม่ได้ ก็ย่อมจะรักษาซึ่งตนในวัยอันได้อันหนึ่ง เมื่อเราท่านทั้งปวงมีความรักตน อยากให้ตนได้ความสุข ไม่อยากให้ทุกข์มาถึงแก่ตนแล้ว จำจะต้องเป็นผู้ไม่ประมาทรักษาไว้ซึ่งตน เมื่อจะรักษาไว้ซึ่งตนนั้น พึงปฏิบัติตามนัยพุทธภায়িตตรัสรเทคโนโลยีที่ว่า :-

อตุตานลุเจ ย ชลุญา รกุเบยุ น ສุรกุขิต

ติณุณมณุณุষตร ยาม ปฏิชุคุเบยุ ปณุทิโต

อธิบายความในพระคตาว่า

ถ้าว่าบุคคลพึงรู้ซึ่งตนว่าเป็นที่รักใช้รู้ บุคคลผู้นั้นพึงรักษาซึ่งตนนั้นให้เป็นตน อันตนรักษาไว้ดี ก cioè ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้รักษาตนดีด้วยอุบayaอันใด ก็พึงรักษาตนนั้นด้วยอุบayaนั้น พระอรรถกถาจารย์สังวรณนาวา ถ้าบุคคลผู้เป็นคุหัสสติคิดว่า เราจะรักษาตน เข้าไปปัংহห้องปิดประตูลั่นกลอนแลถึงพร้อมด้วยอารักษากา แม้จะอยู่พื้นเบื้องบนปราสาทใช้รู้ ก็ไม่ชื่อว่ารักษาซึ่งตน

ฝ่ายบรรพชิตเม็จฉอยู่ในถ้าที่มีบานประตูปิดเปิด ปิดเสียอยู่ในที่นั้น ด้วยคิดว่าเราจะรักษาซึ่งตนดังนี้ ก็ไม่ชื่อว่ารักษาตนซึ่งตน

ผู้ที่เป็นคุหัสสติ เมื่อทำบุญกุศล มีบำเพ็ญทานรักษาศีลเป็นต้น ตามกำลัง ก็หรือบรรพชิต เมื่อถึงชั่งอันหวานขวยในวัตรปฏิบัติแลบริยติการเล่าเรียน และการทำไว้ในใจซึ่งกรรมฐานภavana ย่อมชื่อว่ารักษาซึ่งตน

เมื่อไม่อาจปฏิบัติอย่างนี้ได้ในวัยทั้ง ๓ ผู้เป็นบัณฑิตพึงปฏิบัติชำระซึ่งตนในวันอันใดอันหนึ่ง ถ้าหากว่า บุคคลที่เป็นคุหัสสติครอบครองเรือนในปฐมวัย ไม่อาจกระทำกุศล เหตุตนยังหวานขวยในกิจการเพื่อจะยังทรัพย์สินให้เกิดขึ้นอยู่ ในมัชลมินวัยพึงเป็นผู้ไม่ประมาท กระทำบุญกุศล ถ้าในมัชลมินวัยยังเลี้ยงบุตรภรรยา ไม่อาจกระทำบุญกุศล ได้ใช้รู้ ในปัจจุบันวัยพึงรีบกระทำกุศลเสียที่เดียว แม้ปฏิบัติได้อย่างนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้รักษาซึ่งตน เมื่อไม่กระทำอย่างนี้ ไม่ชื่อว่ารักตน ชื่อว่ากระทำตนให้มีอบายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

ฝ่ายบรรพชิต ถ้าในปฐมวัยมัวเล่าเรียนกระทำการท่องบ่นจำทรงบอกกล่าว และกระทำวัตรปฏิบัติแก่พระอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้น ถึงซึ่งความประมาโทยู่ใช้รู้ ในมัชลมินวัยพึงเป็นผู้ไม่ประมาท เกริญสมณธรรม ถ้าในมัชลมินวัยยังไคร่ถามเนื้อความแล้วข้อวินิจฉัยเหตุอันใช่เหตุแห่งปริยติที่ตนเล่าเรียนในปฐมวัย ถึงซึ่งความประมาโทยู่ ใน

ปัจจินิวัย พึงเป็นผู้ไม่ประมาทเจริญสมณธรรม เมื่อปฏิบัติอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้รักซึ่งตน
เมื่อไม่ปฏิบัติอย่างนี้ ไม่ชื่อว่ารักตน ย่อมจะทำตนให้เดือดร้อนเนื่อง ๆ ในภายหลัง
โดยนัยพุทธภायิตและอรรถกถาจารย์แสดงไว่นะนี่

เหตุดังนั้น สาڑุชนลับปบุรุษพึงปฏิบัติให้ชื่อว่าเป็นอันรักตน ประกอบการ
กุศล และศึกษาให้รู้จักราชี ธรรมะ มนธรรมะ

โดยนัยที่วิสัยนามาฉะนี้ ॥

“

ผู้มาได้เกิดเป็นมนุษย์พบ
พระพุทธศาสนาแล้ว ไม่ปฏิบัติ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้
นั้นเป็นคนนอกศาสนาแล้ว เสียทีที่
เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา
นี้ทีเดียว

”

มรโณบาย

สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ)

วัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

สาڑูชนทั้งปวง แต่บรรดาที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงทราบทั่ว กันว่า อาการตายของมหาชนทั้งสิ้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ ตายปราศจากองค์ ๔ เรียกว่า ตายอนาคตหาที่พึงมิได้ อย่างหนึ่ง ตายพร้อมด้วยองค์ ๔ เรียกว่า ตายไม่อนาคตาประกอบด้วยที่พึงอย่างหนึ่ง
รวมกันเป็น ๒ อย่างด้วยกัน

องค์ ๔ นั้นคือ ละห่วงไยภายนอก คือ วิญญาณกับทรัพย์ อวิญญาณกับทรัพย์เสียได้ อย่างหนึ่ง ละห่วงไยภัยในคือ เห็นจริงว่า นามรูปเกิดขึ้นแล้วนามดับรูปแตกไป เพิกเฉยเสียได้อย่างหนึ่ง ประภถึงทางศีลภารณะของตนแล้ว เกิดความปีติอิ่มใจ ซึ่งว่า ละนิรัน्त์ได้อย่างหนึ่ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เป็นที่พึงของตน ก็เห็นว่า เป็นที่พึงได้จริงๆ ไม่มีความสังสัยอย่างหนึ่ง

รวมเป็นองค์ ๔ ด้วยกันดังนี้

เมื่อจะตายให้นึกว่า ภัยมันจะแตก วิญญาณนี้มันจะดับ เป็นของไม่เที่ยง ไม่ใช่ของ เรา ไม่มีใครตาย นามดับรูปแตกต่างหาก

เมื่อจะตายนึกให้เห็นใจไว้เป็นกลาง ไม่ยินดีต่อความเป็น ไม่กลัวต่อความตาย เมื่อทำใจได้ดังนี้ เป็นเอกที่เดียว

ปัญญาขันธ์ แปลว่า ขันธ์ & คือ รูปขันธ์ ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑ สังขารขันธ์ ๑ วิญญาณขันธ์ ๑ รวมเป็นขันธ์ ๕ ด้วยกัน

นี่แหล่งจัดเป็นตัวทุกข์ ขันธ์ทั้ง ๕ นี้เป็นปริญญาตัพพธรรม คือ เป็นธรรมควรที่สัตว์จะต้องกำหนดครรชีเสียให้จงได้ ทุกข์อริยสัจ จบ

อวิชา ความที่ไม่รู้ว่าเบญญาขันธ์เป็นทุกข์ ตัณหาจึงได้หลงรักหลงใคร์ หลงอยากได้ซึ่งภาวะ คือ ความอยากมีอยากรู้เป็นในกพ อันจะบังเกิดต่อๆ ไป ท่านเรียกว่า อุปตติกพ คือ เบญญาขันธ์นั้นเอง นี่แล้วจัดเป็นตัวสมุทัย คือ เป็นเหตุที่จะก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น

อวิชาภาวะตัณหา ทั้งสามนี้เป็นปathaตัพพธรรม คือ เป็นธรรมควรที่สัตว์จะต้องஸละ ละวางเสียให้จงได้

ทุกข์สมุทัยอริยสัจ จบ

วิชา ความรู้ที่ว่าขันธ์ทั้ง ๕ เป็นทุกข์และรู้ว่า อวิชาภาวะตัณหา เป็นสมุทัย รู้แจ้งชัด ดังนี้แล้วก็วิมุตติ สละละเสีย ปล่อยเสีย วางเสีย ไม่ยินดี รักใคร์ ไม่ดื่นرنอยากได้ ด้วย ตัณหาไม่ถือว่าตัวตน ด้วยทิฏฐิว่า นั่นตัวเรา นี่แล้วจัดเป็นนิโรหความดับทุกข์ วิชาภัย วิมุตตินี้เป็นสัจจิกาตัพพธรรม ว่าเป็นธรรมควรที่สัตว์จะต้องให้เกิดมีขึ้นให้จงได้

ทุกข์นิโรหามินีปฏิปทาอริยสัจ จบ

ถ้าไข่นักพักใหญ่มีความเวทนากล้านก ให้เจาเวทนาเป็นอารมณ์ให้ทำในใจว่า เวทนาอาศัยสัมผัสเกิดขึ้นมันจะดับ เวทนาต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ของเรา แล้วพุดยกย่องสรรเสริญว่า ในศาสนาก็เป็นยอดอยู่เท่านี้เป็นของสำคัญนัก ไคร อุตสาห์ศึกษาในวิชานี้เป็นวิชาประเสริฐ

samaichi มี ๒

อุปจารสมາธิ ๑ อัปปนาสมາธิ ๑ เป็น ๒ ดังนี้

อธิบายว่า สาธุชนเมื่อจะเจริญกัมมัฏฐานอันใดมีอารมณ์หยาบ กัมมัฏฐานนั้นท่านจัดว่าเป็นอัปปนาสมາธิ

กัมมัฏฐานใดมีอารมณ์ละเอียด กัมมัฏฐานนั้นท่านจัดว่าเป็นอุปจารสมາธิ ท่านจึงจัดเอกสารสิญ ๑๐ องคุณ ๑๐ อนุสติ เอาแต่ ๒ คือ กายคตاسติ アナปานสติ อัปปมัณฑุญา ๔ รวมเป็น ๒๖ ดังนี้ ท่านจัดเป็นฝ่ายข้างอัปปนาสมາธิ ยังอนุสติอิก ๘ กับจตุชาตุวัตถุ ๑ อาหารปรภิกุลสัญญา ๑ อรูป ๔ รวมเป็น ๑๔ ก็กัมมัฏฐาน ๑๔ นี้ท่านจัดเป็นฝ่ายข้างอุปจารสมາธิ

จะว่าด้วยอุปจารสมາธิก่อน

อุปจารสมາธินั้น ต้องอยู่ไม่นาน มีอาการเหมือนทรงกระทำสอนยืน ยืนไม่สูงมั่น ยืนอยู่ได้ไม่นาน อิกอย่างหนึ่งอุปจารสมາธินี้ ท่านเปรียบเหมือนบุคคลที่เลี้ยงไม่ไว้ ไม่ต้องอยู่ได้นานๆ ก็ฝ่ายข้างอัปปนาสมາธินั้น แนวเนื่องอยู่กับอารมณ์ประกายตั้งอยู่นานๆ มีอาการเหมือนทรงกระทำที่ยืนมั่นๆ นั้น ย่อมอยู่ได้นานๆ ตามประสงค์

สมາธิ ๒ ประการนี้ เรียกว่า จิตติวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของจิต เป็นบทของวิปัสสนา

วันหนึ่ง ท่านว่า ศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังมีความอัศจรรย์อยู่ แต่ไม่มีผู้ปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ถึง ถ้าปฏิบัติจริงๆ ก็ยังประกายเป็นตั้งคงปานได้ คือ ละกิเลสได้ครู่หนึ่งพักหนึ่งขณะหนึ่ง ต่อได้มาanjing จะเป็นวิขัมภานปาน คือ ละกิเลสได้นานๆ

ต่ออธิยมරคบังเกิดจึงจะเป็นสมุจเหลปahan

วันหนึ่ง ปรารถึงความตายว่า ความตายนี้ไม่รู้ตัวด้วยกันหมด ไม่ว่าใคร เร่งเตรียมตัวตายเดิน แล้วท่านว่าอย่างไร จึงจะเรียกว่าเตรียมตัวตาย จะทำอย่างไร ทำให้เห็นว่าตัวตนไม่มี นั่นแหล่ะเรียกว่าเตรียมตัวตายล่ะ เรียกว่า อนัตตา

แล้วท่านถามต่อไปว่า รู้อวิชาแล้วหรือ พระเรียนว่า ทราบแล้ว ท่านว่าถ้าไม่รู้จัก อวิชาแล้วหรือ พระเรียนว่า ทราบแล้ว ท่านว่าถ้าไม่รู้จักอวิชาเต็มที่แล้ว อวิชานี้ครอบหมุดทั้งสามภพ

อวิชานี้แหละเอีดกว่าโนะ โนะนั้นหมาย พระโนะนั้นทำแต่บาป ห้ามนุญ วิชานั้นทำแต่บุญห้ามบาป อวิชานั้นโง่ไม่รู้วิเศษก็เมื่อว่า ทำบุญแล้วมันก็ให้ก่อเกิด เพราะว่าอวิชาเป็นปัจจัยแก่สังขาร ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็เป็นทุกข์ ต่อไม่เกิดจึงจะเป็นสุข หมุดบุญหมุดบาปจึงจะเป็นสุข

ทำอย่างไรจึงจะหมด บุญ บาป

ก็อย่าให้มันมีตัวซึ่ง ก็ใครเล่ามันจะเสวย บุญ บาป สมด้วยเทคโนโลยาว่า สิ่งใดเป็นไป ด้วยความก่อเกิดแล้ว ไม่เป็นธรรมเป็นวินัยเป็นศาสนาของพระตถาคต

วันหนึ่ง ท่านแสดงว่า จะรู้จักของ ส สิ่งคือ พระพุทธ ธรรม สงฆ์ นี้ รู้จักยากนัก รู้แต่ชื่อ จำได้แต่ชื่อ เปริยบเหมือนคนตามมีด ธรรมค่าคนตามมีดนั้น เมื่อมีผู้จับมือไปลูบเข้าที่ตัวซ้างม้าก็จำไว้ได้ ครั้นตอนไปพบปะลูกต้องลูบคลำ เข้าที่หลังก็จำได้ว่านี่ ซ้าง ม้า รู้แต่เท่านั้น ที่จะรู้ว่า ซ้าง ม้า นั้น รูปพรรณสันฐานอวิยะน้อยใหญ่อย่างนั้นๆ ไม่รู้ เมมื่อกัน คนที่ไม่มีปัญญา นั้นเขาเรียกว่า อันจะ แปลว่า คนมีด ถ้ามีปัญญาเขาเรียกว่า จักบุมา แปลว่า มีตา คือ ปัญญา

แล้วท่านว่าบุญอยู่ที่ไหน พระเรียนว่า อยู่ที่ใจ

ท่านว่า ไม่ถูก ไปหาใหม่ เรียกว่าหาไม่ได้ ท่านว่าบุญก็ที่สติ ถ้าจะลีกตรีกอยู่ใน อารมณ์ที่ควรจะลีก ที่ควรตรีกแล้วก็เป็นบุญอยู่เสมอ ถ้าปล่อยสติเสียทางสติเสีย บำปกี้เข้า ได้ ก็การที่จะลีกตรีกนั้น จำเพาะให้จะลีกให้ตรีกอยู่ ๔ อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม

เมื่อจะลีกถึงกายก็เป็นกายานุปัสสนาสติปัญญา เมื่อจะลีกถึงเวทนาจิตธรรม ก็เป็น เวทนานุปัสสนาสติปัญญา จิตตานุปัสสนาสติปัญญา ทั้มนานุปัสสนาสติปัญญา ว่าด้วย ธรรมในที่นี่ ธรรมข้างดีประสงค์เอ้าโพชลังก์ ธรรมข้างชั่วประสงค์เออนิวรณ์ นี่แหละจะ ลีกจะตรีก ก็จะลีกก็ตรีกใน ๔ อย่างดังว่ามานี้ จึงเป็นสติปัญญา ๔

เมื่อจะลีกอยู่ใน ๔ อย่างนี้แล้ว บำปจะมีมาแต่ที่ไหน

คราวหนึ่งท่านประภาว่า ถ้าเห็นจริงเสียแล้วก็จะดีๆ นี่มีอาการเหมือนนานรู้้มผล มะพร้าว พอกเราทั้งหมดสวัสดิ์ไป ไม่เห็นจริงๆ เพราะอะไรไม่เห็นจริง เพราะไม่ ถ้า เห็นจริงเสียว่าไม่ใช่ครีแล้ว ก็หายไป เรียกว่าวิชชา ตามแต่จะเห็นเดินเห็นเป็นขันธ์ก์ตาม ฐานุก์ตาม อายตนะก์ตาม นามรูปก์ตาม อาการ ๓๒ ก็ตาม เมื่อognกันหมดทั้ง ๓ ภพ ไม่มี อะไร

เมื่อเห็นแล้วก็มีความเย็นเป็นสุขกันเท่านั้น สามัญญาสัตว์ทั้งสิ้น เห็นว่าอย่างเป็น ทุกข์ มนุษย์ จกามาวจร รูป อรูป เป็นสุข แต่พระพุทธเจ้าองค์เดียวเท่านั้น และเห็นว่าเป็น ทุกข์ สัตว์ทั้งสิ้นไม่เห็นเลยว่าเป็นทุกข์ พระองค์ตรัสว่า ชาติปี ทุกขา เกิดเป็นทุกข์ เกิด ที่ไหนๆ เป็นทุกข์หมด เห็นแล้วหรือพระองค์ตรัสเป็นอัศจรรย์นัก เช่นนี้นี่ไม่มีใครพูด

นั่นแหลกเป็นของสำคัญนัก เป็นหลักใหญ่ เป็นกระทำใหญ่ ตรีกตรองให้เห็นให้ได้ เป็นศาสนา คำสอนของพระแท้ๆ อันจะเห็นว่าชาติเป็นทุกนั้น ต่อเห็นว่า ไฟ ๑ กอง มัน ใหม่มันเผาอยู่เป็นนิตย์ อาทิตย์ปริยาสูตร ไฟ ๑ กอง

๑. ไฟราคะ

๒. ไฟโทสะ

๓. ไฟโมหะ

๔. ไฟชาติ

๕. ไฟ Hera

๖. ไฟมรณะ

๗. ไฟโสดก

๘. ไฟปริเทวะ

๙. ไฟทุกข์

๑๐. ไฟโภกนัส

๑๑. ไฟอุปายาส

จึงจะเห็นว่าชาติเป็นทุกข์ ถ้าไม่อย่างนั้น ก็ไม่เห็น นั่งอยู่ด้วยกันทั้งหมด ไฟมันใหม่มันเผาอยู่ก็ไม่รู้ตัว ไฟอะไร ไฟโง่นั่นซึ เรียกว่า โมหคคิ จะดับได้ด้วยปัญญา เรียกว่า ปัญญาอัคคิ ประสบการณ์ในวินัยว่า ไฟป่าใหม่มาให้จุดไฟบ้านรับ ไฟป่าใหม่มาถึงเชื้อไม่มีแล้วไฟปากดับ ไฟกิเลสใหม่มาให้จุดไฟปัญหารับ ไฟกิเลสก็ดับ

พระพุทธเจ้าท่านเป็นสีตวูโตแล้ว ท่านเป็นผู้เย็นแล้ว ไฟ ๑ กองท่านดับได้แล้ว ท่านว่าเห็นแล้ว หรือนิพพาน พระกราบเรียนว่าเห็นแล้ว ท่านว่าເອດີລະ คราวหนึ่งท่านแสดงว่า ธัมโน สันทิภูติโภ พระธรรมนี้ไครปฏิบัติแล้ว คนนั้นเห็นด้วยตนเองเห็นจริงๆ

ที่เดียวอย่าสังสัยเลย แต่ผู้ปฎิบัติครั้ง อยากจะรู้อยากรู้เห็นธรรมของพระ ประธานา
ธรรมของพระคัมภีร์ทั้งนั้น สิ่งนั้นก็เอาร่วมกัน แต่ไม่ได้จริงสักสิ่ง
ถ้าอย่างนั้นแล้วเป็นที่พึงไม่ได้

เพราะว่าถึงที่จะต้องการสิ่งใดรู้ว่าจะหยิบจะจ่ายเอาสิ่งไหน ถึงน้อยถึงสิ่งเดียวก็เอาร่วมกัน
เดียว แต่ต้องให้ได้จริงๆ

ถ้าว่าได้จริงแล้วก็เป็นที่พึงได้

ถ้าประธานาขึ้นมากแล้วก็ต้องให้ได้จริงทุกสิ่งๆ ไป สิ่งนั้นได้จริงแล้ว ทำสิ่งโน่น
ให้ได้จริงอีก ไม่ว่าสิ่งไหน ได้จริงทุกสิ่ง ถ้าเช่นนั้นใช้ได้ จะหยิบเอาสิ่งไหนก็ได้ ทันใจ
เอาเป็นที่พึงได้

ถ้าเป็นแต่มากเปล่าๆ เช่นนั้นจะทำอย่างไร เมื่อจะตามจะเอาอะไรเป็นที่พึง จะเอา
อะไรเป็นที่ตั้งแห่งจิตที่เราร้อนยิ่ง

เหมือนอย่างหลวงรัตน์เขาว่า เขายิ่งนาป่า ปลัดรอบ สามเสน เขายิ่งนา ใช้อ่านา
ป่า แต่หาเป็นアナป่าไม่ กลายเป็นมรณสติไป เอาเฉพาะถึงอย่างนั้นก็ใช้ได้ เป็นอนตตาอยู่
ล่ะ

แล้วจึงถามว่า ถ้าเราเล่าจะเอาอะไร ทราบเรียนได้กระทำในใจดังนี้ว่า นามรูปอาศัยแก่กัน ชีวิตเลี้ยง
ฟ้าเท้าสอน

ตามว่าอย่างไรเล่า ทราบเรียนได้กระทำในใจดังนี้ว่า นามรูปอาศัยแก่กัน ชีวิตเลี้ยง
นามรูปไว้ชีวิตขาด นามดับ รูปแตก ได้ทำตามคำสอนของฟ้าเท้าดังนี้

ท่านว่าແນ່หรือ ทราบเรียนว่าແນ່ ท่านว่า เօอ ดีล่ะ แต่ให้จริงๆ นີ້ແລະ

ตามว่าอย่างไรเล่า ทราบเรียนได้กระทำในใจดังนี้ว่า นามรูปอาศัยแก่กัน ชีวิตเลี้ยง
นามรูปไว้ชีวิตขาด นามดับ รูปแตก ได้ทำตามคำสอนของฟ้าเท้าดังนี้

ท่านว่าແນ່หรือ ทราบเรียนว่าແນ່ ท่านว่า เօอ ดีล่ะ แต่ให้จริงๆ นີ້ແລະສາສนาقا
สอนของพระล่ะ แล้วตามที่ตั้งแห่งจิตนั้นอะไร ทราบเรียนว่ายังไม่ทราบ

ท่านจึงบอกว่าปัญญา สังจะ จากะ อุปสมະ นี่แหละที่ตั้งแห่งจิต
พระเจ้าศรีธรรมารโคกราชสวัสดิ์ไปบังเกิดในกำเนิดญาเหลื่อม เพราะโภส
พยาบาทนิวรณ์

กิกมุทที่ตายไปเป็นเอกสารปัตตนาคราช เพราะโภส อุทัยจกุจจนิวรณ์
อุบาสกเจริญกายคตาสติ ไม่ได้ธรรมวิเศษเกิดสังสัจตายไปเป็นจะเขี้ยว เพราะโภส
วิจิกจานิวรณ์ กิกบุห่วงในจีวรตายไปเกิดเป็นเล็บ โตเทยยพราหมณ์ห่วงในของที่ฟังໄร
ตายไปเกิดเป็นสุนัข ชนทั้ง ๒ นี้เกิดในกำเนิดเครื่องจาน เพราะโภส การฉันทนิวรณ์ ท่าน
ทั้งหลายถึงมีความสังเวชเดิม แต่กิกมุศิลอบริสุทธิ์แล้ว ยังหาได้ไปสวัสดิ์ไม่ การฉันท
นิวรณ์ก็นองค์ ໄร ฝ่ายโตเทยยพราหมณ์เล่า การฉันทนิวรณ์ก็หน่วงໄร ให้เป็นเครื่องจาน
ก่อนตายไปจากเครื่องจานไปอย่าง

คราวหนึ่ง สมเด็จท่านไปสอนพระยาตาก เมื่อป่วยหนักใกล้จะตายสอนว่า เมื่อ
เวทนาครอบจำกล้านก ให้ทราบว่า ไม่มีใครเข็บ นามต่างหาก รูปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา
ซ่างมัน เมื่อใกล้จะตายให้ทราบว่า ไม่มีใครตาย นามดับรูปแตกต่างหาก ไม่ใช่ของเรา
ซ่างมัน ถ้าทราบแต่ปาก ใจไม่เพิกเฉยได้ ไม่เห็นจริงดังว่า ก็ยังเป็นอัญญาณเบกขากอยู่ ต่อ
เพิกเฉยได้จริง เห็นจริงเหมือนดังว่า จึงจะเรียกว่า อุเบกขากได้ เรียกว่า สังขารูเบกขากญาณ
เป็นตัววิปัสสนา

พราหมณ์ผู้หนึ่งนาม ไม่ปรากฏ เข้าไปสู่ที่เฝ้าพระผู้ทรงพระภาค กราบถูลตามว่าจะ
ถวายบูชาพระธรรมจะทำอย่างไร ถวายแก่ไคร จึงจะได้ชื่อว่าถวายแก่พระธรรม บูชาแก่
พระธรรม พระธรรมไม่มีรูปไม่มีร่างไม่มีตัว ขอพระผู้ทรงพระภาคโปรดแสดงให้ฉัน
ทราบเทอญ ทรงตรัสว่า ดูก พระพราหมณ์ท่านจะบูชาพระธรรม ใชริ ถ้าผู้ใดทรงธรรม ท่าน
จะบูชาผู้นั้นเดิม ท่านจะให้แก่ผู้นั้นเดิม บูชาของท่านก็ได้ชื่อว่าบูชาพระธรรม ทานของ
ท่านก็ได้ชื่อว่าให้แก่พระธรรม

คุณบดีผู้หนึ่ง ไม่ปรากฏโดยนาม ถ้าจะถวายเท่ายธรรมเป็นทานครั้งใด ย่อมเลือก
ย่อมคัดจัดสรรเอาแต่กิมมุที่ถือธุดงค์วัตร วันหนึ่งจึงไปสู่ที่เฝ้ากราบทูลอัชฌาศัยของตนให้
พระผู้ทรงพระภาคทรงทราบเหตุทุกประการ พระองค์จึงตรัสว่า ดูกร คุณบดีจงถวายแก่
พระสงฆ์เด็ด อันจำเพาะต่อสงฆ์นี้ จิตใจบริสุทธิ์ปราศจากความรังเกียจไม่สอดแคล้วกิน
แหง พื้นจากอคติทั้ง ๔ เอาจิตที่ตรงต่อพระสงฆ์เป็นประมาณนั้นและประเสริฐ

พระมหาปชาบดี พระแม่น้ำ จะถวายผ้าแก่พระผู้ทรงพระภาค พระองค์เจ้าไม่ทรง
รับ ทรงพระกรุณาจะให้พระเจ้าแม่น้ำมีผลานิสังส์มาก โปรดให้ถวายแก่สงฆ์ ทรงตรัสว่า
ถวายสงฆ์ได้ชื่อว่าถวายตถาคต ตถาคตก็นับในสงฆ์อันถวายเป็นสงฆ์ได้ชื่อว่าถวาย
พร้อมทั้ง ๓ รัตนะ

คราวหนึ่ง ท่านว่าเราทุกวันนี้นับถือพระพุทธ ธรรม สงฆ์ เราประน菊花จะบริจาค
จะถวายแก่พระพุทธ ธรรม สงฆ์ เรา ก็บริจาคถวายแก่ผู้ที่นับถือพระพุทธ ธรรม สงฆ์ พึงรู้
เดิมว่า พระนามพระพุทธเจ้านี้ ก็พระพระองค์รูปธรรม จึงได้เป็นพระพุทธเจ้า ศิลป์เป็น^{รูป}
คู่ปรับกับราคะ สมารทีเป็นคู่ปรับกับโภศา ปัญญาเป็นคู่ปรับกับโนมะ ปัญวิชาตุเป็นมรรค
วิถีของทุกสัจ อาปิชาตุเป็นมรรควิถีของสมุทัย เตโชาตุเป็นมรรควิถีของนิโรห เป็นกิจ
ของกิเลสนิพพาน วาโยชาตุเป็นเหตุของความจำคำเนิน ไปยังขันธนิพพาน อาการสวิญญาณ
ดูเหมือนมีแต่โลกอุดร

คราวหนึ่งสมเด็จพระวันรัต พระอุปัชฌาย์สอนพระครูรัตน์มคุต เมื่อไหหนักดังนี้ ให้
นึกถึงตัวให้เห็นว่า ไม่มีใคร เกิดแก่เจ็บตาย เป็นแต่รูปนาม ชีวิตเลี้ยงไว้เป็นอยู่ไม่ใช่ของเรา
ช่างมัน อย่าเออจิตอาดูร ไปที่ทุกเวทนา นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา จงทำไว้ในใจอย่าง
นั้นรำ ไปเดิน อย่าประมาทเลย ชีวิตเป็นอนิจจัง เพราะอาพาธป่วยไข้มากอยู่แล้ว แต่คันดีๆ

ไม่เจ็บไข้ยังตายง่ายๆ อย่าไวใจของตนเลย ครั้งที่ ๑ ที่ ๒ เดียวนี้ร่างกายก็เต็มที่ ประกอบไปด้วยความทุกเวทนามากนัก ดับเสียหมดเป็นสุขจริง นึกເອພະນິພພານເປັນອາຮມົວ່າ ເອຕໍ ສນຸຕໍ ເອຕໍ ປົນືຕໍ ນີ້ລະເອີຍດນັກ ນີ້ປະລິຕນັກ ອະໄຣຄືອ່າງຍາຍ ຈິຕໃນນາມຽູປັນນີ້ມັນດັບເສີຍ ສິ້ນ ເປັນທະນວນປະລິຕະເອີຍດນັກດັ່ງນີ້ ນີ້ເປັນໂວຫາຂອງພຣະອຸປ່ອມາຍ໌ສອນພຣະຄຽນມຸນ ອຸຕສ່າໜີສຕິນີກໄວ້ໄດ້ເດີ ເປັນປັຈນິມທີສຸດອູ່ແລ້ວ ເກີດກັບຕາຍເປັນຂອງຄູ່ກັນ ເກີດແລ້ວກີ່ ຕ້ອງຕາຍເປັນທະນວນດາ

ໂລກວິຖຸ ເປັນເຫດຸ ສຸກໂຕ ເປັນຜລ

ສຸກໂຕ ເປັນເຫດຸ ວິຊ່າຈຣນສມຸປນຸ ໂນ ເປັນຜລ

ວິຊ່າຈຣນສມຸປນຸ ໂນ ເປັນເຫດຸ ສມມາສມພຸຖຸໂຮ ເປັນຜລ

ສມມາສມພຸຖຸໂຮ ເປັນເຫດຸ ອຣໍ ເປັນຜລ

ຕຸ່ນໝານໂຣໂຮ ນິພຸພານ ດັບຕັ້ນຫາໜັດ ເຮີຍກວ່າ ກີເລສິນພພານ

ຮູ້ຈັກຕັ້ນຫາແລ້ວກີ່ຮູ້ຈັກນິພພານ ຖຸກ່ານໂຣໂຮນິພຸພານ ດັບຖຸກໍ່ໜັດເຮີຍກວ່າ ຂັ້ນຮູ້-
ພພານ

ຮູ້ຈັກຖຸກໍ່ແລ້ວກີ່ຮູ້ຈັກນິພພານ

ครາວໜຶ່ງເຈົ້າຄຸນຄາມວ່າ ຬາຕີ ຮູ້ຈັກງ່າຍຫຼືອຍາກ ຈັນເຮີຍນວ່າຮູ້ຈັກຍາກ ທ່ານຈຶ່ງເລ່າໄຫ້ຟັງ
ວ່າ ທ່ານຄາມພຣະອອງກີ່ເຈົ້າ ພຣະອອງກີ່ເຈົ້າກີ່ວ່າເຕີຣີດເຕຣ່ໄປໄມ່ຕຽງ ແລ້ວທ່ານວ່າ ຂອງໆ ທ່ານ ທ່ານ
ແກ້ໄຂໄວ້ຕຽງໆ ວ່າ **ຂນູຮານ ປາຕຸກໂວ ປຣາກງູ້** ຂັ້ນແໜ່ງຂັ້ນທີ່ທັ້ງໝາຍ ເຮີຍກວ່າ ຬາຕີ ກີ່ໂຄຣເກີດເລ່າ
ຂັ້ນທີ່ເກີດຕ່າງໜາກ **ຂນູຮານ ແກໂທ** ຄວາມແຕກແໜ່ງຂັ້ນທີ່ທັ້ງໝາຍເຮີຍກວ່າ ມຣຳ

ກີ່ໂຄຣຕາຍເລ່າ ຂັ້ນທີ່ຕາຍຕ່າງໜາກ

ທ່ານວ່າຄໍາໄຄຣຮູ້ຈາຕີ ແລ້ວໄມ່ກລັວເກີດຕາຍ ຄອນສັກກາຍທີ່ງໆໄດ້ເປັນອົງກໍໂສດາບັນ ໄດ້
ພບພຣະລ່ວ່າ ເຫັນຕາມກະແສພຣະລ່ວ່າ ອອກຕ້ວ່າໄດ້ລ່ວ່າ ເກີດແກ່ເຈັບຕາຍຈະທຳໄນ ໄຄຣເລ່າອອກຕ້ວ່າ

“ได้ทุกแห่ง ออกขันธ์ก็ได้ ออกอยาดนาๆ ออกกฎปนาม ออก ผม บน เล็บ พื้น หนัง ก็ได้
ออกได้ทุกแห่ง ไครเกิดก็ไม่มี ไครตายก็ไม่มี”

วันพฤหัสบดี เดือนเก้าขึ้นเก้าค่ำ สมเด็จพระวันรัต ได้สั่งไว้ว่า จำไว้ให้ได้ เอาไว้ใช้
เมื่อจะตาย แล้วให้นักล่าวางกันทั่วๆ ไป ให้ภารนาว่า ร่างกายจิตใจนี้ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่
เรา ไม่ใช่ตัวของเรา ท่านสั่งกำชับนัก พิงรู้ทั่วๆ กันเด็ด เป็นศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้า เป็นหนทางพระนิพพาน แล้วพูดยกย่องสรรเสริญว่า ในศาสนา ก็เป็นยอดอยู่ท่านนี่ เป็น
เอกอยู่ท่านนี่ เป็นของสำคัญนัก ไคร อุตส่าห์ศึกษาในวิชชานี้ เป็นวิชาประเสริฐ ท่าน
ทั้งหลาย ให้ทราบแล้ว

พึงสำเนียกโดยเคราะพเลิด

อนึ่ง คำว่า ให้ภารนาว่า ร่างกาย ไม่ใช่ของเรา เป็นต้นนี้ ให้พึงจำทรง ไว้ให้แม่นยำ
ชำนาญด้วยดี เพราะเป็นมรคปรมัตถ์ประโยชน์อย่างยิ่ง และเป็นพาหุลเทศนา
พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเรื่องนี้มากกว่าอย่างอื่นๆ ขอพึงให้อุตส่าห์มโนสิการิ ไว้ทุกวันๆ
เดิด อย่าให้ขาด ได้ จะได้เป็นความชอบความดีอย่างยิ่งของเรา และเป็นอันไม่เสียที่เกิดเป็น^๕
มนุษย์ พบพระพุทธศาสนานี้

จบแต่ท่านนี้ ๆ

ภาพเป้าชาภพที่วัดสรงเกศ ถ่ายโดย ลูเชียง ฟูร์เนโร นักสำรวจชาวฝรั่งเศสเมื่อปี ๒๔๗๔ แต่เดิมนั้นป้าช้าวัดสรงเกศ เป็นที่วางนาอสุการร่มฐานของพระสงฆ์ในกรุงเทพฯ และแต่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พرحمรังสี) ก็ยังมาวางนาที่นี่

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้า “ยุคনธร” เป็นแต่เพียงผู้เรียนเรียนนิพนธ์ของสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทธสิริ) มาประมวลกันเข้าเป็นรูปเล่ม มิได้อุสาหะอันใดมากมายนัก ผิดกับผู้อื่นที่ศตันเผยแพร่ พระธรรมเทศนานี้ ได้มีจิตเมตตากรุณา ถ่ายทอดเผยแพร่พระธรรมเทศนาของสมเด็จพระวันรัตให้สาธุชนได้ประจำกษัตริย์ และได้ลิ้มในอมตรส คือพระธรรม

บุคคล หน่วยงาน และแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ข้าพเจ้านำข้อมูลมาเรียบเรียงไว้ใน หนังสือ “สิริแห่งพุทธะ” มีดังต่อไปนี้

เว็บไซต์ Dharma-Gateway เว็บไซต์ผู้เผยแพร่ข้อมูลและหลักธรรมทางพุทธศาสนา อันมีประโยชน์ยิ่ง

ข้อเขียนของคุณ กัثارะ คำพิทักษ์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์

เว็บไซต์ของวัดโสมนัสวิหาร รวมข้อมูลต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ต และหนังสือบางเล่ม เช่น ธรรมประวัติ ของหลวงปู่จามฯ เป็นต้น

ต้องขอบพระคุณทุกท่านมา ณ ที่นี่ด้วย และขออุทิศคุณความความดีทั้งปวง แก่ ท่านทั้งหลาย ในการช่วยส่งเสริมพระบวรพุทธศาสนาให้สุภาพร มั่นคง เป็นหลักชัย และ หลักใจของมหาชนสืบไป